

ЗА БУКВЕНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXIII • БРОЙ 35/НОЕМВРИ 2011 Г.

XXII международен конгрес за византийски проучвания

София, 22-27 август 2011 г.

Автори в броя:

Спиридон Палаузов
Петър Мутафчиев
Иван Дуйчев
Андрей Грабар
Стивън Рънсиман
Игор Шевченко
Рикардо Пикио
Дмитрий Лихачов
Петер Шрайнер
Кардинал
Рафаеле Фарлина
Таня Велманс
Румяна Павлова
Илия Конев
Стефан Гечев
Радко Радков
Андрей Тарковски
Анатолий Турилов
Георги Попов
Илия Илиев
Вася Велинова
Мартин Хайде
Стефан Пилц
Мартин Кейниг
Джон Атанасов

„Видението на пророците Исай и Езекиил“.

Миниатюра в Томичов псалтир.
Среднобългарски книжовен па-
метник, писан в Търново (1360).
Съхраняван в Държавния истори-
чески музей – Москва

„Цар Давид пише псалтир“.
Начална миниатюра в Томичов псалтир (XIII)

Единадесети май в УниБИТ

Гостуване на Алдо Пирола в Деня на библиотекарите

От 2006 г. 11 май официално се чества в България като Ден на библиотекарите. Библиотеки в цялата страна осъществяват разнообразни инициативи – дни на отворените врати, представяне на нови книги, изложби, творчески срещи, дейности по популяризирането на традиционни и електронни библиотечни услуги – с основната цел да се привлече вниманието на обществеността към важната и благородна мисия на библиотечната професия.

По съвместна инициатива и с изключителното съдействие на г-жа Анна Амендоладжине – директор на Италианския културен институт в София гост на УниБИТ на този двоен духовен празник бе г-н Алдо Пирола – председател на мрежата на публичните библиотеки в Милано.

Тържественият ден започна с поднасяне на цветя пред монумента „Книгата“ в двора на УниБИТ в израз на почит пред писаното слово, непреходната духовност и важната роля на библиотекарите.

В зала Тържествена г-н Алдо Пирола изнесе публична лекция на тема „История на книгата в Италия – от ръкописната до електронната книга“.

Приносът на манастирските скриптории и книжовни сбирки, художествените върхове на копистите, създаването на уникалните колекции на Библиотека Амброзиана в Милано, на Ватиканската библиотека в Рим, на Марцианската библиотека във Венеция, на Библиотека Медиче Лауренциана във Флоренция, въвеждането на книгопечатането в Италия, делото на Алдо Мануцио, допринесъл с нововъведенията си за трансформацията към модерната книга, спецификата на бароквата книга, изящното изкуство на ръчно отпечатаните книги в Италия и редица други интересни подтеми бяха засегнати в лекцията, илюстрирана с презентация. Г-н Пирола завърши своето изложение с обобщението, че настъпва нова ера, в която библиотекари, издатели, книгоразпространители и всички ангажирани със съдбата на книгата са въввлечени в предизвикателството да изиграят позитивна и конструктивна роля за довеждането на ползите от четенето до новите поколения читатели. Представената тема предизвика отзвук сред аудиторията и завърши с интересна дискусия. Зададени бяха въпроси, свързани с дигитализацията на книжовното наследство и с участието на италианските културни институции в Европейска, с процесите на социализация на културното наследство, с традициите и постиженията на университетското образование в Италия в областта на библиотечните науки и науки за културното наследство, с развитието на системата на публичните библиотеки в Милано и др.

Ректорът проф. д.к.н. Стоян Денчев връчи на г-н Алдо Пирола Почетен знак и грамота.

Гостите посетиха университетската библиотека. На делова среща с Ректорското ръководство бяха обсъдени възможности за сътрудничество със специалисти от системата на публичните библиотеки на град Милано, Италия.

IX Национална научна конференция с международно участие

„Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“

Ден на народните будители, 1 ноември 2011 г.

Организатори:

Университет по библиотекознание и информационни технологии
Национален дворец на културата

Кирилица във Вечния град

Изложба на УниБИТ в черквата „Св. Св. Винченцо и Анастазιο“

Православната църковна община „Св. Св. Кирил и Методий“ в Рим и Университетът по библиотекознание и информационни технологии уреждат съвместна изложба „Кирилицата в Европа“, която беше открита на 18 септември т.г. в църквата „Св. Св. Винченцо и Анастазιο“ по повод на Деня на Съединението – 6 септември, и Деня на българската независимост – 22 септември.

Момент от откриването на изложбата

След своето апостолическо посещение в България за Кирило-Методиевския празник през 2002 г. папа Йоан Павел II предаде на Българската православна църква храма „Св. Св. Винченцо и Анастазιο“, който се намира в центъра на Рим, при фонтана „Ди Треви“. Той се посещава от много българи и чужденци.

Изложбата започна с тържествен обред, отслужен от архимандрит Климент. Присъстваха временно изпълняващият длъжността посланик на Република България в Италия Васил Петков, служители в посолството, ученици и преподаватели от българското училище, наши сънародници, пребиваващи в страната.

Проф. д.к.н. Стоян Денчев прочете „Молитва за кирилицата“ от писателя Стефан Гечев като мото на изложбата.

Кът от изложбата

Посетителите разгледаха книги на Издателство „За буквите – О писменехъ“, броеве на Кирило-

Методиевския вестник, плакати. Звучаха православни песнопения и възрожденски песни.

На 11 септември 2011 г. министърът на образованието, младежта и науката проф. Сергей Игнатов откри новата учебна година в българското училище „Св. Св. Кирил и Методий“ в Рим. Тържество по случай откриването се състоя в църквата „Св. Св. Винченцо и Анастазιο“. Училището е открито през 2010 г. и в него се обучават 120 деца.

Снимка Пресцентър на МОМН

Воини на духа

Новоизграден православен храм „Св. Седмочисленици“ в Националния военен университет „Васил Левски“

Доц. д-р Марко Златев

В историята на военната ни Алма матер православие то е заемало важно място в обучението и възпитанието на бъдещите офицери. Още при създаването на Военното училище в първите приемни изпити на кандидатите за обучение е включен и учебният предмет „Закон Божи“. Впоследствие според учебната програма се изучава църковна история, както и други предмети, отнасящи се до традиционната за българите източно-православна вяра.

Когато училището се намира в София, чрез преустройство на една от конюшните е изградена и черква. Това става през последното десетилетие на XIX в., като официалното осветяване на храма е на 27.XII.1898 г. В началото на 1906 г. княз Фердинанд I със специален документ наименоува черквата „Св. Архангели“.

В продължение на половин век в самия храм и около него се провеждат различни мероприятия, като в края на 20-те години на XX в. на вътрешните му стени са изписани имената на загиналите възпитаници на училището във войните за национално освобождение. След 1946 г. черквата преустановява своята дейност.

През 2001 г. черквата е ремонтирана и е възстановен нейният първоначален вид. Днес на вътрешните стени отново има списък на загиналите випускници на училището, включително и по време на Втората световна война.

През януари 2006 г. сред група военнослужещи и цивилни служители от Националния военен университет „Васил Левски“ се заражда идеята в района му във Велико Търново да бъде съграден православен храм. Скоро тя е възприета от целия личен състав на университета. Въпросът е отнесен до Великотърновския митрополит Григорий и на 28 март Епархийският съвет на митрополията провежда редовно разпоредително заседание и с протокол № 4 утвърждава служебно църковно настоятелство на храма. Негов председател е самият митрополит, а членове са бригаден генерал Георги Георгиев, подполковниците Веселин Мадански и Евгени Пенчев, майорите Иванка Георгиева и Дияна Йорданова, капитан Невена Атанасова-Кръстева, цивилният служител Ваня Виденова и полковникът от резерва Христо Кротев. Освен това е утвърдена и проверителна комисия с председател полковник Васил Маринов и членове полковник Стефчо Стоянов и цивилен служител Росица Фидинска.

По решение на църковното настоятелство храмът приема за свой патрон Светите Седмочисленици.

Първата копка на сградата е направена на 11 май 2006 г., в деня на Светите братя Кирил и Методий. Освещаването и полагането на основния камък се извършиха лично от председателя на настоятелството Великотърновския митрополит Григорий. Камъни полагат също и началникът на Военния универси-

Стенопис „Св. Седмочисленици“ над входа на храма

Официалното откриване на храма става на 26 юли 2007 г. със Света литургия, отслужена от Великотърновския митрополит Григорий

тет бригаден генерал Георги Георгиев и кметът на община Велико Търново д-р Румен Рашев. Средствата за изграждането на храма са изцяло от доброволни дарения от преподаватели, служители и възпитаници на университета, от негови възпитаници на НВУ, от фирми, институции и физически лица. До средата на юли 2007 г. в Книгата за дарения са вписани общо около 200 индивидуални дарители. Много са и колективните дарители – различни обществени организации, държавни институции, фирми, военни формирования и отделни випуски на университета. Първият дарител е Дружество „Армеец“. Стойността на храма при откриването му е около 180 000 лв.

Храмът е проектиран от арх. Милен Маринов, който е автор и на проекта за възстановяването на историческата църква „Св. 40 мъченици“. Той има застроена площ 117 кв. м и представлява кръстополна черква с ясно очертани напречни конхи, оформени с част от осмостен. Притворът също е част от осмостен, само на носещи колони. Абсидата също е част от осмостен, а куполът е осмостен с вътрешен диаметър 4,5 м. Общо сградата е с размери 8 на 6 м и височина 12,5 м.

Строителството ръководи подполк. Красимир Кирилов. В екипа са включени майорите Йовко Йосифов и Иван Апостолов и строителния инженер Валентин Димов и техника Милка Гацова. Входните врати и иконостасът са проектирани и изработени от подполк. Евгени Пенчев, командир на курсантския батальон. Иконостасът е с площ около 16 кв. м и е изработен от елша според църковните канони и в стила на Тревненската школа. В него има и типични военни символи – лицевата и обратната страна на ордена „За храброст“. От двете страни на царските двери са изобразени короновани лъвовете.

Иконите на иконостаса са създадени от доц. Миглена Прашкова от Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“, а изписването на храма е дело на доц. Евгений Николов, Десислава Иванова, Зорница Иванова, Атанас Георгиев от Православния богословски факултет на ВТУ и Ирина Стоянова от Военния университет. Най-отдолу в цял ръст са изобразени 41 светци, а над тях са разположени образите на 55 светци. На четирите свода са изобразени библейски сцени – Рождество Христово, Кръщение Христово, Преображение Христово, Разпятие Христово, Възкресение Христово, Възнесение Христово, Съшествие на Светия Дух и Успение Богородично. В централния купол освен централния образ на Исус Христос са изобразени в цял ръст осмина от Светите пророци – Мойсей, Давид, Соломон, Илиия, Исай, Иеремия, Даниил и Иезекиил.

Надписът над входната врата гласи:

„В лето 2007 съгради се из основи този храм в памет на загиналите за Отецеството възпитаници на военните училища с помощта на родолюбиви българи от Велико Търново и цяла България.“

На 27 юли 2006 г., в деня на Св. Седмочисленици, за пръв път с благодарствен молебен за здраве е отбелязан и храмовият празник.

Авторът е заместник-декан на факултет „Общовойсков“ в Националния военен университет „Васил Левски“, дългогодишен преподавател по военна история.

„Мъглижкия манастир“. Худ. Иван Милев (1897-1927)

PRO VIZANTIA

Изложби

„Аз писах“ (Каменни надписи от българските земи)

В Националния археологически институт с музей при БАН

„България във византийския свят“

В Националния археологически институт с музей при БАН

„Без граници, през времето: Институтът за балканистика и византийската общност“

В Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“

„Byzance apres Byzance. Емблематични експонати от XV до XIX в.“

В Националния исторически музей

„Средновековно православно изкуство от българските музеи и колекции“. „Славянски ръкописи от Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

В Криптата на храм-паметника „Св. Александър Невски“

„Другият живот на ръкописите. Старопечатни гръцки книги от библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“

Във фойето на Университетската библиотека

„Супрасълският сборник в светлината на славяно-византийските връзки“

Във фойето на Софийския университет.

„Кирило-Методиевската идея в православното християнство. Издания на Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“

Във фойето на централната сграда на БАН

„Послание от вековете. Църкви и манастири на Балканите“

В Софийската градска художествена галерия. Факсимилета на картини от тази изложба са поместени в настоящия брой.

„Традиция и съвременност“

В Галерия „Райко Алексиев“.

„Последните стенописи на Захарий Зограф от преддверието на главната църква в Светогорската Велика лавра от 1853 г.“

На пешеходния мост при Националния дворец на културата

„Томичов псалтир“

Среднобългарски ръкопис от XIV век

Състои се от 304 листа хартия, писани по изискания търновски литургически устав. Съдържа псалтир с последования с десетте псалтирни песни, притчата за милостивия самарянин, богородични стихирни и Богородичния акафист на Йосиф Песнописец. Намерен е през 1901 г. от сръбския учен Сима Томич, на чието име е наречен. Днес се съхранява в Държавния исторически музей в Москва (Муз. № 2752). Ръкописът е създаден при двора на цар Иван-Александър, но вероятно не е бил предназначен за самия цар. Според анализа на водните знаци на хартията може да се предполага, че е писан между 1356 и 1366 г. Правописът следва правилата на Евтимиевата школа. Известен е преди всичко със своята великолепа украса. Съдържа 109 забележителни с майсторското си изпълнение миниатюри. Редом с Манасиевия летопис и Иван-Александровото Четвероевангелие той е един от трите най-ярки шедевъра на българското средновековно миниатюрно изкуство.

Черквата „Св. Пантелеймон“ в Охрид,
в която се пазят мощите на Св. Климент

Откритието като научна съдба

Проф. Анатолий Турилов –
Руска академия на науките, Москва

Юбилейните сборници, както и юбилейните речи, могат да имат различен характер. Понякога те са съставени по принципа „някой има кръгла годишнина – трябва да бъде приветстван“, а речите се произнасят според правилото „или добро, или нищо“. В много случаи обаче сборниците са израз на искрено признание за научните заслуги на юбиляра. Сега ние несъмнено и безспорно чествуваме един голям учен, човека, чиито научни постижения до голяма степен определиха лицето на палеославистиката през последното тридесетилетие.

За хората понякога е трудно да свикнат с мисълта, че някой, който живее редом с тях, се превръща за миг в жив класик. Но как иначе може да бъде характеризиран човекът, извършил не просто научно откритие, а решителен поврат в развитието на палеославистиката.

Откритият от Георги Попов в състава на Битоляския триод цикъл от химнографски произведения на Константин Преславски буквално взриви научната общност – толкова силен се оказа произведеният ефект. Намереният огромен по текстова структура старобългарски акростих (без аналог в гръцката химнографска традиция), който обединява композиционно великопостните трипеснеци и четирипеснеци и едновременно с това образува самостоятелно поетическо произведение, не само отстрани всякакви съмнения относно съществуването на славянска литургическа поезия още в края на IX век, но нагледно продемонстрира нейния програмнен характер в творчеството на Кирило-Методиевите ученици.

Направеното откритие на триодния цикъл на Константин Преславски е напълно достатъчно, за да може името на Георги Попов да влезе по право в анализите на палеославистиката (старобългаристиката) още по-вече, че в дадения случай става въпрос за творческото наследство на един от най-ярките славянски писатели от края на IX и началото на X век. Не по-малко важни обаче са и евристичните последици от изследванията на юбиляра. От една страна стана очевидно, че химнографски съчинения на Кирило-Методиевите ученици могат да бъдат намерени във всяка една богослужбена книга, а от друга – на изследователите бе предоставен такъв надежден инструмент за проучване, какъвто е акростихът (фразов, под формата на авторски подпис, азбучен). Перспективността на този изследователски метод е демонстрирана нагледно в монографията на Георги Попов, посветена на триодния цикъл на Константин Преславски, където е отделено значително място и на славянските песнопения за големите християнски църковни празници Рождество Христово и Богоявление.

Излишно е да се подчертава, че изминалото след първото знаково откритие на Георги Попов десетилетие се оказа извънредно продуктивно за изучаване на древната славянска химнография. Междувременно, покрай Постния триод и Служебния (празничен) миней, нови текстове със славянски акростих бяха намерени в Общия миней, в Требника и в Октоиха. От 1990 г. темата явно започна да се осъзнава като много перспективна, поради което числото на изследователите, занимаващи се с проблемите на древната славянска химнография значително нарасна. Но и в новите условия Георги Попов остана безспорният лидер на научното направление, неговите открития са свързани с най-сложни и нестандартни химнографски текстове. Достатъчно е да се споменат трипеснецът за Успение Богородично от Константин Преславски и особено ямбическият канон за Рождество Христово от същия автор. При това, успоредно с откриването и изследването на нови църковно-поетически текстове, юбилярът издирва допълнителни преписи на известни вече съчинения, уточнява тяхната текстология и акростих. Той никога не се спира пред трудностите на археографските занимания, напротив, може да се каже, че в своите изследвания Георги Попов издигна специалността на археографа-изворовед до нивото на високата наука.

Колегите очакват от Георги Попов нови научни приноси. Нека пожелаем на забележителния учен и одухотворен човек крепко здраве, дълголетие и по-нататъшни научни успехи и открития.

Христа славим

Боговдъхновен учен-изследовател

Проф. д.филол.н. Искра Христова-Шомова

Забележителният български учен проф. Георги Попов е вероятно българският учен-хуманист с най-много открития. В резултат от неговите изследователски усилия се промениха представите за старобългарската литература, за историята на славянската книжовност и на славянското богослужение. Той е един от тези, благодарение на които българската славистика понастоящем е водеща в света и в палеославистиката българският език се наложи като международен език.

Неговото име стана световно-известно преди 30 години и оттогава той е сред най-авторитетните слависти в света. Всяка негова публикация е очаквана и четена с интерес. През 1978 г. той публикува своето първо голямо откритие – поетична творба от Константин Преславски от 450 тропара, през които отначало докрай минава акростих, самият той – поетическо произведение, в което авторът е отбелязал и своето име. Такава значителна по обем и по майсторството на изгълънение поетична творба не е известна и във византийската поезия. Откритието беше важно не само защото обогати и дори промени представите за старобългарската литература, а и защото показва, че в Триода се съдържа значителна част от оригинални старобългарски текстове. Откритието на Георги Попов е резултат от дълбоко вникване в проблематиката, от отличните му научни познания както за славянските, така и за византийските източници и преди всичко от продължителни и търпеливи научни търсения. Откритата от него поетична творба е извлечена от различни ръкописи, съхранявани в различни части на света, сглобена късче по късче в резултат от систематизация на огромен материал. Оттук нататък търсенията продължиха и следващите три десетилетия показаха, че всички славянски песенни богослужбени книги съдържат оригинални старобългарски творби.

След това откритие, което предизвика сензация в България и в света, се заредиха нови открития на изследователя. Той намери друга голяма старобългарска стихотворна творба с акростих, този път с името на Св. Климент

Корицата на сборника

Охридски – предпразничен поетичен цикъл за Рождество Христово. По-нататък откри още служби от Св. Климент, както и нови творби от Константин Преславски. Освен тези текстове откри и оригинални старобългарски поетични произведения, някои от тях също с акростих, имената на чиито автори не са известни. Откритията на проф. Попов са плод на продължителна и системна работа със стотици различни ръкописи, съхранявани в десетки библиотеки в различни краища на света. В резултат от неговата работа пред съвременниците му се разкри неподозираното богатство на старобългарската поезия. С отлично познаване на византийската химнична поезия, той не само откри тези творби, но и показа принципите на изграждането им, византийските им образци, спецификата на езика им. За много от тях той доказа, че са писани на глаголица и в резултат се промениха представите за ролята на глаголицата в старобългарската епоха. Неговите трудове не само разкриват нова глава от старобългарското словесно творчество, но са принос и за византологията, защото показват рецепцията на византийската поезия в славянската култура не само с преводи, а и като задаване на модели за дейно творчество.

В резултат от продължителната си изследователска работа проф. Георги Попов дава изчерпателна характеристика на Триода в славянската традиция, в съпоставка с византийската традиция. Въз основа на открито от него сведение за редактирането на тази книга, той установява времето и мястото на провеждането на голямата редакторска реформа, както и имената на българските книжовници, които са я осъществили – началото на XIV в. във Великата Лавра на Света гора от стареца Йосиф и Закхей Философ. Също така проф. Попов дава характеристика на състава на най-неизследваната славянска книга – служебния миней. Отново въз основа на съпоставка на десетки ръкописи от различни книгохранилища той описва историята на рождественските и богоявленските служби в славянските службени минеи. Той очертава историята на славянското богослужение в България – на възникването, разволя и разпространението на комплектите от богослужбени книги, на проникването им от България в другите славянски страни.

Няколко характеристики на изследванията проф. Попов ги правят особено авторитетни. Първо, той винаги поставя славянските текстове на широк културноисторически фон, с познаване в тънкости на византийската традиция. Второ, не се задоволява с един славянски източник, а привлича материал от всички достъпни за него ръкописи. Трето, винаги излага материала акуратно и добросъвестно, с обстойно посочване на източниците. Четвърто, никога не прави прибързани изводи, а заключенията му са проверени и се основават на всестранен анализ

на текстовете. Затова досега нито едно негово откритие, както и заключение не са опровергани, което понякога се случва с предположенията на други учени.

Този обемист том от статии, посветен на неговата годишнина, скромно е наречен *Мало пэние Георгию*, но в действителност не е никак малък, защото съдържа 46 статии на над 450 страници. В него са дали свои изследвания близо 50 учени от цял свят – България, Русия, Полша, Австрия, Германия, Италия, Македония, Гърция, Словакия, Холандия, Великобритания, САЩ.

Три от статиите са свързани с името Георги, две от тях – статиите на Мария Йовчева (Службите за празника на св. Георги на 26 ноември в южнославянските минеи, с. 101-116) и на Евгений Верещагин (Новые наблюдения над древнейшим текстом богослужебного последования св. Георгию Победоносцу, с. 87-100), са посветени на служби за св. Георги, а статията на Роман Кривко е посветена на гръцкия химнописец Георги (Византийский песнописец Георгий в свете славянских данных, с. 167-189). Статията на Уилям Федер пък е написана във форма на похвала. Но най-оригинален е изразът на почит, намерен от Роланд Марти: „*Horizontal and vertical: Akrostich in der Frühzeit des slavischen Schrifttums*“. Неговата статия е посветена на една от основните теми в научното творчество на Георги Попов – акростиха, самата тя е написана в акростих на латински, „*GEORGIO SACERDOTIS FILIO AD MULTOS ANNOS*“ – „*На Георги, сина на свещеник, за много години*“. За този сборник трябва да благодарим на Богословския факултет на Софийския университет, плод на чиито усилия е той, и на външните спонсори. Непременно трябва да благодарим и на нейните редактори: Иван Добрев, Анатолий Турилов и Емил Трайчев и преди всичко на отговорният редактор Мария Йовчева. Нейната ерудиция, отговорност и прецизност са поставили своя отпечатък и върху този сборник, което личи в цялостния облик на книгата, в добре и точно поднесената библиография, в единството при оформлението на статиите на толкова различни автори от различни страни, в уточняването на много въпроси и запълването на пропуски, допуснати от авторите. Като гледаме този воин на корицата – на кон и с копие, си мисля, че е различен от нашия юбиляр, който не е никак войнствен, а се отличава със своята кротост и финес, включително и в научната си работа. Със силата на научните си аргументи проф. Георги Попов успя да наложи своите идеи и резултати от изследванията си, доказвайки, че не шумът и агресивността, а търпеливият труд, научната добросъвестност, знанията и вдъхновението правят учения победоносец.

Авторът завежда Катедрата по „Кирило-методиевистика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Живоносно слово

Св. Климент и Св. Наум – първоучители български

Доц. Илия Г. Илиев

Тезата, че Св. Кирил и Св. Методий са единствено наши, български първоучители и просветители, не е нова. Както изглежда, тя се е формирала през вековете на византийското владичество в нашите земи и е изиграла своята важна роля за запазване на българското етническо самосъзнание до края на XII в., когато братята Асеневци възстановяват Българското царство в новата столица Търново.

Пак по онова време се е родила и легендата за покръстителската дейност на Св. Кирил (евентуално и на брат му Св. Методий) сред българските славяни по долината на река Брегалница, т.нар. Брегалнишка мисия.

Наистина, преди да се уедини в нелокализирания със сигурност манастир на малоазийския Олимп, където през 855 г. помага на брат си при създаването на глаголицата, Методий управлява известното от неговото Пространно житие „славянско княжение“ (вероятно в земите на север от Солун, влизайки по онова време в пределите на Византийската империя). Не би било нелогично да предположим, че, работейки с избраните си славянски ученици, сред които Климент и Наум, Методий е извършвал и просветно-покръстителска дейност. Става въпрос за дейност на византийска територия и за духовни занимания от времето преди създаването на славянската азбука. С други думи, тези събития не могат да се смятат за евентуално случили се през т.нар. Брегалнишка мисия.

Друг един момент от биографията на Св. Методий е давал основание на изследователите да предполагат, че все пак лична среща на просветителя с българския княз Борис I наистина се е осъществила. Става въпрос за пътуването на Методий в качеството му на Моравски архиепископ до Константинопол през 882 г., когато той може да е минал и по суша през Плиска. При тази среща българският владетел евентуално бил запознат по-подробно с дейността на славянската духовно-просветна школа в Моравия и споделил с Методий своето желание да приеме славянски учители в България, снабдени с преведени от гръцки богослужбени книги.

Добрите отношения между България и Византия през това време позволяват да се предположи, че Методий е избрал сухоземния път през България. За това обаче липсват конкретни данни в изворите. Още повече, че отношенията между България и Моравия през 882 г. били обтегнати във връзка с помощта, оказана от български войски на Арнулф – управителя на Панония и Каринтия, в похода му срещу моравския княз Светополк. Това обстоятелство сигурно е накарало Методий да избере обиколен път към византийската столица. Не бива да се забравя, че за византийски официални лица винаги по-безопасен е изглеждал пътят по море. Добър пример за това е пътуването, предприето от Кирил и Методий през 867 г. от Ве-

ликоморавия за Константинопол, с цел посвещаване в духовен сан на някои от техните най-подготвени ученици, планирано да продължи от Венеция с кораб и завършило поради конюнктурни причини в Рим при папа Адриан II, а не във византийската столица. Много повече и не по-малко убедителни примери в това отношение са събрани в известната книга на отец Франтишек Дворник „Byzantine Missions among the Slavs. SS. Constantin-Cyril and Methodius“.

След като отбелязах най-често дискутираните моменти от биографията на братята Кирил и Методий, когато би била възможна тяхна покръстителско-просветна мисия на българска територия, трябва да се разгледа въпросът за ролята на техните именити ученици Климент и Наум за изграждането на християнската култура в средновековна България.

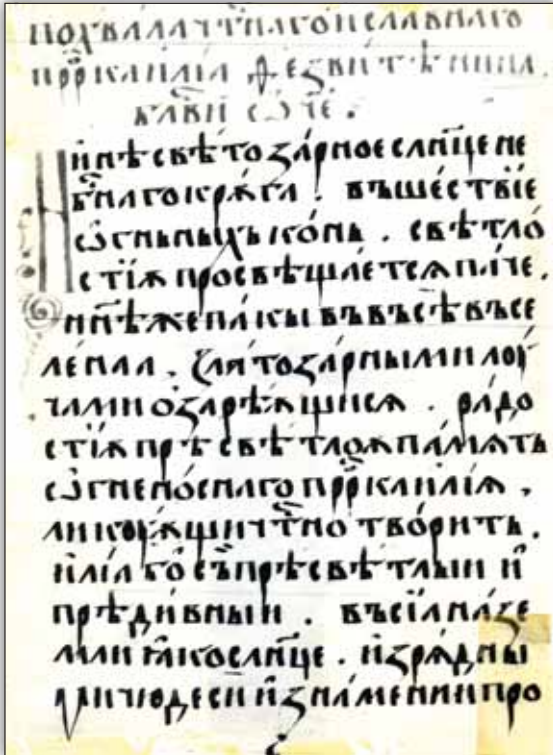
След пристигането си в България в края на 885 г. или началото на 886 г. Климент и Наум проявяват по блестящ начин дарбата си на проповедници и учители, като само за няколко години подготвят голям брой ученици и организират превеждането и размножаването на необходимите за богослужението книги на български език. Тяхната дейност, организирана в два просветно-книжовни центъра – Плисковско-Преславския и Деволско-Охридския, дава възможност в скоро време да се премине към замяна на гръцкия език в богослужението с български и на гръцкото духовенство с ново-подготвеното българско. В хода на този процес княз Симеон издейства за Климент архиерейски пост сред населението на югозападните български предели и той става първият епископ в България, който проповядва и служи на български език. Св. Наум замества своя духовен брат начело на Деволско-Охридската просветно-книжовна школа. Така постепенно Българската църква е „българизирана“ от подготвените от Климент и Наум ученици и България тръгва по пътя на самостоятелно културно развитие в лоното на утвърдилата се вече в страната християнска вяра. Това способствало за вътрешното спояване на българското общество и разчиства пътя за неговото етническо хомогенизиране.

В своята работа по изпълнение на задачите, възложени им от българския владетел, Климент и Наум се проявяват не само като талантливи проповедници и учители. Те не

само подготвят кадри за българската църква и просвета, но изявяват и яркия си писателски талант, като обогатяват младата българска литература с многобройни похвални слова, поучения и църковни песнопения, които се превръщат в образци за подражание на много поколения български, сръбски и руски книжовници и им спечелват славата на едни от най-значимите писатели от епохата на Златния век.

Без да се противопоставят двете водещи фигури в сонма на Седмочислениците и техните най-заслужили ученици, може да се заяви категорично: *Кирил и Методий са създатели на първата славянска азбука, която прилагат в плодотворната си дейност в среднодунавските славянски държави по време на Моравската си мисия.*

Като видни книжовници на своето време, продукт на най-славния период от историята на Магнаурската школа и по-общо на първия византийски хуманизъм (ако ни е позволено да използваме тази крилата фраза на Пол Льомерл) те неслучайно са се превърнали в обединителни духовни фигури между Византия и нейните духовни чеда в рамките на Византийската общност (друго станало вече класическо определение в нашата наука, което дължим на сър Дмитрий Оболенски). Светите братя Кирил и Методий наистина са първоучители, но на всички славянски народи, не само на българския! Първите учители, поставили основите на българската средновековна християнска култура, са завърналите се от Моравия учители Климент и Наум. В този смисъл те би трябвало да бъдат наричани български първоучители и неслучайно още през 1927 г. Иван Снегаров – един от най-добрите познавачи на проблема, поставя такова заглавие на известната си студия за Св. Климент.

„Похвално слово за Пророк Илия“ от Климент Охридски. Най-разпространената творба на Светителя (открити са близо 150 преписа от нея)

„Рилският манастир“. Худ. Сирак Скитник (1883-1943)

Познание за миналото

България – първата славянска цивилизация

Стивън Рънсиман

„Истинското значение на средновековната история не се състои само в това, че тя предоставя приятно занимание за историка. Как бихме разбрали настоящето, ако не познаваме миналото? Историческият процес има причини и следствия. Е, истина е, че отвреме навреме някоя произволна случка променя тази последователност, но промяната рядко е твърде сериозна. Днешните събития се коренят в редица вчерашни събития, като стигат дори до миналите векове.

Това важи с особена сила за историята на Югоизточна Европа – част от света, която през вековете е била последователно подлагана на нашествия и заселвания. Там са се формирали нации, които твърде често са претендирали за една и съща територия. Предполагам, че от гледище на високата нравственост никой народ няма право върху една територия, само защото я е завладял и окупира.

Но не може да се очаква от никой народ, който е пролял кръв, за да се установи върху дадена територия, и е понесъл жертви, за да се задържи там, да се откаже сам доброволно от претенциите си върху нея. Подобно съперничество неминуемо е предизвиквало война на Балканите. Но как бихме обяснили освободителните движения през XIX век, ако не сме схванали откъде идва силата на националното съзнание, развило се през Средните векове и надживяло мрачните векове на отоманското владичество?

Никой няма право да се произнася върху съвременната история на Балканите, ако не е запознат добре с тяхното средновековно минало.

Моят изключителен интерес към българската история не е без основания.

Преминаването на прабългарите през Дунава и тяхната дарба на организатори води до основаването на първата национална държава на Балканите през Средновековието. Винаги ме поразява сравнението с Англия от няколко века по-късно, когато норманското владичество внася ред сред неорганизираните англосаксонци. Елитът на нашествениците постепенно се претопява сред местното население, като приема неговия език и много от неговите обичаи. Същото става с прабългарите и славяните, заселени в завладените земи.

Но България има и друга историческа заслуга. Именно в България благодарение на нейните мъдри владетели се развива първата славянска цивилизация. Приемането на християнството и на славянската азбука поставя основите на една култура, която сетне се разпространява в целия славянски свят.

Смятам, че културните постижения на Първото българско царство заслужават много по-голямо признание от онова, което обикновено те получават.

Ражда се културна традиция, която оцелява през бурните политически изпитания на времето.

Гордея се, че с нещо съм допринесъл Западна Европа да оцени всичко това.“

Из академичното слово при провъзгласяване на Стивън Рънсиман за почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 19 октомври 1993 г.

Стивън Рънсиман (1903 – 2000)

Мозайка от черквата „Св. София“ в Цариград (VII в.)

Византинизмът в средновековна България

Проф. Петър Мутафчиев

До втората половина на IX век българите са безкнижен народ. Но идват в България учениците на Кирила и Методия и в средата на едва що покръстеното общество започва една изумителна по интензивност литературна дейност, която при Симеона превръща България в първо и най-важно литературно огнище всред православния славянски свят. Но тоя грандиозен разцвет трае твърде късо – до смъртта на Симеона – и спира също тъй неочаквано, както бе започнал... Късно след Симеона, при Асеновци, българският народ повторно разгръща необикновена вътрешна сила; в времето на Иван Асеня 11 години поред протичат в вътрешен мир. И въпреки всичко това не само през всичкото време на Асеновци, но и през целия сто и петдесетгодишен период след основаване на Второто българско царство нито едно име не изгрява на българския литературен хоризонт – българите продължават още да живеят от литературното наследство на Симеоновото време. Вижда се – средновековното минало на България представя една странна върволица от бързо сменящи се мощ и безсилие, синтеза от противоречия, крайности и кризи, от буйни и неочаквани издигания и главоломни падения... Струва ни се, че отбелязаните основни чърти на българската история се дължат главно, ако дори не и единствено, на влиянието на византизма върху средновековна България... Побеждавана нерядко по бойните полета, Византия накрай винаги оставаше непобедима: не само поради изобилните си материални средства, но и поради изпитаната организация на своите сили, поради високата си култура. За да отнемат оръжията, с които си служеше срещу тях – а не само заради устройството на новохристиянизираното си общество – българските държавни и духовни водачи бяха принудени съзнателно да заемат от нея всичко, на което, според техните разбирания, тя дължеше своето превъзходство. Друг изход нямаше, и тук лежи целият трагизъм в българската история: епохите на подем в нея започваха винаги с повишено самосъзнание и с пориви към всеотдайно национално строителство, за да се превърнат неизбежно в периоди на бърза денационализация; нарастналото съперничество, а оттам и засиленото заимстване от Византия измествяха развитието от неговите естествени пътища, за да го тласкат в насоки, из които бе невъзможно да се създаде нищо здраво и трайно. И ако при все това тия епохи блестяха с бързите си неочаквани постижения, то бе защото присаждането на готовите чужди образци спестяваше усилията и бавния труд на постепенното и истинско творчество. Тъй в стремежа си да се изравни по сили и средства с Византия, без да се гледа на това, че прахосваше напразно народните сили, средновековната българска държава вършеше измяна към самата себе си. По тази причина нейните подеми вече сами съдържаха елементите на бъдещето бързо рушение... Независимо от това, че съществуването на две византийски империи редом една до друга бе невъзможно, едно страшно недоразумение преди всичко бе гдето българските господари вярваха, че с силите само на своя народ ще могат да поемат световната и политическа мисия на един космос, какъвто бе Византия.

Титулна страница на
„История на българския народ“
от Петър Мутафчиев

го тласкат в насоки, из които бе невъзможно да се създаде нищо здраво и трайно. И ако при все това тия епохи блестяха с бързите си неочаквани постижения, то бе защото присаждането на готовите чужди образци спестяваше усилията и бавния труд на постепенното и истинско творчество. Тъй в стремежа си да се изравни по сили и средства с Византия, без да се гледа на това, че прахосваше напразно народните сили, средновековната българска държава вършеше измяна към самата себе си. По тази причина нейните подеми вече сами съдържаха елементите на бъдещето бързо рушение... Независимо от това, че съществуването на две византийски империи редом една до друга бе невъзможно, едно страшно недоразумение преди всичко бе гдето българските господари вярваха, че с силите само на своя народ ще могат да поемат световната и политическа мисия на един космос, какъвто бе Византия.

За по-голяма яснота Замяна на глаголицата с кирилицата

Проф. Иван Дуйчев

Проф. Иван Дуйчев

значение на „преложението“ и се явява като сетнина от отстранението на гръцкия език като официален – както на държавата, тъй и в църквата и училището, и въвеждането на народния славяно-български език.“

Освен тясното и едностранно тълкуване на термина „книги“ (книгъ) в споменатите староруски текстове, допуснато от проф. Златарски, нека обърнем внимание на твърдението за извършен в България от учениците на архиепископ Методий нов, повторен превод на Св. писание и на богослужебните книги от гръцки на български език. За повторен превод на Писанието след направения първоначален от Братята превод – за който са тези сведения, няма никакви положителни вести.

Друго е положението с превода на богослужебните книги, най-важните от които са били преведени още в началния период, и може да се допусне, че само някои нови такива книги ще да са били преведени допълнително в България.

Поради тези съображения трябва да се отхвърли тълкуването, че изразът „преложение книгъ“ в древноруските книжовни извори има значение на превод.

По въпроса за тълкуването на израза „преложение книгъ“ обнародва преди малко повече от век една извънредно полезна статия големият руски славист Григорий Илински („Где, когда, кем и с какою целью глаголица была заменена кириллицей?“, сп. „Byzantino-slavica“, кн. 1/1931, стр. 79-88), която за съжаление не намери съответен отглас в научната литература. По същина тази статия представлява критика и допълнение на проучванията на проф. Васил Златарски.

Като отхвърля хипотезата на българския историк, Г.А.Илински приема за основа на своите разсъждения редакцията на разглеждания текст, без очевидно покъсната добавка, че става дума за „[превод] от гръцки на славянски [на свещените книги на Писанието]“, както стои в някои от руските паметници. При това той се спира не на тълкуването на термина „преложение“, а именно на термина „книги“. Илински напълно правилно припомня, че думата „книгъ“ „в древнейшей славянской письменности может значить не только „книги“ в теперешнем

смысле этого слова... но и „буквы, „писмена“, письменные знаки“.

В подкрепа на своето твърдение той припомня няколко цитата от стари преписи на славянския превод на Евангелието, гдето се разказва (Лука, XXIII:38) за надписа, поставен на кръста при разпятието на Христа, написан на трите т. нар. свещени езика. Освен някои други цитати от средновековни евангелски текстове авторът припомня сведението от Житието на Методий, гл. V, гдето е разказано за „откриването“ на славянската азбука от Константин Философ.

След тези посочвания Г. А. Илински заключава: изразът „от кръщението на българите“ до „преложение книгъ лет „л“ не означава... „до промяната“ (сиреч изменението) на буквите преминали тридесет години, или като изхожда от годината 864 като година на българското покръстване, това означава 894 година. На това той отговаря: „Ответ может быть только один: очевидно мы имеем здесь дело с хронологической датой введения т.наз. „кирилловского письма на месте глаголического“.

Трябва да се признае, че предложено от големия руски славист тълкувание в действителност е най-правдоподобно.

На втория поставен въпрос, за съжаление, е даден един неубедителен отговор: като съставител на новата, т. нар. кирилска азбука той сочи не друг (Климент или Наум), а Константин, епископ Преславски, тогава презвитер. За разрешение на този въпрос притежаваме, за щастие, отговор в Краткото житие на Климент Охридски, съставено през първата половина на XIII в. от Охридския архиепископ Димитрий Хоматиан, който е използвал, по всяка вероятност, по-стари славянски, днес загубени първоизвори. Там (гл. 14) за Климент Охридски е казано изрично: „Измислил и други форми на буквите за по-голяма яснота от ония, които изнамерил мъдрият Кирил. С тях написал цялото боговдохновено Писание, похвални слова, жития на свети мъченици и преподобни и свещени песни, на които с усърдие научил по-способните от учениците си, а достойните от тях издигнал до свещенически сан.“

Григорий Илински заключава: „Глаголица была заменена так называемой кириллицей на Преславском соборе 893 пресвитером Константином по предложению князя Симеона, стремившегося посредством новой, гораздо простой и более легко усваиваемой азбуки облегчить и ускорить славянизацию болгарской церкви и государства.“

Това може да бъде прието само частично. В действителност става дума за замяна на глаголицата с кирилицата, създадена по всяка вероятност от Климент Охридски към 893/894 г., обаче впоследствие назовавана по името на Константин-Кирил поради големия морален авторитет, на който се радвал славянският първоучител.

Обожение на човека

Бъдещите задачи на византологията в условията на глобализация

Проф. Игор Шевченко пред в. „За буквите – О писменехъ“

– Какви са отличителните черти на школата по славяно-византийски проучвания на Иван Дуйчев?

– Безспорно такава научна школа съществува чрез непосредствените и опосредствените ученици на Иван Дуйчев като Васил Гюзелев, Аксиния Джурова и др. Тя успя да се създаде благодарение на три фактора:

Първо, Дуйчев е голям български патриот и в същото време голям европейски учен.

Второ, Дуйчев има широк научен кръгозор и е твърде осведомен какво става в световната византология и славистика.

Трето, Дуйчев изпитва особена симпатия към руската наука и култура, въпреки известни разминавания с господстващите по онова време схващания. Има отлично и успешно сътрудничество например с проф. Марфа Вячеславовна Шчепкина, благодарение на което и самият аз получих възможност да работя в Ръкописния отдел на Държавния исторически музей в Москва. Въпреки всякакви ограничения той работи резултатно с учени и от Запада, и от Изтока.

– В какво се състои главната роля на Кирило-Методиевото дело?

– Мисионерската дейност на Кирил и Методий започва сред население, което е християнизирано преди българите. Значението на тяхната дейност за културата и самосъзнанието на южните и сетне на източните славяни чрез създадената от тях азбука спомага тяхната върхушка да се почувства равноценна с останалите народи, които вече са имали писменост. За Кирил и Методий като просветители западните книжовници са знаели от IX век насам, както и средновековните хронисти в Киевска Рус. Най-значителна културно-политическа роля обаче те изиграват чрез техните ученици в България.

– А какви задачи стоят пред византологията в бъдеще като част от хуманитаристиката?

– Промените в началото на XXI век доведоха до създаването на един нов елит. Бил Гейтс например с неговото богатство от 50-ина милиарда долара не е завършил дори първи курс на някой голям университет. Ценностите на съвременната елитарна култура се маргинализират, а това се отразява върху престижа и оттам върху финансирането на науки като византинистиката. Изключение правят зоните, където Византия и нейната култура са част от националната история и култура. Към тези страни принадлежи и България.

Понастоящем пред византологията се появява един остър проблем – идеите да се възприеме латиницата във всички страни на Европейския съюз. Според моето скромно мнение нищо страшно

Проф. Игор Шевченко (1922-2009)

Бидейки американски византолог и палеославист, по потекло украинец, чрез своите дългогодишни изследвания проф. Игор Шевченко съгради мост между науката от Европа и науката отвъд Атлантика. Той оглавяваше по достойнство Международната асоциация за византийски проучвания като неин президент от 1986 до 1995 г. и сетне бе избран за неин почетен президент. Като отличен познавач на славянските езици и славянската книжовна традиция, той отделяше внимание на културното влияние на Византия върху източните и балканските славяни.

Достойно ест!
Вечная память!

„За буквите – О писменехъ“

Проф. Игор Шевченко (1922-2009) в своя работен кабинет

няма да произлезе, ако някои от тях използват кирилицата. В същото време глобалната компютърна комуникация поставя нови проблеми пред китайците, японците, арабите. За първи път един език се налага като световно средство за общуване не по пътя на военни завоевания, а чрез съвременната техника, какъвто е случаят с английския.

В София през май 2006 г. проф. Шевченко изнесе доклад на международната конференция по византология, която беше посветена на проф. Иван Дуйчев. По време на конференцията той сподели с наши и чуждестранни учени изводите от своята дългогодишна научна дейност. Представителят на Кирило-Методиевския вестник Илия Пехливанов разговаря пространно с него в хотел „Рила“. За съжаление ученият не дочака тазгодишният конгрес по византология.

„Българска църква“. Худ. Иван Пенков (1897-1957)

Школата Магнаура

Константин Философ като библиотекар

Средновековното учебно заведение е средище за висши науки и обучение при императорския двор на Константинопол. Неговото название произхожда от названието на дворцовата сграда, в която то се е помещавало през IX век.

Началото на Школата е поставено по времето на император Константин Велики през 425 година. По-късно императорите Теодосий II и Валентин III регламентират тази институция. Отначало тя се нарича „Аудитория“ и разполага с 31 преподаватели, повечето от които водят обучение по старогръцки и латински език.

Когато през 529 г. император Юстиниан I закрива Атинския университет, значението на Константинополската школа значително нараства. През VI в. в нея преподава Георги Хировоск. Хрониката на Георги Амартол съдържа сведения за Школата по времето на император Теофил (829-842). Около 842 г. регентите на Михаил III Теоктист и Варда ѝ дават ранг на университет. През 863 г. Школата отново е реорганизирана от кесаря Варда, като за неин ректор е назначен Лъв Математик. По средата на IX век Магнаура преживява подем. В нея са застъпени главно светски науки (граматика, реторика, диалектика, аритметика, геометрия, астрономия, музика). Те са разпределени в две степени – тривиум и квадриум. Преподават се антични знания, като преподаватели са едни от най-добрите теолози на времето – Фотий и Лъв Математик. Около 843-846 г. в Школата учи Константин-Кирил, който се отличава с бързина и прилежание в усвояването на всички науки и добива титлата „Философ“.

По-късно той става преподавател по философия и библиотекар. В Школата усвоява знания и българският княз Симеон. От Магнаурската школа излизат хора, подготвени за висшите духовни и светски длъжности в Империята.

В средата на XI в. в Школата се обособяват два факултета – юридически и философски. През следващия век нейното значение почва да отслабва, понеже образованието се съсредоточава в други образователни центрове.

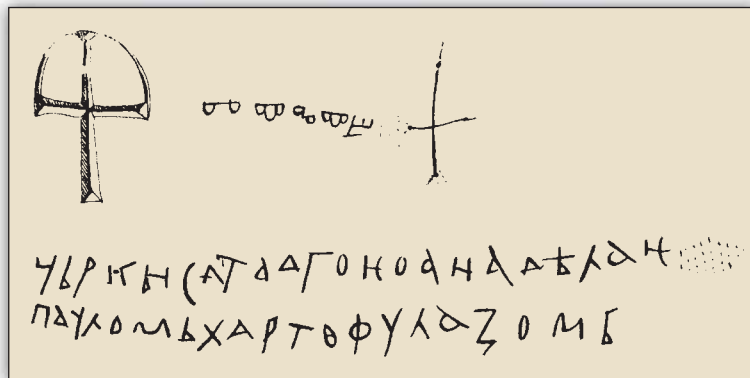

Православен знак. Фрагмент от мозайка в църквата „Св. София“

Роман Якобсон

„Вие, българите, следва докрай да осъзнаете какво означава през X век начело на държавата да стои един възпитаник на Магнаура като Симеон.“

Из разговор с Петър Увалиев

Каменен надпис на Павел Хартофилак (гр. библиотекар) върху стените на Златната (Кръглата) църква във Велики Преслав (X в.)

Why vivlotikare in the Vita
Constantini-Galli, if in fact the
word is βιβλιοθηκῆριος [vivliothekarḗs]?
Because a) the term βιβλιοθηκῆριος was
not known in Byzantium at the time of
Constantine-Cyril
b) the same term was well known
in the West (esp. in Rome) at the
same time, sometime in the form
bibliothecarius, where [th] was pro-
nounced as [t]. Possible con-
clusion: the Vita of Constantine was
written in a greek milieu familiar
with contemporary latin ~~scholar~~ termino-
logy. The sentence
May 14, 2006

Автографът е специално за в. „За буквите – О писменехъ“

Византийски символ на Св. Дух

Държава на духа

Акад. Дмитрий Лихачов

„Плътта на българската държава създаде Аспарух, нейния дух – Кирил и Методий. И чуждите завоеватели не можаха да победят тази държава на духа, защото в защита на българския народ в плътен строй стояха езикът, писмеността, литературата.“

„Кирил и Методий са символ на единението между хората. Културният феномен, който те създават през Ранното средновековие, принадлежи на цялото човечество. На България се пада водещото място.“

„Става така, че всяко чуждестранно завоевание нарушава единството на народа. Например Византийската империя вследствие на нападенията както от Изток, така и от Запад (кръстоносците и др.) е била разрушена до такава степен, че е било невъзможно да се възстанови в предишния си вид. Обаче османското иго не е постигало същото по отношение на България. Защото единството на езика, фолклора, писменото наследство е поддържало у народа съзнанието за единство. Когато се обвърнах към руската история, открих аналогичен процес и там.“

„Църковнославянският език, пренесен от България в Русия не само чрез книгите, но и устно – чрез богослужението, веднага става своеобразен индикатор за духовните ценности. България дава на източните славяни висшия слой на езика, „полюса на духовността“, който извънредно много обогатява техните езици, давайки на езиците на източните славяни нравствена сила – способност да възвисяват мисълта, понятията, представите, емоциите.“

„Ние в Русия изпитваме чувство на голяма благодарност към България за своя литературен език, за началото на руската литература и за ония забележителни идеи, които са били провъзгласени през Симеоновия век – общочовешките идеи.“

„Аз непрестанно говоря: XXI век ще бъде век на хуманитарните дисциплини, на хуманитарните знания. Ако това не стане, изобищо ще престане да съществува човешката култура ще тръгнем като животните на четири крака.“

„Български приятели, не забравяйте, че вие сте най-древната от съществуващите днес културни нации и то не само в Европа, но и в света.“

Миналото го погълна античността, Древния Рим, Гърция и т.н., но България остана като жива отломка от древната европейска култура. И затова трябва да я съхраним, та днешната България да бъде не само последната отломка от миналото, но и първата от бъдещето, първата култура, която ще прекрачи в третото хилядолетие и ще понесе културата на бъдещето. Българите тичат най-отпред с този факел, за да го запазят в третото хилядолетие. Една малка нация като вашата може да бъде основополагащ камък на бъдещата култура на Европа.“

Към българските студенти:

„Помнете, че вие сте бъдещето на България. Вие ще живеете в XXI век – века, в който ще се решава съдбата на човечеството: да ни има ли, или да не ни има. Нека бъдем оптимисти. Да се надяваме, че хуманитарните ценности ще преобладават през двадесет и първи век и аз съм уверен, че хуманитарната култура ще бъде на особена висота в България.“

(1997)

SLAVIA ORTODOXA

Православното славянство и старобългарската културна традиция

Проф. Рикардо Пикио

Терминологичната формула „Slavia orthodoxa“ проф. Рикардо Пикио въвежда в свои публикации от края на 50-те и началото на 60-те години на XX в., като след това многократно го доизяснява и обогатява. На Първия международен конгрес по българистика в София през май 1881 г. видният италиански славист изнесе доклад на същата тема. В пълнота тя е изложена в неговата студия „Православното славянство и старобългарската културна традиция“, отпечатана в сборник „Избрани произведения“, издаден на български език през 1993 г. в София.

Из „Кирило-Методиевска енциклопедия“, том III.

„Има и по-красиви страни от България. Но читалища има САМО в България!“

„Терминът „Respublica litterarum“ (пише се с две букви „t“), т.е. „Книжовна република“ е употребяван по времето на хуманизма и Ренесанса и е добре познат в науката. Свързан е преди всичко с италианските хуманисти, но най-вече с идеите и идеалите на Еразъм Ротердамски. Той представя един оптимистичен пример за нашите дни. Чрез него аз искам да подчертая, че вярвам в бъдещето.

Според това понятие граждани на тази идеална република са всички ония, които в различията на текстовете, отразяващи различни култури, търсят общ духовен език, който тълкува историята, поезията, религията и нравите, като израз на едно общо наследство.“

В. „За буквите – О писменехъ“, бр. 10, май 1985 г.

„Като италиански славист аз съм работил в много славянски и неславянски страни, но моите колеги и читатели знаят за особената ми любов и признателност към България. В моите изследвания аз се старая да докажа ролята на България като люлка на една голяма средновековна култура. Наследството на Кирил и Методий намери именно в българските земи плодотворна почва за развитие и процъфтяване. България стана тогава ръководна сила в духовния живот на православните славяни от Адриатика до руските земи. На тази международна култура аз посветих своите скромни усилия, работейки редица години в Съединените американски щати.“

Из словото при получаване на международната награда „Братя Кирил и Методий“, София, 23 май 1984 г.

Проф. Рикардо Пикио

„Международното значение на Търновската книжовна школа от Късното средновековие е доказано в значителна степен от голямото ѝ влияние върху по-сетнешната цивилизация на всички православни славянски стрни, които споделят свещеното наследство на Кирило-Методиевата лингвистична традиция. Но, от друга страна, още по-перспективно в бъдеще ще бъде сравнителното проучване на многобройните културни феномени, които характеризират епохата на Патриарх Евтимий в България и зараждането на хуманизма на Запад (...)

Фактът, че почти по едно и също време книжовниците в Търново и в латинския Запад насочват вниманието си към проблемите на езика, стила и текстуралната точност, не бива да се разглежда като просто съвпадение. Участието на Патриарх Евтимий в началната фаза на това международно „филологическо възраждане“ свидетелства, че неговите културни усилия имат сходни черти с делото на Петрарка и Бокачо. Евтимий и неговите последователи, от Консантин Костенечки до Киприан и Григорий Цамблак, въведоха нов литературен стил не само в България,

Проф. Рикардо Пикио
(7.IX.1923-13.VIII.2011)

Като един от водещите учени слависти и българисти на отминалото столетие проф. Рикардо Пикио изгради мост между европейската и американската славистика. Изследвайки Кирило-Методиевото дело и наследството на Търновската книжовна школа, той заслужи признанието да бъде един от първите лауреати на Международната награда „Кирил и Методий“. Посветил на младини сили на публицистиката, той подкрепи българския Кирило-Методиевски вестник още при появата му и по достойнство беше вписан в състава на Международния редакционен комитет на изданието. Според изказвания от него принцип „Откриване на откритията“ изследванията му са основа за много наши публикации.
Достойно ест!
Вечная память!

„За буквите – О писменехъ“

но и в културната лингвистична общност на цялото православно славянство.

През XIV век – за втори път в своята астория – България стана люлка на славянската култура.“

В. „За буквите – О писменехъ“, бр. 3, май 1980 г.

„В своите работи аз подчертавам, че старобългарският е трети класически език на нова Европа. Той е бил не само средство за поддържане на християнската религия, а практически е изпълнявал функцията на наднационален, международен език.

Винаги казвам: поне в София българският език трябва да бъде международен. В днешния свят практически най-разпространеният език е английският. Но аз считам, че трябва да се познават също така добре и местните национални езици.“

В. „За буквите – О писменехъ“, бр. 10, април 1985 г.

Статията е написана специално за изданието ни.

Духовната традиция на средновековна България е съставна част на общото съкровище на европейската култура. Дано в идущите години тя стане предмет не още по-напрегнати международни изследвания в духа на дружеско сътрудничество с българските специалисти.

Рикардо Пикио

Ню Хейвън, 30. III. 1980 г.

Автографът е написан специално за бр. 3 на в. „За буквите – О писменехъ“ (май 1980 г.)

Писа Петър Черноризец

Владетел и крупен старобългарски книжовник

Разговор с проф. Румяна Павлова

Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“ извади на бял свят пространно изследване на проф. д-р Румяна Павлова под заглавие „Петър Черноризец – старобългарски писател от X век“. Изданието е том 9 от поредицата „Кирило-Методиевски студии“ на Кирило-Методиевския научен център при БАН, посветено на акад. Петър Динеков, основателя на поредицата. Предлагаме разговор на Илия Пехливанов с проф. Павлова.

– Кой е Петър Черноризец? Защо едва днес научаваме за него?

– Досега за него наистина не е правено самостоятелно изследване. Руският учен А. Соболевски отпечатва през 1908 г. няколко странички. Той твърди, че става дума за славянски автор, написал шест оригинални творби. Сигурен е, че той е южен славянин. Изказва догадка, че всъщност това е самият цар Петър – българският владетел, синът на цар Симеон. Основание за това Соболевски намира в обстоятелството, че и двамата са монаси. Действително съществуват исторически сведения, че цар Петър е бил книжовник. А езикът на творбите е южнославянски.

Сетне дълго време никой не е обръщал внимание на тези шест слова. В своята книга „Български старини от Македония“ проф. Йордан Иванов публикува две служби за цар Петър. От своя страна Стефан Кожухаров убедително доказва, че това всъщност са две части от една и съща служба. Йордан Иванов също е категоричен, че Петър Черноризец и цар Петър са едно и също лице. С подобна увереност по-късно пише и проф. Емил Георгиев. Проф. Боню Ст. Ангелов обнародва две творби на този автор, без да твърди с увереност, че става дума за владетеля. В многотомната „История на България“ проф. Димитър Ангелов се спира на това име, но заявява, че не би могло да се приеме с пълна сигурност, че това е царят.

– Вие самата как стигнахте до тази тема?

– Като преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ създадох преди години към Катедрата по руска филология Езиково-текстологична лаборатория. Тя имаше за задача да изследва старобългарски текстове в чужди ръкописи – руски, сръбски, молдовлахийски. Те са изчезнали у нас, но са вградени в чужди паметници на сродните нам култури, както и много други творби от най-ранния период на старата българска литература. Подготвихме два тома от изданието на Симеоновия сборник. Почнахме работа върху издаването на други творби, например Пандектите (Законниците) на Никон Черногорец. Според мен и двата негови тома са старобългарски творби. Изследвахме също старобългарския превод на „Историческа Палея“, запазен в руски превод.

– Какви са основните изводи от това изследване?

– Проучването на текстовете показва, че словата или поученията на Петър Черноризец всъщност са девет на брой – четири пространни и пет кратки. Първите са написани от самия автор, а вторите са добавени най-късно през XI век.

– Какви са словата по съдържанието?

– Това са поучения относно християнската нравственост. Те наподобяват по дух творбите на Климент Охридски. Достъпни са, емоционални, сиреч предназначени са за широка употреба сред новопокръстените българи. Обсъждат отношенията между Бога и човека, Доброто и Злото. Напомнят отговорите на папа Николай на въпросите, зададени от княз Борис I по време на покръстването. В много отношения те тълкуват тези отговори. Написани са спокойно, с мекота, без стремеж към страхово въздействие. Забелязва се някаква близост между тях и творбата на Презвитер Козма за богомилството.

– А има ли в тях преки позовавания на богомилите?

– Петър Черноризец дава утвърждаващи отговори и по такъв начин се противопоставя на бого-

Още Соболевски дава отрицателен отговор на това предположение.

Моего изследване разглежда пространно този въпрос в отделна глава. Привеждат се доказателства за книжовните занимания на цар Петър. Напоследък бе открита старопечатна книга от XVI век, в която се казва, че тя произхожда от Венеция. Става дума за книга на Яков Крайков от София с наслов „ИЗ КНИГЪ ЦАРЯ ПЕТРА БЛЪГАРСКАГО“. Тя съществува в съвсем малко екземпляри. В два сборника има извадки от различни сентенции, които съдържат изречението „ПЕТЪР ЦАР РЕЧЕ“. Приведени са мисли срещу злоезичието. Има също доказателства, че цар Петър става монах и завършва живота си в манастир. Това, че царят е бил книжовник, е безспорно. Исторически напълно е доказано, че след смъртта му цар Петър е канонизиран като светец на Българската православна църква и е създадена служба за неговата почит. За съжаление, житието, което по правило се създава в такива случаи, все още не е открито досега. Появи се преди време една следа от митрополит Филарет в гръцки ръкопис от Библиотека Амброзиана в Милано, но тя се оказва погрешна.

Проф. Румяна Павлова

милите, без да ги назовава пряко. Той не спори яростно с тях, както прави това Козма. Разчита на тихото внушение.

По всичко личи, че тези творби са писани през X век, след времето на цар Симеон, може би в средата на столетието. Най-убедителното доказателство за това е техният език. Той е старобългарски. Русификацията в него все още е доста слаба.

– Да попитаме отново: царят ли е това, или не е царят? За средновековна Европа един владетел книжовник наистина е доста рядък случай...

– Руският учен Петухов предполага, че това може да бъде Петър, Митрополит Руски и Московски, живял през XIII век, за когото митрополит Киприян пише житие. Това обаче не може да бъде в никакъв случай – споменатият руски автор е живял през XIII век. А ние разполагаме с по-ранни преписи на словата на Петър Черноризец – някои от тях са от XII век. А дали не става дума за Петър Дамаскин – гръцки книжовник от XII век?

Проф. Румяна Павлова (8.V.1933-29.VI.2011)

Чрез своите дългогодишни проникновени изследвания в попрището на вековната българо-руска взаимност проф. Румяна Павлова създаде своя школа по старобългаристика. Млади способни учени от България, Русия, Германия и други страни изпитват към нея синовна обич и благодарност, продължавайки нейното внушително дело. Отнасяше се с разбиране към научната публицистика и оказваше конкретна подкрепа при списването на Кирило-Методиевския вестник.

Достойно ест!
Вечная память!

„За буквите – О писменехъ“

Моята научна хипотеза е следната. Няма съвсем безспорни строго научни доказателства, че цар Петър и Петър Черноризец са едно и също лице. Но не съществуват в същото време и никакви основания да бъде отричано това.

– В такъв случай каква роля има интуицията на изследователя?

– Повече от 15 години съм се ровила из библиотеки и архивите на Москва, Санкт Петербург, Одеса, Берлин, Дрезден, Белград, Рилския манастир. Срещата насаме с ръкописите не може да се замени с нищо друго – те са приели някаква енергия от хората, които са ги чели в продължение на столетия, споделяли са над тях тревогите си, молили са се за своето спасение и за спасението на народа си. Усещам се в точния смисъл на думата облъчана с молитви.

И имам ясното усещане: ТОВА Е ЦАР ПЕТЪР!

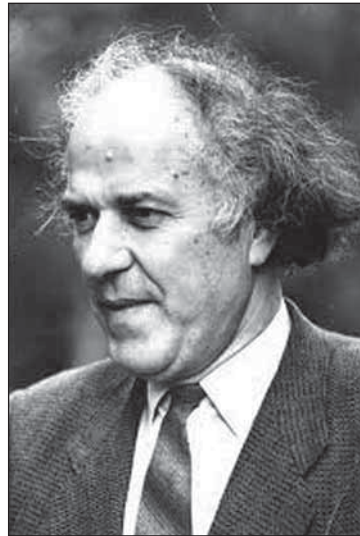
„Рилският манастир“. Худ. Златко Бояджиев

Памет и юбилей

Доц. д.филол.н. Ваня Добрева

Международният университетски семинар за балканистични проучвания и специализации към Югозападния университет „Неофит Рилски“ отбелязва своя двадесетгодишен юбилей. Създаден от големия български учен проф. дфн Илия Конев, през изминалите години той се утвърди като успешна научна форма за обмен на изследователски позиции и гледища върху културата и историята на Балканите.

Неговото укрепване бе подкрепено и от ЮНЕСКО заради актуалността на проблематиката и възможностите, които Семинарът предлага за концептуализиране на Балканите като пространство на културна памет, на исторически контакти и човешки връзки. Метафорично казано, Семинарът се утвърди като място на среща на балканската научна общност с учени от различни европейски държави, поради което дискусиите преминават като „кръгли маси“ по теми като „Балканите в научното пространство“, „Религия, национализъм, памет“, „Граници, миграции, дезинтеграции“, „Центрове и периферии в образите и паралелите“. Участват предимно млади учени – студенти и докторанти, които не само обосновават свои тези по разискваната проблематика, но и дейно участват в дискусиите. Редом с обсъжданията се провеждат специализирани курсове по български език, история и култура за чуждестранни студенти. Сборниците с изследвания на учените и сп. „Балканистичен форум“ заемат средищно място в инфраструктурата на съвременните научни институции. Семинарът по балканистика се преименува на името на своя създател проф. Илия Конев. За двадесет години, благодарение на неговия обществен и научен авторитет и активност се изгради поколение учени-балканисти, създаде се приемственост, без която културата и хуманитарното знание са немислими. Двадесетата международна кръгла маса „Балканите и техните периферии“ събра изтъкнати учени-балканисти и слависти от различните поколения. Основната част от работата ѝ бе посветена на приносите на проф. Илия Конев. В негова памет бяха и пленарните доклади на проф. Елена Сюпюр, проф. Румяна Дамянова, проф. Петя Асенова, доц. Илия Недин, проф. Емилия Стайчева, проф. Надежда Драгова, проф. Кирил Топалов, проф. Костадин Динчев, проф. Даринка Караджова, проф. Вера Бонева, доц. Стилиян Стоянов, Даниел Якоб от Будапеща. Разискваха се и други проблеми по основната тема на кръглата маса, сред които докладът на доц. Назърска от УниБИТ.

Проф. Илия Конев
(1928-2009)

„Св. Богородица и Св. Йоан Богослов“. Икона в Погановския манастир „Св. Йоан Богослов“ (втората половина на XIV в.)

Haeresis Bulgarica Богомилството в Европа

На Конгреса по византология в София заседава за пръв път секция за свободни съобщения на тема „Богомилите и други религиозни дисиденти на Балканите“. В нея взе участие проф. д.филол.н. Георги Василев – международно известен изследовател на тази материя, преподавател в УниБИТ. Трима от записалите се предварително 11 участници в сесията не можаха да дойдат: проф. Томас Бътлър – един от най-известните американски българисти и изследовател на богомилството, проф. Гражина Шват-Гълъбова – автор на излязлата през 2010 г. книга „Haeresis Bulgarica в българското културно съзнание на XIX и XX в.“, д-р Теодор Дракополус от Православния институт в Швейцария, защитил дисертация, критикуваща т.нар. деконструктивисти отрицатели на съществуването на катарството и богомилството). Българската група се представи много добре

със съобщенията на проф. д-р Надежда Драгова „Богомилското рисувано богословие“, в който бе описана нова находка на образа „Христос орач“, открит в ROE 27 Codex в Оксфордската библиотека; на ст.н.с. д-р Ерика Лазарова „Богомилско-катарската философия като теория на цялостна социална критика“ и на проф. Георги Василев „Богомилството като важен предшественик на Реформацията“. На много добро равнище бе съвместното съобщение на доц. д-р Мая Ангеловска от Историческия институт в Скопие и д-р Ендрю Роуч от Университета

Оловен печат на цар Петър (на гръцки език)

в Глазгоу „Наказанието на еретиците – сравнение и контрасти между западните инквизитори и източните църковници“. Дик ван Никерк от Холандия като независим изследовател представи интересен анализ на слабо изследваната тема „Кръстопът на богомили и катарии? Нова светлина върху Латинската църква на богомилите в Константинопол (XII-XIII век)“. Участваха и трима докторанти – Хисацугу Кусабу от Университета в Осака, Ася Березняк от Еврейския университет в Ерусалим (с интересната идея, че богомилството трябва да се разглежда не като ерес, а като вариант на разширяване на християнизацията в Европа) и Надежда Миладинова от Католическия университет в Льовен. На първата част модератор бе проф. дфн Георги Василев, а на втората д-р Ендрю Роуч. Сесията приключи с подкрепеното от всички участници предложение на Дик ван Никерк да се създаде Международен център за изследователска дейност на дуалистичните средновековни ереси и тяхната култура, както и за архивиране на документацията му. Ако нашите институции приемат той да се основе в България, ще имаме водещи позиции в тази област.

Учители народни

Историята на богомилската ерес

Райчо Каролев

Райчо Каролев

ните страни на запад. На секъде едни и съшти обстоятелства са способствували за разпространението на ереста. <...>

В Тракия новоявившата се ерес е намерила твърде възприемчива почва именно в манастирите, дето калугерите, лишени отъ раководителното начало на черквата, лесно са се увличали от крайностите на едностранчивият аскетизъм, както и на съзерцателността, които са били сходни със старото Мессалианство – Кеудринъ свидетелствува, че уж Мессалианството отдавна оште се е вмъкнало въ манастирите по Тракия и тамо се е удържавало скритом. Това показва обаче, че е излизало на видело не Мессалианството, а Богомилството е наченало силно и бързо да се разпространява по Тракия – което не могла да не забележи и сама Византия. Това е било в началото на XI в. Слуховете за страшните еретици, които се покланяли на Сатаната и които попълнили Тракия, достигнал би и до Константинопол. Разбира се, че многома са наченали да тълкуват за туй

опасно бесовско навожение. И ето, че в това време един от Византийските богослови пиши трактат „За деятелността на бесовете“, и в този смисъл обеснява появяването на Богомилството в Тракия.

Богомилската ерес, подир в Тракия, направила първите по времето и трайността успехи въ Македония, и именно – въ страната Охридска (въ X-XI вв. България се е съсредоточавала в Македония). Тямка тая ерес е основала черква, най-стара и най-влиятелна след Драговичката, и именно – черква Българска и оште една – така също стара, която е известна под име Меленицка.

За разпространението на богомилската ерес из Българско X-XI вв. са способствували тамошните политически обстоятелства на България. Това време е най-кръвавият период на Българската История. България се бори на живот и смърт с Византия за своята независимост, и тази отчаяна борба е пълна с жестокости. Ожесточението е достигнало до нечути злодеяния, въ които „образованата Византия“ много е надминала необразованата или – както са казвали гърците – варварската България.

Подир смъртта на Велики Симеона, на българският престол седнал син му Петъръ, който „не е бил наследник на неговата слава и на неговите свойства, нито пъкъ на кръвожадността и свирепостта му, ами е бил чужд на сичко това“ – споредъ както се говори в едно византийско сказание. Во времето на Петра България като че се променява; тя вече не е приличала на онази България, която е била в Симеоновото време.

Из студията „За богомилството“, публикувана в бр. 5-6 на „Периодическо списание“ на Българското книжовно дружество (1872).

Приписка на днешния българин

Забележителна е констатацията на Райчо Каролев, че богомилството е намерило „твърде възприемчива почва именно в манастирите“, където калугерите се увличали от крайностите на аскетизма и съзерцателността. Несъмнено това е признание, че учението са прегърнали най-ревностни богослужители, а на свой ред пък то е най-логичното обяснение за жалбите на Презвитер Козма, че с тези еретици било трудно да се спори, защото много добре познавали светите книги. По-нататък Каролев сам се отказва от „павликянските основи“, като се позовава на житието на Св. Иларион Мъгленски, че богомилите ясно са се разграничавали от павликяните – нещо, което следващите изследователи не отчитат. Обичайно те пренебрегват и факта, че павликяните са били преселени от Армения в района на Филипополис (дн. Пловдив) през 970 г., докато богомилското учение е било силно развито още при управлението на цар Петър, защото Козма е писател при неговия двор, а самият владетел е издъхнал още на 30 януари 969 г.

Не мога да намеря отговор за един далеч по-труден въпрос: защо през вековете на турско владичество, когато неправдите и жестокостите над българите не са били по-малко, в светите ни обители очевидно е замрял интересът към богознанието и богословието? Що за духовна кастрация е последвала, че потомците в най-прочутите еретически селища дори са предали идеите на предците си като са приемали католицизма или исляма?! Защо и след Освобождението у нас няма значимо богословско творчество, което отново да ражда идеи с европейско значение? Защо на никого днес през ум не му минава, че зад стените на храмовете и манастирите ни още царят боговдъхновение и жадно дирене на извечното, до което са се домогвали аскети и за което са извършвали мъченически подвизи светците?!

Трябва да намерим отговори на тези въпроси от дълг пред предците ни, духовно предварили Ренесанса. Тогава ще можем да продължим достойно диренето на извечната истина за Човека и неговия Творец – дело, в което Европа ни е приела за учители.

Христо Буковски

Василий Врач на кладата

Богомилският достойник пред византийския императорски съд в Константинопол

Анна Комнина, „Алексиада“ (XII в.)

Славата на богомилството се разпространила навсякъде. Някакъв монах Василий, човек много ловък в разпространението на богомилското нечестие, имал 12 ученици, които наричал и апостоли, а бил привлякъл и няколко ученички, жени злонравни и зловредни. Той разпространил злото навсякъде. И злото като с огън унищожило много души. Затова душата на императора не могла да понася това и той започнал разследвания по тази ерес.

В двореца били доведени някои богомили. И всички те обявявали за учител и главен водач на богомилската ерес някой си Василий. Самодържецът възложил на мнозина да издирят този човек.

И ето открива се главният служител на Сатанаил Василий, с монашеско облекло, с изпито лице, без брада, висок на ръст (много ловък в разпространението на безбожието). И самодържецът под благовиден предлог извикал веднага Василий, понеже желал с кротки думи да изтръгне това, което таял. Той станал от трона да го посрещне и да сподели с него дори трапезата... „Аз – казал му той, – достопочтени отче, се възхищавам от тебе поради добродетелта ти. И искам да науча от тебе самия какво е учението на твоя светлост, защото това на нашите е почти погрешно и не води към никаква добродетел“. <...>

И най-после Василий избълвал догмите на ереста си... Отвъд една завеса писар записвал това, което се говорило. И този никаквец станал привидно учител, царят се преструвал на ученик, а писарят записвал учението.

И тоя поразен от Бога човек не само разказал всичко позволено и непозволено, но и не пропуснал нито един престъпен догмат, а се отнесъл и с презрение към нашето богословие, и цялото църковно управление, осмил всички Божи закони, нарекъл храмовете, о ужас, Божиите храмове – дяволски, и определил като лошавина това, че почитаме тялото и кръвта на този, който е първият архиерей и първата жертва.

Зад завесата бил събран целият синклит, военното съсловие и висшето духовенство. След като богопротивните догми били прочетени, обвинението бил неопровержимо.

И тогава Василий не се опитал да отрича, но веднага открито пристъпил към защита и заявил, че е готов да посрещне огън, удари и всякаква смърт. Защото тези заблудени богомили вярват, че ще понесат без мъки всяко наказание, понеже ангели щели да ги извлекат от самия огън.

И Василий оставал непреклонен като истински богомил, макар мнозина, включително и тези, които се били приобщили към гибелното му учение, да го хулели за нечестивото му учение. Въпреки че го заплашвали с влада и с други беди, той се държал здраво за дявола и

прегръщал своя Сатанаил. Той се държал по същия начин и спрямо увещанията на императора, когато бил затворен и бил извикван често при него, който често го увещавал да се отрече от нечестивото си учение. <...>

Самодържецът събрал отвсякъде учениците и сподвижниците на Василий, а най-вече така наречените 12 ученици, като изпитал и техните убеждения. Те били явно ученици на Василий. Злото прониквало и в най-знатни къщи, и страшната напаст заразила множество хора. След като заловените богомили били събрани, едни се обявявали за привърженици на

„Ян Хус на кладата“.
Средновековна миниатюра

ереста, а други се отказвали напълно, възразявали силно и заплювали богомилската ерес. Понеже самодържецът не бил склонен да им вярва, той измислил един нов начин да се познаят истинските християни, за да не би да остане някой християнин измежду богомилите като богомил или пък някой богомил да се представи за християнин. <...>

Всички от Светия синод, изтъкнатите назареи и самият тогавашен патриарх Николай намерили, че Василий заслужава да бъде изгорен като истински еретик и като изобщо неразкайващ се. Към тях се присъединил и самодържецът, който, след като често разговарял с Василий, установил, че той е лош човек и не желае да се откаже от ереста. След това заповядал да запалят на хиподрума много голяма влада. Била изкопана извънредно голяма яма и голямото количество дърва от високи и наредени дървета приличало на планина.

След като кладата била запалена, голямо множество хора започнали постепенно да се стичат в арената на хиподрума и по стъпалата, като всички очаквали това, което щяло да се случи. На другата страна бил забит кръст и на нечестивеца бил даден избор, ако някак се уплаши от кладата и промени мнението си, да отиде при кръста, за да бъде след това освободен от огъня.

Присъствала и гълпата еретици, които гледали вожда си Василий. А той се отнесъл презрително към

всяко наказание и заплашване и когато бил по-далеч от кладата, надсмял се и предрекъл, че ангели ще го грабнат от огъня. После тихо започнал да пее онзи Давидов псалм:

„До тебе не ще се доближи. Ти ще го видиш само с очите си.“

Но след като множеството се разделили и му дало възможност да види свободно страхотното зрелище на кладата, тогава този дързък човек, изглежда се уплашил от огъня и се смутил... Но въпреки че изпаднал в това състояние само от гледката, той останал твърд като стомана. Нито огънят смегчил желязния му дух, нито изпращаните до него увещания на самодържеца го променили. Може би го е било обхванало голямо безумие поради предстоящата беда и нещастие и затова бил така безпомощен и по никой начин не е могъл да вземе полезно решение. Или пък дяволът е бил завладял душата му, което е по-вероятно, и я бил покрил с най-дълбок мрак, та затова онзи проклет Василий стоял в недоумение пред цялата заплаха и пред всичкия страх, като гледал зяпнал ту към кладата, ту към присъстващите.

И той изглеждал на всички наистина полудял – нито се втурвал към кладата, нито изобщо отстъпвал назад, но се заковал и не мърдал от мястото, където застанал най-напред. И понеже се разнасяли много приказки и басните за него се разнасяли от уста на уста, палачите се уплашили да не би някак с позволенieto на Бога дяволите около Василий да извършат някакво необикновено чудо и хората да видят нечестивеца да пристига невредим от средата на толкова голям огън в някое най-многолюдно място, та по този начин най-новата ерес да стане полоша от предишната...

Тогава те бутнали Василий в огъня заедно с дрехите и обувките. И пламъкът го глътнал така, като че ли бил разгневен срещу него. Нито се почувствала миризма, нито димът се променил, но се появила само една тънка струя пара в средата на пламъка. Наистина и стихииите се надигат срещу нечестивите. Те, разбира се, за да говорим истината, щадят богообичните хора...

Затова тези, които били вдигнали този проклет Василий, още не го били хвърлили в кладата, когато пламъкът, изглежда, се нахвърлил напред, за да грабне нечестивеца. Макар насъбралият се народ да не го дувал и да насилвал да хвърлят в огъня и останалото множество от тези, които били привърженици на Василиевата гибелна ерес, самодържецът не позволил, но заповядал да ги затворят в Големия дворец. След това зрителите били разпуснати. После безбожниците били поместени в един друг много сигурен затвор. След като били хвърлени в него, те прекарвали там много време.

С несъществени съкращения.

„Иверският манастир в Света гора“. Худ. Цанко Лавренов (1896-1978)

Присъствие в Корд-сюр-Сиел

Богомили–патарени–катари–лоларди

На 16 юли т. г. в Корд-сюр-Сиел – известен туристически обект във Франция (департамент Тарн), с ателиета на видни художници, бе открита изложбата на проф. дфн Георги Василев „Богомили, патарени, катари, лоларди – предшественици на Реформацията в Европа“.

Тя е в чест на 900-годишнина от изгарянето на богомилския водач Василий Врач в Константинопол и в чест на 800-годишнината от Събора срещу богомилите във Велико Търново. Организирана е от издателството на поезия „Рафаел дю Сюртис“ и е посветена на българския писател и мислител Стефан Гечев.

Проф. Ален Вюйомен, научен редактор на изложбата и съпреводач от български на френски, представи свой коментар.

Изложбата е изградена на хронологичен принцип и съдържа пет основни дяла. Първият е посветен на раждането на богомилството в Тракия (България) в X век, както и на разпространението му от патарените в Македония, Сърбия, Босна, Ломбардия в Италия до XV век.

Втората част отразява развитието и блясъка на окситанската катарска цивилизация, както и поезията на трубадурите през XII век. Отделено е място на антикатарския кръстоносен поход (1209-1229), подбуден от папа Инокентий III, както и на преследванията на катарите от Инквизицията в Лангедок до края на XIV век.

Третата част описва богомилски влияния върху разбиранията и културата на лолардите (английското народно предреформационно движение), върху тяхната поезия, наивна иконопис и керамика.

Четвъртата част проследява възприемането на богомило-катарските идеи от предшествениците и представителите на Английската Реформация в периода от XIV до XIX век: Джон Уиклиф, Уилям Тиндейл, Джон Милтън, Семюел Морланд – чак до Хенри Фюсли, Уилям Блейк и Джордж Байрон.

Отделно са отразени следи от богомилския апокриф „Слово за Адам и Ева“ върху фрески по външните стени на три манастира в Румъния – Буковина, Воронетц, Ватра Молдовицей и Сучевица.

Корд-сюр-Сиел е старо катарско селище, в което през 1222 г. тулузкия граф Раймон VII построява укрепление. Инквизицията успява да го подчини едва през 1330 г. Публиката бе впечатлена от мащаба на богомилското влияние върху Реформацията.

Изказано бе пожелание изложбата да бъде преведена и на други езици и да се превърне в пътуваща изложба с помощта на Музея на сюрреализма, който се намира в Корд-сюр Сиел.

Проф. Ален Вюйомен преподава в Университета в Артуа и работи в лабораторията „Книжнина, идеи, знания“ към Университета Париж – Изток

Изглед към манастира в Корд-сюр-Сиел

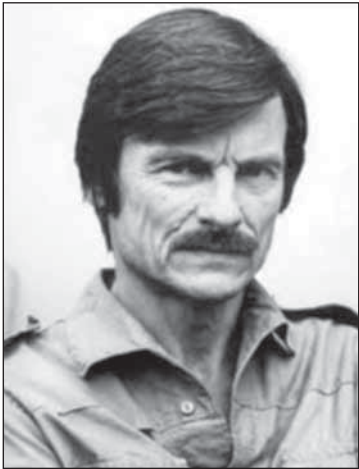

„Благовещение“. Худ. Андрей Рубльов (XV в.)

Страсти по Андрея Величие на духа

Андрей Тарковски –
световноизвестен руски кинорежисьор

Йохан Себастиан Бах в известно отношение е чужд на западната култура, той няма нищо общо със западната традиция, в духовен смисъл се

Андрей Тарковски

се е молел – и в това е смисълът на неговото творчество...

А какво е шедьовърът, създаден на Запад? Даже във времената на Ренесанса? Това винаги е вопъл на душата, който изразява хиляди претенции: вижте колко аз съм щастлив, гледайте колко съм нещастен, как страдам, как обичам, какви негодии ме окръжават, как се боря със злото... Сиреч – все аз, аз, аз, аз, аз...

Това всъщност е най-отвратителното нещо, което може да бъде. Ужасната претенциозност, желанието да се утвърдиш на всяка цена, да се докажеш всъщности. Да станеш нещо като център на света. В противовес на това съществува друг поетически свят, който аз свързвам с Изтока, с източната култура. Сравнете, да речем, музиката на Вагнер или даже на Бетховен – това е вопъл, монолог за самия теб. Вижте колко съм щастлив, колко съм нещастен, какъв Йов съм вижте... А неотдавна аз взех за своя филм „Носталгия“ музика от VI век преди Христа – китайска даоистка музика. Поразителна музика наистина! Това е абсолютно разтваряне на личността в нищото. В природата. В космоса...

Целият смисъл и стремеж се заключава в това: да изчезнеш, да се разтвориш. В това се състои именно интровертността на източната духовност, отразена в музиката. Какъв духовен колапс, когато личността включва в себе си целия свят, който я окръжава. Все едно всмуква целия този свят, също така в духовен смисъл.

През Средните векове в Япония мнозина живописци, получили пристанище у шогуна – феодала на разделената по онова време Япония – и достигнали необичайна слава, изведнъж изчезвали. Те се появявали в двора на друг шогун под чуждо име и започвали в свършено друг маниер своята кариера на придворни живописци.

По такъв начин някои от тях са изживявали по пет-шест живота. Ето в какво се състои величието на духа...

Всичко това е свършено невъзможно на Запад и аз мъничко завиждам на това.

„Как се появи религиозният кинематограф“. Из книгата на Николай Болдирев „Жертвоприношение Андрея Тарковского“. Москва, Вагриус, 2004 г.

Несътворена светлина

Стенописите в Иваново и влиянието на исихазма върху средновековното изкуство

Д-р Виктор Банов

В Северна България по протежение на р. Русенски Лом и нейните притоци се намира единствен по рода си комплекс от манастири с около 300 параклиси и стаи, някои издълбани от монасите, живеещи там, другите – природно оформени. По техните стени откриваме фрески, изписани със своеобразно художествено майсторство, създадени от края на XII в. до втората половина на XIV век. Тогава културният живот в манастирите достига изключително високо развитие. Това е свързано пряко и непряко с даренията, които са предоставяли на духовните средища българските царе Иван Асен II (1218-1241), Иван Александър (1331-1371), Георги I Тертер (1280-1292), както и българският патриарх Йоаким I.

Най-значимите стенописи са съхранени в църквата в Господев дол, църквата в местността „Писмата“, Съборената църква, Затрупаната църква и в още една друга църква.

Стенописите в църквата „Св. Богородица“ са свързани с Търновската живописна школа. През 1936 г. двама учени изследователи на византийското изкуство – французинът Габриел Миле и българският му колега Никола Мавродинов, откриват в атриума на тази църква портрет на цар Иван Александър, изобразен като ктитор.

Стенописите в църквата са в класически стил в своята основа, но преобразен, с насока ясно различима, не толкова по същество класическа, но вече изразена с една въздушна прозрачност и

Константинопол). Намираме подобни паралели и в църквата „Св. Апостоли“ в Солун.

Тези стенописи са съпоставими по стил, начин на изписване и иконографска композиция със стенописи от ареала на културно влияние на Византийската империя от тази епоха: стенописите, изрисувани от големия зограф Калигерис в черквата „Христос Спасител“ в град Бер, черквата „Богородица Перивлептос“ в Мистра, фреските от черквата в Раваница, цикъла фрески в черквите от региона на Новгород в Русия, черквата във Волотово и много други. Общият

Логото на ЮНЕСКО

Ивановските скални стенописи са вписани през 1978 г. в Листата на ЮНЕСКО като световна културна ценност.

„Преображение Господне“. Стенопис от черквата „Св. Архангел Михаил“ в скалния манастир при с. Иваново

„Христос умива нозете на апостолите“. Стенопис от черквата „Св. Архангел Михаил“ в скалния манастир при с.Иваново

ефирност, наподобяващи небесната. Създава се усет за случване на чудото с преобразяването на материята, озаряването ѝ с „несътворената светлина“.

Ивановският майстор изографисва цикъл от стенописи, който може да се сравни и с някои мозайки от Истанбулската Карие Джами (в миналото манастира „Хора“ в

за епохата византийски стил владее и нашите пластични изкуства, но даровити български архитекти и художници отразяват в него и своите народностни особености.

Духовната атмосфера и общата перспектива в тази епоха са повлияни от широкото разпространение на исихазма и от личността на Св. Григорий Палама. В богословието

на Палама човекът е издигнат на своеобразна висота. Като следва богословската традиция, която води началото си от антропологията на Св. Григорий Богослов и Св. Григорий Нисийски, той съсредоточава централната позиция на човека във вселената. Човекът – пише Палама, – този микрокосмос, побран в макрокосмоса, съдържа в себе си всичко, което съществува и е венец на всички Божии творения.

В богословските идеи на най-знаменития представител и идеен вдъхновител на духовния и културния живот на XIV в. Св. Григорий Палама откриваме известно влияние върху живописното изкуство, което се превръща в „прозорец, отворен за тайнствата“ на Божието величие чрез проекцията на светлината, на „несътворената светлина“ – Божията енергия, която преобразява цялата материална реалност. Живописът се превръща в постоянно преобръщение, винаги обновявано на Тавор.

Духовният опит на православиято преодолява античната постоянна противопоставеност между духа и материята, като ги обединява в едно.

Авторът е доктор на източните църковни науки от Папския институт за Изтока към Ватикана и председател на Сдружение „Св. Св. Кирил и Методий и Св. Бенедикт“.

Втори Йеремия

Покоището на Патриарх Евтимий

Никола Инджов

Възможно е гробът на Патриарх Евтимий Търновски да се намира в землището на село Манастир, Гюмюрджинско, в Беломорска Тракия (сега под същото име в община Мерикос Кехрос, Северна Гърция), изгорено 1913 г. и изоставено от българите след 1924 г.

Горното предположение е основано на сведения, факти, спомени, описания, народни песни и предания и обичаи, съхранени в народната памет, събирани от манастирци (краевода Илко Димитров и съпругата му Мара Михайлова, училищния инспектор Калоянов, учителя Димитър Стоянов Киречиев) и от други местни жители като архимандрит Кирил – ксантйски архиерейски наместник в началото на XX век. Не е без значение и узнатото в семейния кръг.

Моите родители ми казваха, че най-големият празник на селото е бил 14 октомври – денят на Св. Петка Българска, тракийка, родена недалеч от Манастир в градчето Епиват на Мраморно море.

Службата за нея е написана от Патриарх Евтимий и защо това да не навежда на мисълта, че той е пожелал да завърши житейския си път в родните краища на единствената светца, назована Търновска и Българска?

За Патриарх Евтимий има тракийска народна памет и ако свържем отделните сведения в една идея, макар и трудно доказуема извън средствата на съвременната наука, можем да стигнем до определено заключение.

Село Манастир е основано преди потурчването от хора, които са донесли на южните родопски склонове песни за Искър и Струма. Това са били овчари от Радомирско, докарвали стадата си да зимуват тук. Те идвали около Димитровден и се завръщали около Великден кой знае колко столетия наред. Може би те са съгледвачите на цар Калоян, в чиито нозе са търкулнали главата на Бонифаций Монфератски, сразен в един от близките проходи?!

По-нататък съдбата на овчарите просветва в сиянието на Патриарх

Евтимий. Турците са го карали на юг, на заточение, но не в диарбекските зандани, не в сирийската пустиня, не в кипърските крепости. Те уважили със специфичен турски табиег неговия сан и въдворили живия български светец сред хора с негова вяра и кръв. Разбирали са, че около него трябва да има български народ, но малко по-друг. Не този, който вече е бил потурчен, а народ, който не бил помиришвал още собствената си кръв по острието на ятагана. Такъв народ за тях представлявали

Паметник на Патриарх Евтимий в София. Скулптор Марко Марков (1889-1966)

Григорий Цамблак

„Варваринът намисли да пресели люде на Изток ... а божия човек да изпрати на заточение в Македония. И той излезе сред люде като втори Йеремия. Гледката предизвикваше сълзи дори у самите камъни на града ... защото не се отвещаха всички заедно, а едни, които се отличаваха по род, по богатство или по красота, се заточаваха, а други се оставяха ... Що стана по-нататък? Когато стигна мястото, където го водеха, и пустиннолюбивата му душа видя планината и забеляза, че мястото отговаря на желанието му, той се просълзи. И рече: „Ето покоището, където ще премина краткия си живот.“

Из „Похвално слово за Патриарх Евтимий“ (XV в.)

тракийските българи от стабилната християнска община в село Манастир. Народ, който може да съхрани в паметта си единствените свидетелства за Патриарх Евтимий Търновски след отвеждането му от столицата в една благословена българска покрайнина като Тракия.

Край селото има местности с названия като „Владиков гроб“ и „Търновски лозя“, които издават връзка с Второто българско царство. А тъкмо топонимията съдържа най-устойчив спомен за миналото – нека накрая и това да се има предвид.

През тази епоха Македония именува Тракия – б. а.

**„СПОРЕД ПРЕДАНИЯТА
В СЕЛО МАНАСТИР
МЕЖДУ 1402 И 1405 Г.
ЗАВЪРШВА ЗЕМНИЯ
СИ ПЪТ БЪЛГАРСКИЯТ
ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ
ТЪРНОВСКИ.“**

Предложение за паметен надпис в село Манастир, подготвен на български, гръцки, френски и английски език и изработен художествено от варненските архитекти Милан и Цветана Димитрови – Черкезови с родов корен от село Манастир.

Авторът Никола Инджов (в средата) с жители на с. Манастир пред шествековния чинар. Личен архив

„Хилендарският манастир“. Худ. Цанко Лавренов (1896-1978)

Млади граматници

От 17 години в столицата има училище, чийто патрон е видният представител на Търновската книжовна школа – най-големият български книжовник от XV в. Владислав Граматик.

В 73-то Средно общообразователно училище с преподаване на чужди езици се обучават близо 1400 ученици в трите етапа на общото образование: начален, прогимназиален и гимназиален. Училището предлага възможност за получаване на немска езикова диплома, издавана от Конфедерацията на министрите на образованието в Германия след успешно положен изпит в XII клас. Този сертификат гарантира високо равнище на владее на езика и дава право на обучение във висши учебни заведения в Германия и Австрия. Мнозина от възпитаниците на училището продължават да учат в Европа и Америка.

Години наред учениците полагат успешно изпити и по вторите изчавани в училище чужди езици – френски и руски, като също получават съответни сертификати.

Всяка година възпитаници на училището печелят отличия на национални и международни конкурси и олимпиади. Ученически екипи работят успешно в областта на информационните технологии за изготвяне на мултимедийни презентации, филми, електронни уроци, интернет сайтове и др.

В училището работи единственият в страната интерактивен кабинет за обучение по математика, информатика и природни науки, оборудван с най-съвременна техника на световноизвестната фирма „Хюлет Пакард“, която е спечелена от ученици с проект в съревнование със стотина училища от цял свят.

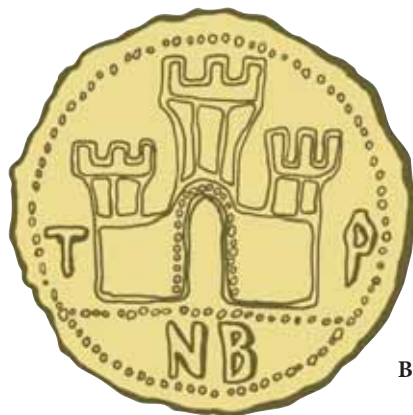
Ученици от училището участват в десетки международни проекти и програми като „Демократично училище“ под егидата на Гюте-институт в България и „Културконтакт“ – Австрия, „Европа и ние“ – по европейска програма „Ян Амос Коменски“, и др.

Училището поддържа клубове по интереси и подходящи условия за спортуване и развлечения.

С училището са свързани Йорданка Фандъкова – бивш министър на образованието, младежта и науката и настоящ кмет на град София, която беше директор от 1998 до 2005 г., и на Славчо Богоев – бивш министър на здравеопазването. От училищната общност поемат своя професионален път мнозина известни юристи, лекари, общественици.

Денят на народните будители 1 ноември е патронен празник на училището.

Елена Велковска
Заместник-директор на 73. СОУ
„Владислав Граматик“ в София

Монета от Второто българско царство с надпис „Търново“ (XIII в.)

Герб на Вселенската патриршия.
Стенопис от църквата „Св. Атанасий“ в Арбанаси (XVII в.)

Вековна загадка

Двуглавият орел е символ на държавност още от времето на хетите

Александър Мошев

Родината на двуглавия орел е Хетска Анатолия (Мала Азия) и Предният Изток. Той почва да се появява върху хетски печати още през XVIII в. пр. Христа. Среща се и върху находки от Персия и Месопотамия. Оттам той се прехвърля върху хералдиката и нумизматиката на западноевропейските страни.

След XI в., когато рицарите кръстоносци се завръщат от Светите земи, те донасят и този символ на властта. Откриваме двуглавия орел върху монети на германски крале и императори на Свещената Римска империя. При император Сигизмунд (1419-1437) той официално е включен в символите на империята. Австро-Унгария го запазва в герба си чак до 1919 година. Двама папи – Александър VIII (1689-1691) и Климент XIII (1758-1769) също ги поставят в официалните си гербове.

Този символ става популярен мотив в художествените занаяти на западноевропейските народи, а след откриването на Америка преминава в нейните традиционни символи. Още повече, че индианците пазят предания за „Гръмотевичната птица“, чиито изображения наподобяват двуглавия орел.

На Балканите образът на двуглавия орел е познат от столетия. Срещаме го като елемент в метални украшения, определяни като славянски, готски и български. За най-ранно негово изображение се смята плочата от края на X и началото на XI в., намерена в Стара Загора.

Срещаме го върху монети на Тертеровци – според някои учени името „Тертер“ означава „орел на орлите“, и на Иван Срацимир, както и върху каменни саркофази, капители на колони, стенописи и миниатюри на ръкописи. Може да се открие върху дрехите на деспот Константин в Иван-Александровото Четириевангелие.

През османското иго българският народ съхранява този символ като спомен за загубената българска държавност. Майстори го изобразяват върху пафти, надгробни паметници, църковни олтари и стени, а през Възраждането заможни търговци го включват в личните си печати.

Двуглавият орел се разпространява в Сърбия, Черна гора и Албания, където от XIX в. става основен елемент на държавен герб., смятан и днес за символ на национално единство. Най-ранните изображения на двуглав орел във Византия са върху луксозни тъкани от началото на XI век. Първият византийски владетел, който налага този символ, е Исак Комнин (1057-1059). Той е родом от малоазийската област Пафлагония, където двуглавият орел е свързван с властта и могъществото. По време на управлението на Палеолозите (1261-1453) орелът става знак за високо положение във византийската администрация. Андроник II (1282-1328) сече монети с двуглав орел. През 1439 г. Йоан VIII Палеолог утвърждава двуглавия орел като държавен герб на Империята. Константинополската патриаршия продължава да използва този знак и след падането на Византия под османска власт през 1453 година. Ползва го и до днес Гръцката православна църква. Така той символизира християнската вяра и борбата за независимост на балканските народи. В Русия двуглавият орел се появява за първи път през 1472 г., когато княз Иван III (1462-1505) се жени за принцеса София (Зоя) Палеолог, племенница на последния византийски император Константин XII Драгаш и дъщеря на деспот Тома Палеолог (1448-1453). Той се вписва по различни начини в руската държавна идеология, която смята Москва за „Третия Рим“.

След 1917 г. символът е изоставен, за да възкръсне като държавен герб на Руската федерация с държавен указ от 30 ноември 1993 г.

Авторът е докторант в секция „Средновековна българска история“ на Института по история при БАН.

Непресъхващ извор

Спиридон Палаузов – родоначалник на модерната българска медиевистика

Спиридон Палаузов е син на Николай Степанович Палаузов, родом габровец, търговец в Одеса. Той престоява 4 години в Бон, Хайделберг и Мюнхен. На 24 август 1843 г. става доктор по икономика след защита на дисертация, написана на латински език. Общува с видни руски историци и езиковеди. По предложение на О.М. Бодянский през 1846 г. е избран за действителен член на Московското дружество по история и старини. През 1852 г. получава научната степен „магистър по славянска филология“ на Санкт-Петербургския университет за своята монография на тема „Век българского царя Симеона“, с която въвежда в науката понятието „Симеонов век“ и спечелва изключителна популярност не само сред руската научна общественост, но и сред българските възрожденски дейци. Този труд на Спиридон Палаузов е първото сериозно изследване върху историята на средновековна България, което полага здрави основи на модерната българска медиевистика и чертае насоките на нейното развитие. Следват други проучвания върху историята на Европейския югоизток. Прави достояние на науката един от най-значимите исторически паметници на Второто българско царство – Боровия синодик от XII век.

Българската държава, основана в Мизия от пришълци из Велика Скития, имала своята блестяща епоха, която продължила за съжаление не повече от половин столетие. Приемането на християнството от Борис, разширяването на пределите на държавата и развитието на славянобългарската писменост при цар Симеон – ето най-важните събития, с които българите се нареждат в редицата на другите народи на нова Европа в първите времена на християнската им образованост...

Домашни български ръкописи няма. Повече внимание на българите обръщали техните културни съседи. Бедността на българската историческа литература се допълня от чуждоезичните летописи, които остават единственият проводник към отдавна миналите времена на българския народ. Тези летописи, съставени от византийски, германски, арабски и арменски писатели, представляват онзи извор на събитията откъдето учените почерпили по-голямата част от някои отделни факти. Този извор не е пресъхнал: той е богат на такива данни, че без да се гледа на едностранчивостта, с която се ползували от него съставителите на историята на българите, въпреки привидната неяснота относно родословието на царуващите личности, на хронологията и събитията, историкът може да обясни много неща, които до този момент си остават неизяснени.

Държавната самостоятелност на България още повече се затвърждава при управлението на Борис (843-888), което е забележително в историята на българите с двете събития: приемането на християнството и разширяването на границите на българското царство. Характерът на този държавник като езичник изцяло се изявява в неговите военни операции, в неговата страст към завоевания...

В палатите на Велики Преслав, в тишината на нощта, тайно от поданиците си, Борис приел заедно с двамата си синове Владимир и Симеон св. кръщение и бил наречен Михаил – т.е. по името на императора. Поради това и в кирилските ръкописи той обикновено бива наричан Михаил...

Тържеството на Римската църква в Горна Моравия, започнало след смъртта на Методий (885), застава славянското духовенство и учениците на Кирил и Методий да се оттеглят в България. Там те пренесли цялата си ревност към разпространението на православието; тук започва развитието на славянската писменост. Усилията на папите да върнат България били напразни и последната надежда трябвало да изчезне, когато Фотий тържествено в 880 г. отделил Източната от Западната църква.

Славянобългарската писменост при цар Симеон представлява, собствено казано, втори период в умственото развитие на славяните, който идва като следствие от въвеждането на християнството. Светите Седмочисленици, начело на които стоят славянските първоучители Кирил и Методий, като първи поборници на Христовата религия и ревностни разпространители на просветата сред славяните са един вид предшественици на онова преобразование, което се извършва при Симеон. Следвайки общоприетото положение, че древнославянската писменост започва със Солунските братя и техните ученици, ние ще разгледаме отначало накратко живота и литературните заслуги на тези незабравими мъже. Следва обаче, че няма да бъде излишно да отбележим тук, а се започва древнославянската литература със Св. Кирил и Методий, едва ли няма да

Корица на книгата

бъде противоречие с историческата истина.

Известно е, че славянските поселения далеч преди появата на Кирил и Методий са пуснали вече дълбоки корени на византийска почва. Християнската религия много преди нашите първоучители е проникнала в някои от тези племена, по-близки в своите отнoшения до Византийската империя. Ако този факт сам по себе си е верен, приобщените към християнството славяни би трябвало да има своя писменост. Това изглежда токова правдоподобно, като се има предвид, че съществуват даже някои свидетелства. Но на какъв език е била тази писменост, въпросът си остава още нерешен.

Като се връщам отново към книжовната литература на българите от века на българския цар Симеон, надявам се да бъда безпристрастен, ако кажа, че българите имат право да се гордеят с тази епоха, еднакво забележителна както с политическите успехи на техните прадеди, така и с тяхната литературно-научна дейност. Бъдещите открития и търсения на филолозите, да даде Бог, ще докажат това с несравнимо по-разнообразни сведения, отколкото това е възможно сега, когато разработката на българските паметници едва е започната с усилията на малцина труженици на младата славянска наука.

Из „Векът на българския цар Симеон“ (1852). Превод на български език Жельо Желев.

Проф. Петър Мутафчиев

„Византия съвсем не представяше общество, прогнило от пороци, и държава, която държеше съществуването си на спящото щастие или на ненадминатото лукавство на своите представители. Тя бе световна, културна, военна и политическа сила; нейните средства бяха неизмеримо по-големи от тях, с които българите разполагат. Поради това истинско недоразумение представят въпросите, които понякога се чуват у нас: защо във вековната борба с нея ние не успяхме да преодолеем своя противник; защо Цариград, химерата, заради която някои български царе напразно хабяха силите на своя народ, си остана византийски; защо най-сетне всички наши успехи в един или друг период на тая борба свършваха винаги с това, че бивахме отхвърляни на север и границите на нашата държава се връщаха отново към Балкана, там следователно, гдето те бяха сложени още при нейното начало. Уместни в случая биха били въпроси тъкмо противоположни на горното...”

Из „Книга за българите“. Отг. редактор проф. Васил Пюзелев. София, Издателство на БАН, 1987.

Дъждове над Преслав

Старобългарската литература и творчеството на Стефан Гечев

Проф. д.филол.н. Георги Василев

В творчеството на Стефан Гечев има произведения, свързани с далечни времена, страни и светове, които се носят в някакъв странен поток на времето, но пътуванията дотам имаха своята проекция върху българската действителност, а и по-голямата част от творбите му са пряко свързани с нея. Действието на романите „Мостът“ (1983), „Виктория и нейните синове“ (1995), „Познай себе си – лъже-философски и лъжебиографичен роман“ е свързано с възлови проблеми на новата българска история. Новелата „Лъвът в пещерата“ (2000) е посветена на Априлското въстание през 1876 г.

Особено важни са неговите връзки със старобългарската литература. Истина е, че в голямата си част старобългарската литература се превежда от гръцки текстове, но тези преводи търпят българизация – сиреч в тях се внасят нови акценти и значения от преводачите. Както посочва Стефан Гечев в книгата си „Към въпроса за славянския физиолог“, в българските преводи има повече близост до социалната правда.

Старобългарската литература носи дълбоки религиозни и философски теми. Една от интересните от тях, в която има вливане на идеи от няколко древни култури, е „Славянският физиолог“ и Стефан Гечев е първият академичен изследовател на този сложен мистичен текст с труда си „Към въпроса за славянския физиолог“, излязъл през 1938 година. Проф. Йордан Иванов е предлагал трудът да бъде удостоен с доцентура, но пак някои задкулисни страсти са попречили за това. Задълбочени познания писателят притежава и по историята и същността на богомилството, които отново са в контекста на приятелското внимание на проф. Иванов към неговия студент.

В един цикъл от 7 стихотворения „Из проповедите на поп Богомил“ той ни представя философията и емоционалността на богомилското учение. Оригиналната богомилска философия е не само теология. „Тайната книга“ на богомилите е забележителна сплав между идеи и образност, тоест освен богословие, тя е и прекрасна литература. Със същата стилова особеност се отличават и познатите богомилски или богомиллизирани апокрифи: „Видение Исаево“, „Детство Исусово“, „Никодимово евангелие“, „Книга за светите тайни Енохови“. Откакто през XIX в. започна академичното изучаване на богомилството, в течение на времето надделя един предимно аналитичен метод, а въображението, емоциите, които имат толкова голямо място в това учение и които силно са привличали милиони последователи, бяха изоставени на втори план. Не бе извършена достатъчно успешна реконструкция на неговите съкровени тайни, защото се подценяваше художественият аспект. Стефан Гечев пресъздава ярката диалектична образност, присъща на оригиналната богомилска реч, на богомилското посвещение. Тази

творческа реконструкция, към която е добавен полетът на личното въображение на поета, е отбелязана от френския изследовател Ален Вьюомен. Последният сочи, че стихотворенията съдържат богомилските морални и духовни външности – те са поетично откровение и мистично посвещение, запазено за най-близките ученици на поп Богомил.

В разказите „Кръстното дърво“ образованият читател разпознава пресъздаване на две от величествените теми в старобългарската литература – „Повест за кръстното дърво“ на поп Йеремия от X век и „Слизането на Христос в ада“ – епизод от Епифаниевата хомилия или от Никодимовото евангелие – два апокрифа от VI век, преведени у нас по различни сведения в периода X – XIII век. Стефан Гечев е единственият, който заглежда в дълбините на апокрифното наследство, за да му даде самостоятелни творчески решения и да го изнесе до висотата на новото време. Тези две притчи, както и други творби на Стефан Гечев, създават неосъзнатата досега по-съществена връзка между образността на старобългарската литература и съвременния литературен процес, при това с голяма свобода на пресъздаването.

В повестта на поп Йеремия „Кръстното дърво“ Христос, който учи орача да оре, носи една светла и мека утопия за слизането на царството небесно сред обикновените хора, сред техния живот, дори в бита им. Кръстното дърво е придобило смирената функция на ралото. Но в разказа кръстното дърво се превръща в сурово наказание за самозабравилия се съвременен човек, който е напуснал християнската утопия и слязъл под нейното духовно равнище. Завършил е епосът на Голготата. Разказът „В канцеларията на Ада“ е

съвременно ехо на апокрифа „Ходенето на Богородица по мъките“, за да напомни на съвременниците, че доброто е в началото на творението и то независимо от всички трагични превратности и тежки изпитания ще подготви неговото следващо развитие. Това е невъзможно без идеята и деянията на доброто и милосърдието и затова Сатаната един ден ще рухне, защото в неговите планове тези опорни думи отсъстват.

Макар да съдържат трагична интонация, творбите на Гечев оставят врати за изход. Дали това ще бъде новата назидателна Голгота, която периодично ще подхваща някого от самоуверените и преситени герои на днешното време, или ще бъде слизване в Ада на собственото подсъзнание, за да се опита човек там да повали извращението и злото – тези възможности все още са в кръга на нашия избор. Ако не го направим, ни чака другото – катастрофата, с която Космосът анулира погрешното ни развитие.

Стефан Гечев извлича от старобългарската книжнина универсални значения, с което доказва нейното изключително значение за цяла средновековна Европа. Пред читателите той възкресява един културен хребет, слабо познат на съвременниците, в много отношения забравен от възприелите го навремето като водещ хоризонт културни развития на други страни. Приносите стават два. От една страна се открива забележителен национален творчески ресурс, с който се внася допълнително оживление в днешния ни културен живот. От друга страна, чрез новото творческо изпълнение на тези теми от Стефан Гечев заставаме до признати постижения в света. Това наше богатство и творческите извисявания на Стефан Гечев следва да бъдат представени на световната публика.

„Света Троица“. Худ. Теофан Грек (1330-1410).
Фреска (детайл) от Спасо-Преображенския събор, Новгород (1378)

Мислител от бъдещето

Стефан Гечев е писател със световно значение. В своите пиеси „Процес за изчезване тялото на Исус Назарянина, наречен Христос“ (представена през 1994 г. във Вашингтон) и „Голготата на разбойника Варава“ той създаде два от най-светлите образа на Христос в XX век, без да го изведе пряко на сцената.

Когато през 1996 г. го награждаваха с най-високия гръцки орден „Златен кръст на легиона“, гръцкия посланик Анастасиос Сидерис го нарече „калос каи агатос“, т.е. възвишен човек, заемайки този термин от философа Платон, за да изрази духовната висота на Стефан Гечев. Гръцкото посолство създаде специална зала „Стефан Гечев“, в която има негов бюст, изработен от Георги Чапкънов. През 1997 г. френското правителство го удостои с ордена „Кавалер на ордена на изкуството и литературата“ за приноса му в световното изкуство.

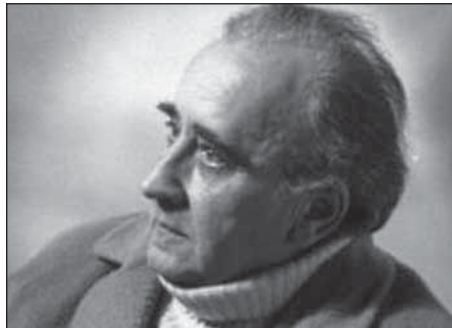
Поезията на Стефан Гечев идва сякаш от бъдещето. Във всяко отношение той наистина е новатор. Стихосбирката му „Въпроси“ (1994) е написана в жанра поезия в проза. Романът му „Виктория и нейните синове“ (1995) дава определение на един основен проблем на отминалия XX век – склонността на хората да се поддават на самоизмами и готови решения, като тоталитарните идеологии и увлечението в потребителството. Писателят вижда алтернатива на тези илюзии в ново саморазкриване и самопознание на човека, изразена в романа му „Познай себе си – лъже-философски и лъжебиографичен роман“ (2000). Неговата малка повест „Убийство на улица „Бивша Преспа“ (1998) е българско пътуване в несъзнателното и в подсъзнанието на човека.

Сборниците му с разкази и новели „Жестока благодетелка“ (1993) и „Осъденият на Сеньора“ (1994) са изгънани с необичайна образност и наситени с философски идеи, които всекидневието поражда по парадоксален начин. По думите на поета Михаил Берберов, преводите на Стефан Гечев от гръцки и френски са голям принос за модернизацията на литературните вкусове в България. Те са необичайно постижение, защото са създадени зад желязната завеса. Стефан Гечев майсторски преведе на български език произведения на Константинос Кавафис, Георгиос Сеферис, Одисеас Елитис, Арис Диктеос.

Антологията „Френски поети сюрреалисти“ се появи на бял свят през 1992 г., след доста дълго чакане, а неотдавна излезе третото ѝ издание. Тя е стратегическа стъпка в осъвременяването на литературните възприятия у нас. „Антология палатина“ на гръцките кратки поетични форми (1995, 1996), чийто съставител и автор на великолепен превод е Стефан Гечев, даде на българския читател пряка връзка с един от основните жанрове в гръцката литература.

Издавателство „Захарий Стоянов“ осъществи първото по-цялостно представяне на творчеството на Стефан Гечев в пет тома.

Компактдискът „Стефан Гечев – избранное“, представен в „Годината на българската култура в Русия“, е оформен като електронна книга.

Стефан Гечев (1911-2000)

ПРЕСЛАВ, 893

Това руините на оня дом ли са,
във който съм живял преди 100 века,
или е новостроящия се дом,
във който ще живея след 100 века?

Не знам. Слънцето ме обърква:
то е все същото.

* * *

Валеше от небето на Преслав.
Дъждът целуваше със светли устни
двете окървавени дупки,
в които светеха преди два дни
очите, черни като степна нощ,
изпълнена със блясъци на конско цвилене.
И мъката ми беше неподвижна,
защото царят беше виновен.

Валеше от небето на Преслав.
Дъждът се стичаше по вадички,
вдълбани в лицето на монарха-господар
и мокреше косите посивели,
които преди два дни бяха черни,
подобно степни гарвани, блестящи
на слънцето като парчета нощ.

И мъката ми беше дважд по-страшна,
защото нямаше да си прости Борис
нито на този свят, нито на оня
за справедливия съд над своя син.

Оловен печат на цар
Симеон с надпис на
гръцки език: „Симеон в
Христа цар на Симеон“

Йоан Екзарх,
„Небеса“.
Руски препис (XII в.)

Връщане към Византия

Християнска богодържавна империя, обединила всички племена и народи под знака на Св. Троица

Кръстю Куюмджиев

Можете ли да си представите, че у нас е излязла цяла стихосбирка, посветена на Византия! Не само това, но от нея лъхат носталгия и скръб по мъртвата империя. Едва ли има в световната поезия подобен феномен, или ако има, то ще бъде нещо декоративно и неподвижно, някакво любопитство към екзотиката на Византия. А тук всичко е изпълнено с живо чувство, ние чуваме въздишките на изгнаника, който живее с вечната печал по безвъзвратно изгубената родина. Но тук трябва веднага да кажа – това не са въздишки по оная Византия, която знаем от историята – коварна и престъпна, развратна и жестока. Друг път, Миледи, ще Ви обясня какво искам да кажа. Но, вярвам, ще се съгласите с мен, че за нас Византия е преди всичко Джезабел, Блудницата, която казва в сърцето си – „*Като царица седя, във визон съм облечена, не съм вдовица и печал никак няма да видя*“. Но тя изпи до дъно чашата на Божия гняв, плати за всичките си блудства. Тя се задуши от собствените си престъпления. Ние знаем от историята за коварни царедворци и развратни императрици, за кървави дворцови преврати, ослепявания и отрязани носове, за двуличния и безпринципен гений Псел и учената Анна Комнина. Кръв, блясък, разкош и поквара, изтънчена престъпност, изящен цинизъм и двуличие, културна умора, артистичен скепсис, набожно лицемерие и всичко това облечено в многоцветни скъпи тъкани, покрито със скъпоценни камъни, ухаещо на източни благовония, декорирано със злато и слонова кост, украсено с дворци и златни църкви, които отразяват блясъка си във водите на Босфора – ето какви асоциации събуждат у нас Византия и градът на Константиана.

Мисля си, парадоксалното е, че именно в България може да се появи поезия за Византия. И друг път съм Ви говорил, Миледи, за парадоксите на нашето културно развитие. Може би не съм бил достатъчно убедителен, но сега Вие сама ще се убедите. От постъпването си в училище ние започваме да си изработваме тая представа за Византия, за която Ви говорих. Ние научаваме, че „гръци са хора хитри, вероломни“, че през цялото средновековие българските царе са водели войни с коварния Византион, за да му отмъстят за неговите интриги и подли политически ходове. На нас в училище са ни внушили, че българските владетели са били с чисти и невинни помисли, честни рицари, постоянно провокирани от безкрайното византийско вероломство. А какво да кажем за Василий Българоубиец (може би българин по произход)! Средновековието е един низ от най-извратени жестокости. Но, изглежда, в неговото злодейство има нещо невероятно, уникално, щом до такава степен

е поразило националното и човешко достойнство на българина, че да се превърне в исторически стрес. В нашата история сигурно са ставали и пострашни неща, но престъплението на Василий Българоубиец, престъпление срещу човечността и човечеството, е записано с кървави букви върху националната ни памет, вековете не могат да го заличат, споменът за него се пренася през времената като всенароден плач и писък. Но забележете, Миледи, на нас не са ни казвали, че това е отмъщение за подобно злодеяние на Симеон Велики... Нашето Възраждане също минава под знака на борба срещу елинизма. За нас тая борба е била културна необходимост, в някои отношения въпрос на живот и смърт. Помислете си как е устроено нашето съзнание, колко напастена през вековете вражда и злоба в нашата племенна памет, за да бъдем обективни към покойната вече империя!

Днес, когато народите са така разединени, на нас ни е трудно да разберем идеята на Византия. Ако историческата, секуларизираната Византия е нещо ужасно, един вертеп на разбойници, както би казал Блаженият Августин, то идеалът за Византия е нещо друго. Радко Радков пише не за историческата Византия, не нея той идеализира. Той пее за идеалната Византия, такава, каквато е замислена, каквато е трябвало да бъде и каквато са вярвали, че ще бъде. В своите видения той я вижда като християнска, богодържавна империя, която обединява всички племена и народи под знака на Светата Троица. Нейният храм е Св. София, а това означава премъдрост Божия. Тя е схимница с кротка и възвишена душа. За него тя е православната, литургическа, църковна Византия, а това ние, Миледи, трудно можем да си представим, защото нямаме неговия, тъй да се каже, литургически опит. Трудно можем да си представим великолепието и пищността на православната служба, архитектурната красота на храма, който е не само символ, но и подобие, отражение на световното устройство, на строежа на мирозданието. Трудно можем да си представим необикновените цветове във вътрешността на храма, играта на светлините, трептящите пламъци на хилядите свещи, които се отразяват върху златото, майсторено от най-изкусни, боговдъхновени майстори, върху иконите и мозайките, излъчващи неземна, трансцендентна светлина, синкавия дим на тимиама, който разнася благовонието си над склонените глави, действията на свещенослужителите, всяко от които има символичен смисъл, божествената поезия на текстовете, които се четат или пеят, поезия могъща, страшна и в същото време услаждаща и утешаваща, музиката и песнопенията, за които Григорий Нисийски казва, че „философията,

която се проявява в мелодията, е подълбока тайна, отколкото си мисли тълпата“, а Йоан Златоуст: „*Нищо така не възвисява душата, нищо така не я окриля, не я отдалечава от земята, не я освобождава от телесните вериги, не я наставлява по пътя на философията и не ѝ помага да стигне до пълно презрение към житейските предмети, както стройната мелодия и ръководеното от ритъма божествено песнопение*“; тая дивна църковна музика, от която ние сме лишени и захвърлени на произвола на съвременния дивак, вторъжен с транзистор. Предполагам, че съвременната църковна служба е само несъвършено подобие на она величествен художествен спектакъл, който не само зашеметява сетивата ни, но издига душата ни към други, повъзвишени светове. За византиеца навярно това не е било просто обряд, а жизнена философия, реално възпълнение на Логоса в нашия временен свят, реално пребиваване на вечния, извънвременен свят в нашия земен живот. За него в храма са съсредоточени всички красоти на вселената и както казал Йоан Геометър: „*Ако съществува някакво сливане на противоположностите на целия мир, долния и горния – то е тук!*“ Византия е покойница. Нейното грандиозно изкуство – до нас са достигнали отделни фрагменти от него, но в целия му блясък и величие ние не можем да си го представим, защото то е синкретично, съставено е от много изкуства, които се съчетават и проявяват в пълната си сила във величествената православна служба.

Преди да говорим за философията и „безбрежната метафизика“ на православната империя, да се помъчим да си представим красотата на дворцовия церемониал в града на Константина. Порядъкът, официозността, йерархията, костюмите, емблемите и знаците, символите, предметите – това е отражение, подобие на небесната йерархия. Учението на Псевдо-Дионисий Ареопагит за космическата йерархия е намерило отражение в самия дворец церемониал. Мъча се да си представя какви метафизични тръпки предизвикват в съзнанието на византиеца дворцовата процесия, дворцовият парад, изцяло подчинен на естетиката, на небесната красота, подобие и отражение на космическия парад, на херувимското и серафимско шествие пред престола на божествената същност. Самият император е подобие, отражение, макар и несъвършено, на божествената същност. Евсевий Кесарийски в речта си по случай 30-годишнината от царуването на Константин Велики говори за неговото царство като подобие на небесното устройство, едва ли не царствие Божие на земята.

Из „Писма до госпожа Z“. По повод стихосбирката на Радко Радков „Византийски запови“, С., Издателство на ЦК на ДКМС, 1978.

„Архангел Гавраил“. Стенопис от Боянската черква (XIII в.)

Манастирът Полихрон

Забрави Константинопол, мраморите на Магнавър за една камбанария, скрита като жилка в лавър в камъка на планината. Нека твойт небосклон бъде храмовият купол в манастира Полихрон. Нека вятър от Егегя, на маслинов лист засвирил, да развява твойто расо. Ти приемаш име Кирил, Константине Философе. Вече пачият писец ще изписва твоя образ с ореола на светец, и от тясната килия пътят, който в рая води, ще премине през земите на славянските народи и ще пръска твойта шепа букви като семена... Ала подвигът започва от велика тишина – от лика изпит на поста, от труда, от манастира, който сред асми и вятър зазвучава като лира в силните ръце на ангел. Трябва! Напусни света, за да бъдеш вечно в него, за да вдъхнеш на пръстта дух на разум и на слово! Забрави, че си магистър на науките и слушай как шуми потока бистър с твойта кръв съзвучие, с пулса на славянския ти глас! Получавай втори поглед от свещения екстаз, за да виждаш зад нещата. Угълби се в Полихрон и слей се с восъчните капки върху книги и икони! Вземай образ на апостол, застани до своя брат! Вам се пада свят за нива – приемоте този свят!

Радко Радков „Похвално слово за Словото“

Проф. Николай Даскалов

„Радко Радков не извежда на преден план трагичните антитези на историята. Не историческият, секуларизиран образ на Византия, а нейният образ-замисъл, образ-идея като цивилизация, култура и духовност преминава през всички творби на тази „еманципирана“ от цялата съвременна българска поезия стихосбирка. У поета има някаква светопочит към духовната култура на Византион, но поетическият свят на „Запевите“ не е мъртва орнаментика, а еклога на устойчивостта на човешкия дух, разцъфнал в релефи и мозайки, в тържествени базилики и кръстокуполни храмове, в резби и икони, пред които заставаме с благоговееен трепет. Тази лирика, която отсея и най-фините нюанси на чувствата, е всъщност една овеществена картина на скритото, невеществено-глъбинното. Тя е тихо и светло възнемаване на душата към един свят, вселен в сърцето на поета като първообраз и практика на духа.“

Проф. Атанас Ванчев дьо Траси

„Поезията и драматургията на Радко Радков в никакъв случай не представляват реставраторска работа. В тях Византия възкръсва в целия блясък на своето многообразие. Неговите стихове, подобно на фреските и на православната музика, ни въвеждат в империята на василевсите, която много надживя своето западно подобие и ни прави свидетели на вечното. Той не пише история, той ни кара да преживеем една вселена, да вземем участие в живота и интимните мечти на византийците.“

Сп. „Пламя“, Париж (1968)

Душеспасения ради

Божията светлина в православното византийско изкуство

Д-р Тания Велманс пред в. „За буквите – О писменехъ“

Д-р Тания Велманс беше сред най-видните участници в Конгреса по византология. Тя е носител на най-високия орден за наука и изкуство, кавалер на Ордена на изкуствата и литературата, член-кореспондент на Европейската академия на науките и литературата, ръководи отдел в Националния център за научни изследвания. Петнадесет години сътрудничи на престижното издание на Лувъра сп. „Кайе археоложик“, директор е на сп. „Балкански тетрадки – история на изкуството“. Създава Националния институт за писмеността и цивилизацията на Изтока, където е и преподавател, преподава и в Школата по социални науки. Изнася лекции в големи университети на САЩ и други страни. Нейните научни публикации обемат повече от 6000 печатни страници.

– Преди години превеждах на Тодор Живков по време на неговото посещение във Франция. Десет дни обикаляхме из страната. На срещата с генерал Де Гол присъстваха 10 български министри... Аз бях непрекъснато с тях. А на приема в Ке д'Орсе премиерът Помпиду от скука си бърбеше с мен, разпитваше ме за богомилите и също твърдеше, че е катар, понеже е родом от град Оверн, също в Южна Франция.

– Работили сте с големия византолог Андрей Грабар. Какви теми наследихте от него?

– Бях при него един ден преди да почине. Лежеше облечен в леглото. Поиска да му купя петифури. Отидох до една близка сладкарница, за да изгълна желанието му... Неговата съпруга Юлия беше българка. Беше нещо обидена на България и никога не беше идвала тук.

Д-р Тания Велманс разговаря с млади български изкуствоведи по време на Конгреса по византология, София, август 2011 г.

Иоан Дамаскин: „Видях рисувания образ на Бога и душата ми биде спасена“.

София, 27. 08. 2011

Тания Велманс

Автограф специално за в. „За буквите – О писменехъ“

От Грабар възприех не конкретни теми за изследвания, а преди всичко начин на мислене и научен подход, които съм следвала през годините: какво може да се извлече от едно произведение на изкуството... В Грузия, във високия Кавказ, открих 30-ина църкви от XI-XV в., за които никой дотогава не знаеше. Когато изнасях лекция в един американски университет, проф. Кицингер ме представи пред студентите с думите: „Като слушате г-жа Велманс, ще узнаете смисъла на нейното изследване.“

– Коя е най-характерната отлика на византийското изкуство?

– От VI в. до XII в. византийското изкуство е напълно кохерентно. В иконите и стенописите има много злато, което е символ на Божията светлина. В тях фигурите са дематериализирани, повече анфас, и тази светлина въздига общуването с тях до святост. Йоан Дамаскин твърди, че не трябва светците да се изобразяват плътски; а трябва да насочват към божествената светлина. Те не се движат. Времето е спряно – това е вечността. Но през XII в. като последица от доктрината на защитниците на иконите се утвърждава възплътването

на образите. Времената се менят. Във Византия се заражда един нов хуманизъм и това прави фигурите по-близки до хората, без да са статични, както по-рано, неизразяващи никаква емоция. Появява се нов интерес към античността. Ражда се нов Ренесанс, фигурите на светците стават обемни. Възприемат се съществени елементи от античното изкуство. На Запад религиозните изображения не са сакрализирани и свободно копират древните модели. Византийците постъпват обратно на това.

Такава беше, най-общо казано, темата на моя доклад на конгреса. В него цитирам светите отци, особено Теодор Студит. Наблягам върху светогледа на византийците. Платон пише: „Иконата е възплъщение на идеята върху материална основа.“ А Св. Йоан Дамаскин заявява: „Видях образа на Бога и душата ми биде спасена.“ Иконата наистина ни доближава до божественото, става мост между видимото и невидимото. В готическите църкви на Запад има най-различни персонификации на образите. В Мезоле например може да се види една разголена жена да лежи до Христос, а един дявол да

го дърпа за косите. Това е немислимо във византийското изкуство! На Запад рисуват всякакви страшни животни, влечуги, разни дяволски сили. Във Византия дяволът се изобразява доста рядко, предимно в сцените със Страшния съд. През Средновековието дяволите на-често са рисувани като красавци, най-често те са просто черни ангели. Според византийците красотата е израз на доброто, а злото е хаос и безредие.

– Разглеждали ли сте други българистични теми?

– Френският поет Люк Андре Марсел преведе десетина български народни песни, а аз написах есе върху тях. Консултирах се с Николай Дончев. Това изследване бе отпечатано в сп. „Кайе дьо Сюд“. Въздържала съм се да разработвам български теми – преди всичко поради дългото си отсъствие от България, а и да не отнемам теми за изследвания на българските учени.

С д-р Тания Велманс по време на конгреса разговаря Илия Пехливанов.

„Боянската черква“. Худ. Васил Захариев (1892-1971)

„Тайната вечеря“

Велики творби на българското религиозно изкуство от Късното средновековие

Андрей Грабар

Фигурите на Христос и апостоли-те, насядали около сигмовидна маса, запълнят цялата люнета. Христос е възлегнал вляво, с колена навън от масата, но обърнат към апостолите. Той лежи върху червено овално легло, в лявата си ръка държи свитък, с дясната сочи към Юда; облечен е в малинов хитон и син химатий. В нимба има бял кръст.

Младият Йоан е възлегнал към рамото на Христос; зад него се намира един старец (Андрей) и останалите ученици, чийто ред се завършва при десния ъгъл на полукръга с образа на Петър. Петър седи полуобърнат към зрителя на пейка, протегнал едната си ръка и кръстосал краката си. Само той се вижда напълно; останалите апостоли са наредени гъсто един до друг и само бюстовете им се виждат над масата. Позите са еднакви; различно е само положението на главата; типове на лицата варират между млада, зряла и старческа възраст. Големи, силно засенчени очи и червени бузи, обкръжени с бели или тъмни бради и коси, съставят центъра на сцената. Дрехите са сини, малинови, бели и по-рядко жълти и розови с обикновените бели светли.

Всичките фигури са с нимбове. Между четвъртата и петата фигура (бройки от Христа) се вижда върху масата, представен по странен начин, бюстът на Юда, който потапя сол в солницата. Той е без нимб. Предната страна на непокритата каменна полукръгла маса е разчленена с редица ниши.

Горната част е отрупана с триъгълни хлебчета, две високи вази с поставки, репи, чеснов лук и ножове.

По края е нахвърлян дълъг бял пешкир на фестони с черни шарки. В ъглите се виждат краищата на ниска стена.

Отгоре има надпис: „ТАЙНА ВЕЧЕРЯ“.

Из книгата „Религиозната живопис в България“ („La peinture religieuse en Bulgarie“), издадена на френски език през 1928 г. в Париж, издателство „Librairie orientaliste Paul Geuthner“.

На 26.X.1979 г., в Луксор, Египет, Боянската църква бе вписана в Листата на световното културно наследство на ЮНЕСКО.

„Тайната вечеря“. Единствен по рода си стенопис от Боянската черква (1259). Зографи Василие, Димитър и Илия

ски проучвания, София, 21-29 август 2011 г.

ХРИСТИЯНСКА КУЛТУРА И ВЪЗРОЖДЕНИЕТО НА СЛАВЯНСКИЯ СВЯТ

Откриване на Конгреса. Звучи българският химн „Върви, народе възродени“. Отляво надясно: проф. Мишел Каплан, проф. Петер Шрайнер, чл.-кор. Аксиния Джурова, проф. Евангелос Хрисос

Виена, Френсис Томсън от Брюксел, Кристиан Ханик от Вюрцбург, Патрик Лекак от Бостън, Кетрин Мери Макробърт от Оксфорд, Сърджан Периватрич от Подгорица, Никола Маринов от Скопие, Кирил Иванов от Лодз.

По-многолюдно и значимо събитие се очаква да бъде Световният конгрес в Милано през 2013 г. по повод на 1700-годишнината от обявяването на християнството за официална религия на Византия от император Константин Велики. Той се предхожда от крълата годишнина на Сердикийския събор, с който император Галерий малко преди смъртта си обявява веротърпимостта между различните религии, макар преди това да е бил върл гонител на християните. Това бе припомнено и от президента Георги Първанов, и от кметницата на София Йорданка Фандъкова за сведение на конгресистите.

Оценката на водещи хуманисти като Дмитрий Лихачов, Клод Леви-Строс, Андре Малро и други, че ХХІ век трябва да даде превес на духовността – иначе цивилизацията ни ще загине, намира понастоящем внушително потвърждение в оценките на научни форуми като Софийския конгрес.

Фотодокументацията е дело на д-р Калина Минчева, д-р Светозар Ангелов, д-р Мария Полимидова и Никифор Харалампиев от Научния център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“.

УниБИТ беше представен от проф. Георги Василев, доц. Боян Иванов и д-р Виктор Банов.

Страниците съставиха Христо Буковски и Илия Пехливанов.

Следващият XXIII Международен конгрес по византология ще се състои през лятото на 2016 г. в столицата на Република Сърбия Белград. Той ще осъществи естественото продължение на темата „Византия и славяните“. Председател на Асоциацията на византинистите е проф. Лубомир Максимович.

За нов президент на Международната асоциация по византология беше избрана д-р Джудит Херин, която оглавява Асоциацията на византинистите във Великобритания.

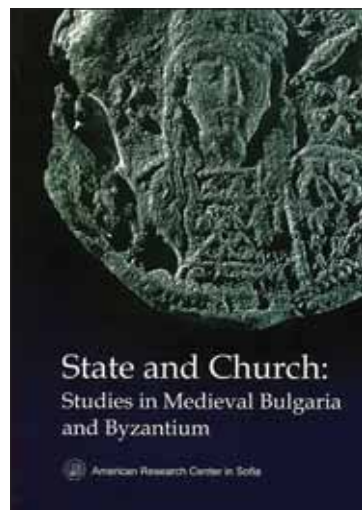

Каменна плоча с изображение на лъв (VII-VIII в.)
Открита в околностите на Стара Загора.
Национален археологически музей при БАН

ДЪРЖАВАТА И ЦЪРКВАТА ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ И ВИЗАНТИЯ

Американският научен център в София и Фондация „Америка за България“ поднесоха щедър дар за участниците в XXII Международен конгрес по византийски проучвания.

Двумтомникът, отпечатан от софийското издателство АСИ, съдържа обзорни статии на водещи български учени като проф. Васил Гюзелев, проф. Василка Тъпкова-Заимова, проф. Георги Бакалов, проф. Петър Ангелов, проф. Христо Матанов, проф. Илия Илиев, проф. Кирил Павликанов, проф. Йорданка Юркова, проф. Милияна Каймакова, проф. Лиляна В. Симеонова, д-р Ангел Николов, д-р Иван Билярски, д-р Росина Костова, придружени от подборна анигирана библиография.

Корица на книгата
„Държавата и църквата“.
Издание на Американския научен
център в София (2011)

Книгата представя най-новите тези на три поколения изследователи на Средновековието, които работят в края на ХХ век.

Според оценката на Флорин Кърта – професор по средновековна история и археология в Университета на Флорида (САЩ), изданието представлява единствено по рода си извлечение от научни трудове относно Средновековна България и нейните многовековни взаимоотношения с Византия. То дава силен начален тласък на ново поколение изследователи в тази област.

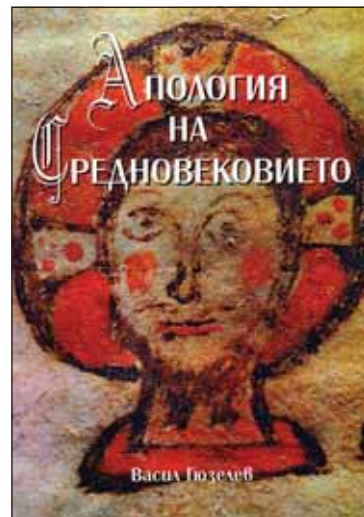
Върху корицата на книгата е отпечатан оловен печат на хан Тервел (705-718). Колекция на Дъмбартън Оукс, САЩ

ВЕЛИКА ЕПОХА

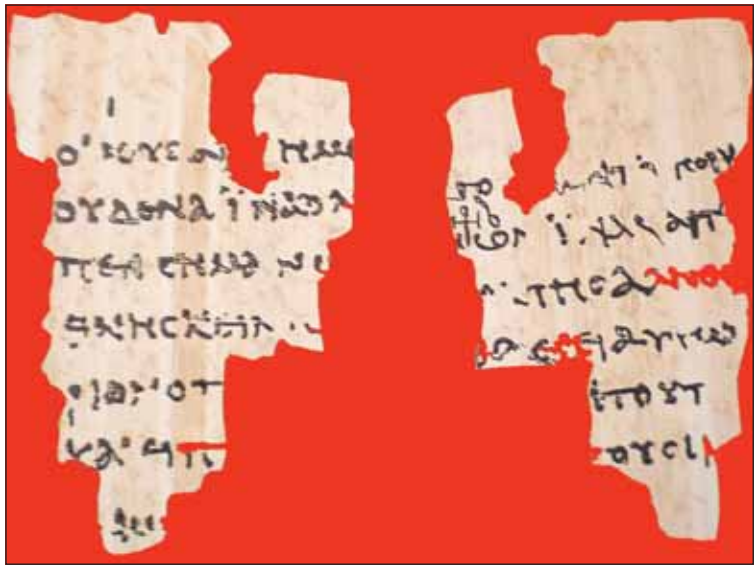
„Средновековието е една от великите епохи в историята на човечеството. А това, че то е било епоха в много отношения тежка, в много отношения трудна за хората, е вярно, но нима Ренесансът ги е довел до Рая?“

Николай Конрад

Книгата е опит за разкриване на действителните постижения на Европейското Средновековие в сферата на духовността, познанието, техниката и материалната култура. Тя дава обективна преценка за една историческа епоха не само в широки европейски рамки, но и за нейното място в българското историческо развитие. Разкрива убедително при съствието на българското Средновековие в нашето съвремие. Заслугата за познанието на отдалечената, но и същевременно близка нам епоха принадлежи преди всичко на българската медиевистика. Автор на изследването е акад. Васил Гюзелев, международно известен специалист в областта на средновековната история на България и Европа от IV до XV век.

Корица на книгата
Издание на изд. „Грифон“ (2011)

Ръкопис от Кумран край Мъртво море, открит през 1947 г.
Най-старият запазен препис на текст от Новия завет

Книга на книгите Пътуваща изложба за Библията

Стефан Пилц

Библията, книгата на книгите, е най-продаваната, най-четената и на най-много езици преведената книга (към края на 2010 г. на повече от 2565 езика).

Нашата пътуваща „Изложба за Библията“ е показвана вече за 7-и път от 2009 г. насам. Досега тя е гостувала на различни места в България, сред които е НДК – София, ФК – Варна, както и различни регионални библиотеки. Изложбата се състои от 10 информационни щанда (секции):

I секция: „Библията – какво представлява тази книга?“. Названието произлиза от името на финикийския пристанищен град Библос. Гръцката дума „библос“ се е използвала като наименование за всеки старинен документ. Коренът на думата се е запазил и до днес, например в думата „библиотека“. Тя е съставена от 66 книги – 39 книги на Стария завет и 27 книги на Новия завет.

II секция: „Писменост и език на Библията“. Основните езици на Библията са: в Стария завет еврейски, в Новия завет гръцки и малки части на арамейски. Според легендата 250 г. пр. Хр. Старият завет бил преведен на гръцки за 70 дни от 70 преводача. Затова този превод се нарича „Септуагинта“. Около 400 г. сл. Хр. Библията била преведена и на латински. Този превод носи името „Вулгата“ (вulgа означава общ, всеобщ, защото са искали обикновените хора да могат да четат Библията).

III секция: „Материали за писане от древността“. Първоначално се е пишло на камък, глинени плочки или восъчни пати, докато по-късно се пишло върху папирус и пергамент. Най-малката Библия в света е англо-езичната Holy Bible, която се чете под микроскоп.

IV секция: „Достоверното предаване на Библията“. Находката от Кумран е от 1947 г. Над 4500 фрагмента от новозаветни текстове са открити при разкопки. Две трети от новозаветните текстове недвусмислено съвпадат. Най-старият манускрипт на новозаветен текст е т.нар. „P 52“. Това е фрагмент от Евангелието на Йоан, гл. 18, в която Пилат задава на Исус въпроса: „Що е истина?“. Този фрагмент датира от 125 г. сл. Хр.

V секция: „Посланието на Библията“. В Стария завет всичко сочи към Исус, в Новия завет всичко е чрез Исус. Несъмнено кръстът представлява центърът на Библията.

VI секция: „Библията – добрата вест се разпространява“. Разказите за Исус са написани от евангелистите Матей, Марк, Лука и Йоан. През 303 г. сл. Хр. император Диоклециан издал указ да бъдат изгорени всички писания на християните, отправяйки им смъртна заплата.

VII секция: „Библията – първата напечатана книга“. До изнамирането на печатарството през XV в. Библията и части от нея са преписвани на ръка. През 1456 г. Йохан Гутенберг издава в Майнц първата напечатана книга: Библията на латински език. За тази цел трябвало да излее 46 000 оловни букви, като началките са рисувани на ръка.

VIII секция: „Библията в България“. Библията е преведена за пръв път на български език през IX в. от братята Кирил и Методий, като Кирил създава славянската писменост, а Методий превежда основната част от библейските книги. За жалост този първоначален превод не е стигнал до нас. Преписи от него се пазят в някои музеи и са обект на изследване от учени филолози.

През XIX в. Британското и чуждестранно библейско дружество подема инициативата и финансира превеждането на Библията на български език. Първият превод на Новия завет е извършен от Неофит Рилски и публикуван през 1840 г. Цялата Библия е преведена от оригиналните езици на български от преводаческа комисия, чийто най-изтъкнат член е Петко Р. Славейков. Този превод излиза от печат през 1871 г. и става известен като „протестантската Библия“. Впоследствие е претърпял няколко преработки и осъвременяване на езика.

През 1920 г. е публикуван и първият официален превод на Българската православна църква. Този превод е направен от руски език и в него са включени 11 допълнителни книги от Стария завет.

IX секция: „Библията за целия свят“. Библията е не само световен бестселър № 1, а и най-превежданата книга на света. До 2010 г. тя е преведена на повече от 2565 езика, следователно 98 на сто от хората в цял свят могат да я четат на майчиния си език. Библия има и на Брайлово писмо.

Да бъде светлина!

Истинското слово на Бога, предавано от поколение на поколение

Проф. д-р Мартин Хайде

Проф. Мартин Хайде е с докторска степен по семитски езици, преподава в Центъра за проучвания на Близкия и Средния изток на Филипския университет в Марбург, Германия. Дългогодишен изследовател, преподавател и преводач от древни езици, като акадски, арабски, арамейски, етиопски, гръцки, староеврейски, сирийски. Автор на 3 книги и множество публикации в областта на семитските езици, историята и културата на Древния Близък Изток. Изследва както Стария и Новия завет, така и друга важна литература на Древния Ориент. Той изнесе лекция в УниБИТ за латинския превод на Библията от 1453 г.

Изложбата се намира постоянно във Варна. Показвана е в Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, в Националния дворец на културата в София, в регионалните библиотеки на Русе и Стара Загора, в Хасково и Кърджали. През м. май т.г. престоя една седмица и в УниБИТ.

През 1435 г. доминиканският монах Йоханес Стойкович пътува от Дубровник за Константинопол с цел да покани Източноправославната църква да участва в църковния събор в Базел. Тогава той се сдобива с 15 гръцки ръкописа по математика и философия. За първи път гръцки ръкописи на Новия завет преминават на север от Алпите. Няколко години по-късно Византия пада под османско владичество. В същото време Йоханес Гутенберг печата първата Библия.

Латинската Библия дотогава е определяла текста на Свещеното писание. Гутенберг я отпечатва на латински език в 180 екземпляра, като някои от тях все още могат да се намерят в големи библиотеки.

В началото на XVI в. Еразъм Ротердамски – теолог, филолог, богослов, хуманист, започва да издава Библията на гръцки език. Той взема текста от ръкописите, стигнали преди няколко века до Базел. Ползва ръкопис от XII в. и така се появява първоизворът на гръцки език, като в него са поправени някои грешки и е добавен липсващ текст.

Холандската печатница „Елзевир“ започва отпечатването на този текст. През 1633 г. той е наречен „Текстус рецептус“ и никой не бива го да променя.

Век и половина по-късно английският изследовател Джон Мил започва отново да изследва този текст. Той използва 78 ръкописа, сравнява ги с текста на Еразъм и установява, че в тях има 30 000 отклонения. Работи три десетилетия, понасяйки много упреци заради откритите неточности.

В началото на XVIII в. Ричард Бентли формулира научната критика върху текста на Новия завет. От множество ръкописи се прави един синтетичен текст, който се приближава до оригиналния, въпреки че в него отново се появяват грешки.

Нека си представим, че правим диктовка. Моят оригинал е пред очите ми, а след това го унищожавам. Най-добрият ученик загубва своя вариант. И другите сполучливи диктовки също изчезват по една или друга причина. Остават само няколко, от които трябва да се съди за оригинала. По тези копия аз се опитвам да реконструирам оригинала. Вземам преписа на най-добрия ученик и го ползвам за основа, като всички отклонения записвам отстрани. Това именно е научната текстова критика, чрез която се изследва Новият завет.

Действаща реплика на Гутенберговата преса

Константин фон Тишендорф – забележителен филолог от XIX в., посещава манастира „Св. Екатерина“ на Синай, където намира кодекс на Новия завет, който през 1933 г. продава за 1 млн. лири (днешни пари) на Британския музей. Тогавашният директор на музея Фредерик Кенигън – филолог, археолог, написва върху ръкописа:

„Един християнин може да вземе цялата Библия в ръка и да счита без колебание, че това е истинското слово на Бога, предавано без съществени загуби от поколение на поколение през вековете.“

Най-малката отпечатана Библия

Старинни издания на Библията

Държавнически мъдро

София почете Сердикийския едикт

Божествената литургия в храма „Св. София“

С тържествена служба в 14-вековната базилика „Св. София“ на 30 април 2011 г. бе възславлено знаменателното събитие, направило преди 1700 години Сердика европейска столица на културата. На същата дата, но през 311 г., император Гай Галерий Валерий Максимиан – трак по произход и родом от тези места, издал тук документа, открил пътя на християнската европейска цивилизация. Той отдавна е известен сред историците като Сердикийския едикт и е първият акт, който прогласява толерантността към изповядващите различна от официалната религия като принцип, веротърпимостта – като закон. С него се слага край на гоненията срещу последователите на Христос в Римската империя. Документът е препотвърден след две години с Миланския едикт от 313 г. от другия римски съимператор тракиец Константин Велики.

Европа се готви да отбележи по достойнство второто събитие, по навик забравяйки, че оригиналът е създаден тук, както и Новият завет е стъпил първо от тук на нашия континент.

Под столичната базилика „Св. София“ стоят основите на черква с каменен кръст още от началото на II век! Тя е наследена от още три, преди в VI в. да вдигнат днешната сграда, така че градът, носещ нейното име, без съмнение от най-старо време е прегърнал новата вяра. Не е чудно, че именно в него омразният гонител на Христовите последователи Галерий преживял дивното си преображение. Императорът се гордеел с тракийския

Проф. Николай Шиваров от Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ беседа с гръцки професор по време на международната конференция, 30 април 2011 г.

си произход, Сердика била за него „обичайно място на пребиваване“ и се възприемал като дакиец, като смятал името „римляни“ за позорно. Дори искал да наричат империята не Римска, а Дакийска („ut non Romanum imperium, sed Dacicum cognominaretur“), според Лактанций. Самият Лактанций ни предава текста на издадения тъкмо от него първи едикт.

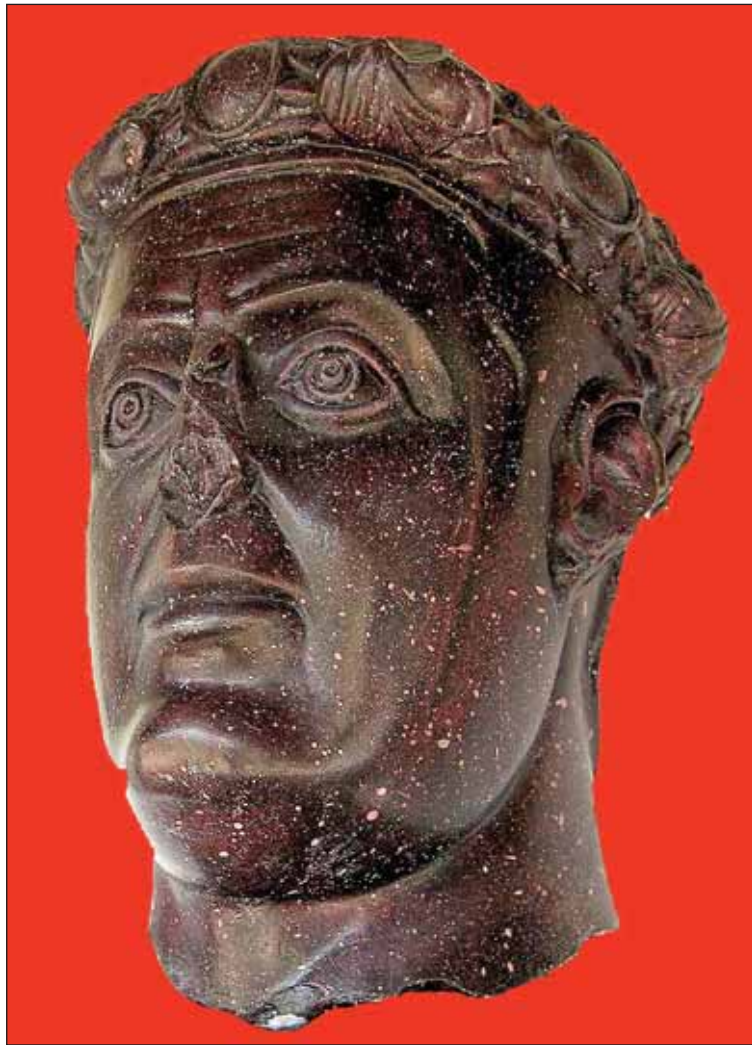
Според бащата на църковната история Евсевий, щом бившият върл гонител се обърнал към християнството и получил опрощение, след което бързо и тихо издъхнал (на 5 май в Сердика), с което авторът прави извода, че Бог наказва враговете си, но и им прощава, ако те истински се обърнат към Него.

Така, според о. Георгий Флоровски, „след продължителна борба с Църквата Империята накрая капитулира“.

В чест на знаменателната годишнина в Ректората на Софийския университет се проведе международна конференция „Православното богословие и науките“, която разгледа широк спектър от богословски теми редом с научни направления, включващи физиката и технологиите, медицината, философията, социологията и психологията. Доклади изнесоха 22 известни учени и богослови.

В Министерството на транспорта бе валидирана пощенска марка, посветена на юбилея – дело на проф. Пламен Вълчев. Ученици от Националната гимназия за древни езици и култури „Константин-Кирил Философ“ представиха в зала 11 на Националния дворец на културата спектакъла „Сердикийският едикт от 311 година“, подготвен под ръководството на д-р Веселина Вачкова.

Христо Буковски

Император Гай Галерий Валерий Максимиан (250-311)

Патриаршеско и Синодално послание

До клира и народа на Българската православна църква

Преди точно седемнадесет столетия в старопрестолна Сердика един римски владетел за първи път прояви държавническата мъдрост и добрата воля да признае безсмислието и пълния неуспех на всички опити за борба против Църквата на Живия Бог – против Църквата, за която апостолът написа, че Сам Бог „си придоби със Своята кръв“ (Деян. 20:28).

На този ден един император за първи път намери сили да признае поражението на своята империя и да открене вратата към нов славен период от земната история на Църквата. Период, в който тя, вече необезпокоявана от преследвания, да продължи да благовести радостната вест за изкуплението и спасението на човешкия род. Този човек е император Гай Галерий Валерий Галерий Максимиан, а издаденият от него указ е останал в историята като „Едикт за толерантността“. Знаково значение има фактът, че това прави именно Галерий – човекът, спечелил си със своите действия печалната слава на един от най-жестоките гонители на християнството. Именно той, положилият може би най-много усилия в последната битка на империята с Църквата, разбира най-добре от всички, че репресиите са безплодни, че кръвта на мъчениците засилва още повече и без това силното общество на християните. И прави първата крачка, като им позволява „необезпокоявано да обитават домашното си огнище“. Нещо повече, той се надява „те да се молят на своя Бог за нашето, на държавата <...> здраве и пребъждане“. Едиктът за толерантността е първият сигурно засвидетелстван римски държавен закон в полза на Църквата. В този смисъл той е предвестник на две години по-късно последвалия го Медиолански едикт, с който обществото на християните е вече окончателно провъзгласено за „позволено общество“.

Черквата „Св. София“

... Нека те [християните] да молят своя бог за нашето спасение, за нашата държава и за себе си, за да може навред държавата да бъде невреждима и хората безметежно да живеят в домовете си.

Из Едикта за веротърпимостта, приет в Сердика на 30 април 311 г.

„Св. велики царе равноапостоли Константин и Елена“.
Гръцка икона (1857), Бургаски исторически музей

Папа Йоан Павел II – Блажен Нов празник в календара

В календара на Римокатолическата църква е вписан новият празничен ден – 22 октомври, на който ще бъде отдавана за вечни времена почит към папа Йоан Павел II. На същия ден през 1978 г. полският кардинал Войтила се възкачва на Светия престол.

На 1 май 2011 г. на площада пред катедралата „Св. Петър“ в Рим на латински език папа Бенедикт XVI обяви за блажен своя покоен предшественик. Беатификацията, която протече по ускорена процедура, се състоя пред десетки държавни делегации от цял свят, между които и представители на Народното събрание на Република България, водени от неговия председател Цецка Цачева.

Пред многохилядно множество, сред което можеха да се видят и български знамена, папа Бенедикт XVI заяви:

„Този образцов син на полския народ помогна на християните по цял свят да не се боят да се нарекат християни, да принадлежат на Църквата, да говорят за Евангелието. С една дума: той помогна да не се страхуваме от истината.“

Предстои канонизирането на папа Йоан Павел II за светец на Римокатолическата църква.

На Новата 1980 година първият папа славянин в историята обяви – за вечни времена – Св. Св. Кирил и Методий за съпокровители на Европа редом със Св. Бенедикт Нурсийски, основателя на западното монашество.

През 2002 г. за Кирило-Методиевския празник папа Йоан Павел II бе на апостолическо посещение в България.

Дървена скулптурна икона „Св. Седмочисленици“ – дарена на папа Йоан Павел II по време на посещението му в България през 2002 г.

Въздвижение на Кръста

През февруари 313 г. с Миланския едикт император
Константин Велики обявява християнството
за равноправна религия на Византия

Кардинал Рафаеле Фарина – архивист и библиотекар
на Светата Католическа църква

Още от първите години на следването ми по теология в Торино се занимавам с отношенията между древното християнство и политическите институции, като интересът ми е по-специално насочен към Евсевий Кесарийски и неговите отношения с император Константин. <...>

Преди около година започна подготовката за честването на 1700-годишнината от възвестяването на Миланския едикт през февруари 313 г. Константин е провъзгласен за император от римските войници в Йорк.

Константиновата годишнина бе чествана през 2006 г. от музея в Йорк с голяма историко-археологическа изложба. За да подготви възкачването си на императорския трон, Константин отива от Британия в Галия, където през 307 г. в град Трир той успява да стане пръв консул. Тук се жени за Фауста, дъщерята на император Максимиан Херкулий, подсилвайки по такъв начин своите амбиции за императорско достойнство. Същата година Максимиан му дава званието „цезар“ и от този момент той е легитимният бъдещ император. По този повод през 2007 г. в Трир бяха уредени три богати изложби.

Можем да смятаме за твърдо установени основните събития в неговия живот, дейност, политически и религиозни предпочитания за периода от 306 г. – началото на възкачването му към властта, до 337 г. – годината на неговата смърт. Този къс промеждутък от време с основание е определян като „Константинова епоха“ поради извършените от император Константин промени и тяхната значимост и последици във времето и пространството. От своите съвременници и следващите поколения той е считан за първия християнски

император и скоро след смъртта му е почитан от историята със званието Велик.

Не мога да се спра сега на този тъй интересен въпрос – кога, как и защо му е дадено званието Велик. Предпочитам да разгледам въпроса за дебата около Константиновата епоха, който започна през 60-те години на отминалия век и продължи до 2000 г., като макар постепенно да се свиваше, изобщо не угасна.

„Християнството
и политическите
институции.
Евсевий Кесарийски
и император
Константин Велики“

Извън полето на строгата историческа наука това понятие доби значение, което надхвърля границите на времето и пространството на човека, от който взема своето име. То се използва, за да посочи времето, от което под влиянието на определени действия на Константин се развива, даже се установява за векове един ментален и институционален комплекс в структурите, поведенията и дори духовността на църквата, и то не само като идеал, но и като факт. Въпреки разнообразния характер на обществата, които времето и пространството включват в тази епоха, въпреки резките и необратими прекъсвания, в нея се разпознава общ знаменател на зоната, наричана за удобство Запад. Едно социологично, а не само чисто хронологично време.

Несъмнено „Константиновата епоха“ поставя немалко проблеми пред историка на църквата. Тази епоха остава в основата си сфинкс за историческата наука – изразът е на Йозеф Фогт, който аз отчасти споделям. Факт е, че с този израз най-често се има предвид едно всеобемащо понятие, предавано през вековете в различни вариации, и при това в един най-често отрицателен смисъл, което прави още по-трудно и неотложно неговото разбиране. За да изясним проблема, следва най-напред да сведем това понятие най-вече до обозначаването на историческото време на самия Константин (306-337). Произтеклите от неговата политика трайни исторически последици могат да бъдат дискутирани, като и тяхната подготовка в доконстантиновата епоха.

Неотдавнашната полемика за християнските корени на Европа направи отново Константин Велики централен герой редом с Карл Велики, като преутвърди неговото значение като първия християнски император в историята.

Православната църква почита ежегодно Константин като светец на 21 май. Мисля, че тази тачена и доста почитена древна традиция може съвсем основателно да се свърже с това, което считам – извън всеки дебат и полемика – за негова първа и в определен период от живота му единствена грижа: *мирът*.

Из академичното слово на кардинал Рафаеле Фарина „Християнството и политическите институции. Евсевий Кесарийски и император Константин Велики“, произнесено в аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ при провъзгласяване на титлата „Почетен доктор“, 10 юни 2010 г.

Кардинал Рафаеле Фарина и апостолическият унций монсиньор Януариуш Болонек разглеждат старинни ръкописи в Научния център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, юни 2010 г.

Поклонение в Рим

Папа Бенедикт XVI: „Кирило-Методиевото дело има европейски измерения“

Св. Кирил

Предсмъртна молитва

Господи, Боже мой, който си създал всички ангелски чинове и безплътни сили...

Погуби триезичната ерес и направи много да порасне Църквата ти!

Обедини всички в единодушие и създай изрядни люде, които да мислят еднакво за твоята истинска вяра и право изповедание, и вдъхни в сърцата им словото на осиновението си!

Ако си приел нас, недостойните, да проповядваме евангелието на твоя Христос, които залягаме в добри дела и които вършим угодно за тебе – твой дар е.

Които ни беше предал като твои, предавам на Тебе: вкарай ги в ред с крепката си десница и ги покрий с покрива на крилете си, та всички да хвалят и славят името на Отца, Сина и Светия Дух! Амин!

По отдавнашна традиция на Кирило-Методиевския празник във Вечния град Рим присъства официална българска делегация, водена от председателя на Народното събрание на Република България Цеца Цачева. В нея участваха главният секретар на Светия синод на Българската православна църква Стобийски епископ Наум, министърът на образованието, младежта и науката Сергей Игнатов, министърът на културата Вежди Рашидов, български културни дейци.

При гроба на Св. Кирил в базиликата „Сан Клементе“ бе отслужен молебен.

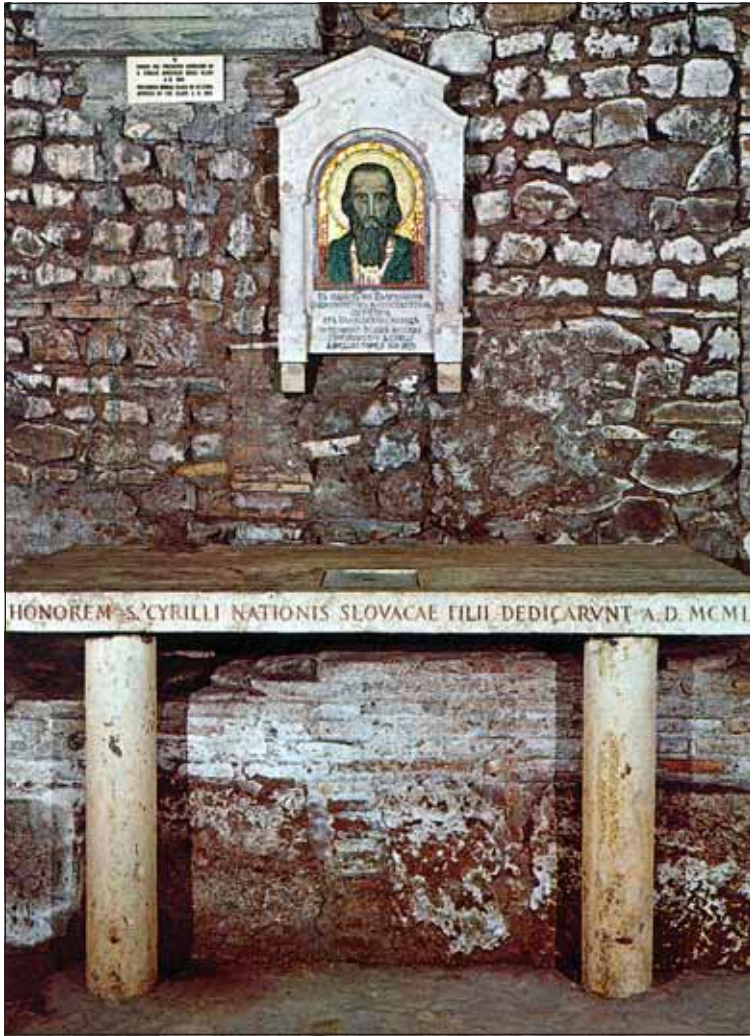
Председателят на българския парламент се срещна насаме с папа Бенедикт XVI в неговата частна библиотека. Дватама разговаряха за европейските измерения на Кирило-Методиевото дело.

Като дар за Ватикана българската делегация предаде картина с образите на Св. Св. Кирил и Методий, бронзова пластика на Св. Йоан Кръстител и реплика от Панагюрското съкровище, изработена от сребро със златно покритие.

Положени бяха венци пред паметната плоча в църквата „Санта Мария Маджоре“, където през 868 г. Кирил и Методий заедно с техните най-доверени ученици извършват богослужение на славянски език с благословията на тогавашния папа Адриан II.

В църквата „Св. Св. Винченцо и Анастасио“, предадена от Йоан Павел II на Българската православна църква, също бе отслужен молебен от нейния предстоятел архимандрит Климент.

Българският Кирило-Методиевски вестник „За буквите – О писменех“ бе раздаден на участници в празненствата.

Гробът на Св. Кирил в базиликата „Сан Клементе“ (IX в.)

Св. Кирил

Молитва преди отпътуване за Цариград

Боже на нашите отци и Господи на милостта, който всичко си сътворил със своята дума и с премъдрост си наредил човекът да владее над сътворените от тебе твари, подари ми премъдростта, която е край твоя престол, за да разбера що е угодно на тебе, та да се спася!

Аз съм твой раб и син на твоя рабиня!

Председателят на Народното събрание Цеца Цачева в разговор с папа Бенедикт XVI

Пресфотото БТА

Икона на Ченстоховската Св. Богородица, коронясана от папа Йоан Павел II. Съхранява се в черквата „Св. Троица“ на Малко Търново

Пътеводителка

„Черната мадона“ е не просто подарък за България, не просто икона – тя е пътеводител в мрачните дни на човечеството и носител на мъдростта на вековете.

Иконата на Св. Богородица се съхранява в храма „Св. Троица“ на град Малко Търново. Тя е подарена на 1 май 1907 г. от поляк Валентий Якубяк на Ордена на полските отци Въскресенци, чийто покровител е, когато той започва своята мисия в България. Преди това е била в Одрин. През 1928 г. е преместена в Стара Загора, а в десетилетията на държавния атеизъм е изпратена в Малко Търново, за да бъде по-недостъпна за вярващите. Божията майка е изобразена в иконографския стил „Одигитрия“ (гр. Пътеводителка) – един от най-древните и често използвани стилове за изобразяване на Богородица и Младенеца, прилаган както на Балканите и в Русия, така и във Византия.

Българската икона е копие на иконата на Св. Богородица от Ченстохова, наричана още „Черната мадона“ заради естественото потъмняване на образа. Нейната история е забулена в мистика. Предполага се, че е дело на самия апостол Лука, и е сътворена в Йерусалим. След това тя бива пренесена в храма на император Константин в Константинопол, а по-късно е подарена на руския принц Лъв, който лично я пренася в Русия. През XII в. се е намирала в град Белз. По това време той бил обсаден от татарите. Вярвайки в нейната чудотворна сила, русите я изнасят пред крепостните стени, като се надяват, че тя ще ги закрила. Според преданието татарска стрела я пронизва и от нея потича кръв, сетне гъста мъгла обгръща нападателите, те потъват в смут и това помага на русите да победят в битката.

През 1382 г. княз Владислав Ополски решава да премести чудотворната икона от Белз в Львов. На път за своите владения той се спира временно в Ченстохова, като я оставя на съхранение през нощта в църквата „Успение Богородично“. На другата сутрин никой не могъл да я помести. Това е знак, че тя е избрала своя дом. Месец по-късно Владислав я дарява на тукашната църква. Скоро след това се изгражда голям каменен храм. Иконата се превръща в символ на Полша и неин покровител. Векове наред полският народ възлага на нея надеждите си за помощ и закрила.

През 2000 г. епископ Христо Прошков – председател на Междуритуалната епископска конференция в България от 1995 г. до днес, провъзгласява църквата в Малко Търново като място за поклонение.

По време на своето апостолическо посещение в България в дните на Кирило-Методиевския празник през май 2002 г. папа Йоан Павел II коронясва иконата в църквата „Успение Богородично“ в Малко Търново. Днес в храма може да се види и малката шапчица на папата от момента на тържествената церемония.

Папа Йоан Павел II

„Европа трябва да се върне към християнските си корени.“

Из словото, произнесено на срещата му с представители на българската култура, наука и изкуство, София, 24.V.2004 г.

Читалище „Славянска беседа“, където през април 1911 г. е учреден Съюзът на народните читалища

Духовни феномени

Писмо от ЮНЕСКО за юбилея

Народните читалища като едни от най-старите културни сдружения на Европа обединяват в себе си таланта и мисълта на българския духовен гений, изграждат мостове между хората и между поколенията, създават и обогатяват модели на човешко поведение в сферата на духовността. Неслучайно ги наричат самобитни духовни феномени, родени от сърцето на българския народ и посветили своята мисия на духовния му просперитет.

Преди сто години, водени от разбирането, че съединението прави силата, народните читалища се обединяват в съюз и този съюз играе огромна роля в общественния живот на България. Неговият пръв председател проф. Иван Шишманов е безспорно първият българин, признат за европейски интелектуалец, и това бе потвърдено неотдавна в паметна плоча, открита в Университета на град Фрайбург, Германия.

Днес Съюзът на народните читалища е най-голямата неправителствена организация в България и най-старата национална културна асоциация в Югоизточна Европа. Това е висока отговорност и тя по неоспорим начин показва необходимостта от неговото съществуване като самобитна основа на българската национална култура. Въпреки трудностите през своето вековно съществуване и превратностите в отношението на държавата към него, Съюзът на народните читалища всекидневно доказва свободомислието на българския национален дух и стремежа на българския народ към културно извисяване.

Наред с гордостта от трудолюбието и таланта на организирания читалищни дейци от всички поколения той има правото да се гордее и със своите ръководители като проф. Иван Шишманов, проф. Михаил Арнаудов, проф. Атанас Божков, Ячо Хлебаров, Стоян Аргиров, Сава Гановски, Тодор Самодумов, Гиньо Ганев, проф. Стоян Денчев и още много видни радетели на българската духовност и държавност.

Още от своето създаване ЮНЕСКО – интелектуалният форум, който възплащава духа на ООН, се стреми да поддържа в умовете на хората стремежа за мир, диалог и толерантност. Убедена съм, че нашата организация ще успее да отговори на съвременните предизвикателства и ще спомага за развитието на многостранните отношения, разбира се – с помощта на другите международни организации, както и благодарение на сътрудничеството си с неправителствените организации и гражданското общество. В днешния динамичен свят е необходимо повече от всякога да се стремим към утвърждаване на нов хуманизъм на XXI век чрез толерантност, диалог, съхранение на традициите и културното наследство, за което българските народни читалища са дали своя достоен принос.

Пожелавам ви все така високо да носите знамето на българския национален идеал и да отстоявате висотите на българския национален дух!

Честит 100-годишен юбилей!

НА МНОГАЯ ЛЕТА!

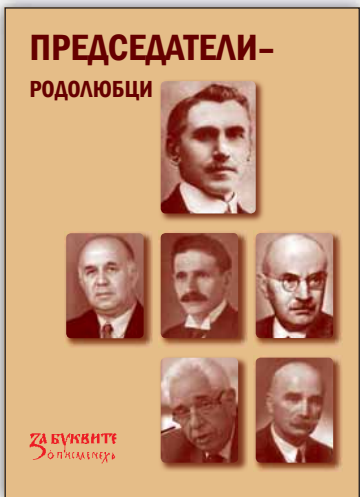
С най-искрени пожелания:

Ирина Бокова

Генерален директор на ЮНЕСКО

С най-искрени пожелания

Ирина Бокова

Издателство „За буквите – О писменехъ“ издаде две книги за конгреса

Добротворство

XXXII Извънреден юбилеен конгрес на Съюза на народните читалища – 23-24 май 2011 г.

Проф. Стоян Денчев връчва купа със златен надпис на премиера Бойко Борисов

Пресфотото БТА

В гр. София се състоя XXXII Извънреден юбилеен конгрес на Съюза на народните читалища. Гости на конгреса бяха министър-председателят на Република България Бойко Борисов, кметът на София Йорданка Фандъкова, областният управител на Перник Иво Петров, представителят на Постоянната комисия на ЮНЕСКО Виолета Цанкова, вицепрезидентът на Международната организация на фолклорните асоциации проф. Дорел Козма.

Най-старият делегат Веселин Джанкардашлийски, председател на Народното читалище „П. К. Яворов“ в Чирпан, откри конгреса със слово, в което засегна основните читалищни проблеми и се обърна директно към министър-председателя с призив държавата да помага на народните читалища. За председател на конгреса бе избран проф. Анастас Герджиков.

Проф. Стоян Денчев предаде като награда на Бойко Борисов амфора със златен надпис „100 години читалищна дейност“ и икона „Св. Дух“ със сертификат за заслуги.

Областният управител на Перник Иво Петров в емоционално изказване се обърна към премиера с думите: „Г-н Борисов, това е моята отбор“. Премиерът отвърна шеговито, че е дал своята лепта още като дете в читалището на град Баня. Той заяви: „Днес е изключителен празник за нас. Над 3400 читалища има сега в България. Когато някои поискаха да извадят Съюза на народните читалища от Закона за читалищата, аз се намесих навреме и затова днес мога спокойно да честитя този 32-ри конгрес, 100 години от както Съюзът е създаден, над 155 г. от началото на читалищната дейност у нас. Когато става дума за такива големи сдружения и отчетност, прозрачност и помощ от държавата, не се месим по никакъв начин във вашата работа. Там, където се пресичат функциите на Министерството на културата, Министерството на образованието, младежта и науката и на читалищата обаче, трябва да има добро съгласуване. Сигурно в следващи години ще има и повече средства... Фактът, че сте избра-

Досегашният председател на Съюза на народните читалища проф. Стоян Денчев бе избран за негов почетен председател. Досега почетни председатели на Съюза са били цар Борис III, Георги Димитров и Гиньо Ганев.

...

За нов председател на Съюза на народните читалища бе избран Николай Дойнов.

...

Във Върховния читалищен съюз бяха избрани 37 видни читалищни деятели и общественици.

ли да проведете конгреса си именно на Кирило-Методиевския празник, убеден съм, показва, че много дълги години след това ще продължи дейността ви.“ Кметът на София Йорданка Фандъкова се обърна към делегатите с думите: „Безспорно е мястото на българското читалище и то е без алтернатива като доброволно сдружение в подкрепа на културата и образованието. Смятам, че е време да се промени Законът за народните читалища и аз се надявам тъкмо Съюзът на народните читалища да бъде най-дейният в усилията за създаването на един нов модерен закон, който да гарантира тази форма и нейното развитие, зацито дейността и автономията на читалището трябва да се стимулират всячески, като в същото време да има сериозна отчетност и пред обществото, и пред институциите, и законът да позволява

това.“ Виолета Цанкова прочете сертификата на ЮНЕСКО за награждаване на Съюза на народните читалища с медал на мира и обяви персонални награди – специален часовник с надпис „ЮНЕСКО“ на проф. Стоян Денчев, Николай Дойнов, Пламен Александров, Николай Николов и Недялка Трайкова. Проф. Дорел Козма поздрави конгреса от името на Международната организация на фолклорните федерации като припомни за връчването на световния „Оскар“ за фолклор на Асен Мутафчиев – председател на Народно читалище „Добри Войников“ в Шумен, за организираните Гран При – Дни на световен фолклор през миналата година в Испания, с участието на групата от разложкото читалище „Перун“. Той се спря и на възможността за общи инициативи в областта на фолклора и учредяването на общи идейни проекти, които да развият локалното сътрудничество между Румънската федерация по фолклор, Българската федерация и Съюза на народните читалища. Той изказа възхищението си от концерта на читалищните състави на 23 май в зала 1 на Националния дворец на културата и покани проф. Стоян Денчев и Николай Дойнов на Генералната асамблея на Организацията в град Бистрица, Румъния. Проф. Козма награди Съюза на народните читалища със Златния медал на IGF.

Проф. Стоян Денчев прочете отчетния доклад на Съюза на народните читалища за неговата дейност през изминалите години.

От официалния сайт на СНЧ.

Високо признание в ЮНЕСКО

През 1997 г. Световната културна общност разгръща дейност по развитието на съвременните информационни и образователни технологии, като създава единствения по рода си Международен институт по информационни технологии и образование със седалище в Москва. В него се избират и назначават световноизвестни учени и представители на най-големите софтуерни фирми в света. Участието в Управителния съвет е пожизнено.

В началото на октомври генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова е назначила за членове на борда проф. Стоян Денчев – ректор на УниБИТ, София, България и Доналд Кнежек – изпълнителен директор на Международното общество за технологии и образование със седалище във Вашингтон.

ЧЕСТИТО!

Достъпни за народа

Министър Стоян Омарчевски – радетел за достъпни народни библиотеки

Проф. д.филол.н. Мария Младенова

Министърът на народното просвещение в правителството на Българския земеделски народен съюз с председател Александър Стамболийски Стоян Омарчевски е притежавал една от най-големите лични библиотеки в столицата.

На 12 ноември 1920 г. Народното събрание приема внесения от него „Закон за учредяване на достъпни народни библиотеки“.

На 13 ноември с. г. той успешно защитава в Народното събрание още три важни за българската книжовност закона: „Закон за детската литература“, „Закон за поощрение на родната литература“ и „Закон за авторското право“. Това остава засега единствен случай в нашата парламентарна практика.

Свидетелство за голямото желание на Омарчевски да разреши проблемите на читалищата и техните библиотеки е заповед № 2318 от 8 юни 1923 г. – само ден преди преврата срещу земеделското правителство, с която той възлага на Васил Класанов да изработи самостоятелен законопроект за тях.

ЗАКОНОПРОЕКТ

за учредяване на достъпни народни библиотеки

Чл. 1. Учредяват се достъпни народни библиотеки в средищни села и градове на царството, които се поставят под ведомството на Министерството на народното просвещение.

Чл. 2. Целта на тия библиотеки е да доставят по няколко екземпляра от всички по-важни наши съчинения, както и ония чужди, които са необходими за културните и поминъчни потреби на местното население. Те имат задължително два отдела: а) за младежи, и 2) за възрастни.

Чл. 3. В един окръг не може да има по-малко от шест достъпни народни библиотеки. Техните райони, всеки от които трябва да обхваща съответна част на окръга, се определят от окръжния читалищен съвет и могат да се менят съобразно промените съобщителни условия пак от него.

Чл. 4. Достъпните селски библиотеки се издържат от Министерството на народното просвещение. Средства за тяхната издръжка се предвиждат в бюджетите на общините...

Чл. 5. Управлението на достъпните народни библиотеки се възлага на специален библиотекар, подпомогнат от необходимия помощен персонал. Библиотекаря се равнява по ценз и заплата на пазител при Софийската народна библиотека. От двама кандидати се предпочита той, който се е проявил с литературни трудове или е служил най-малко две години в държавна, било в обществена библиотека.

/Забележка. Ако библиотекарят е учител в някое от местните училища, той получава свръх учителската си заплата и 50 лв. месечно възнаграждение./

Чл. 6. При всяка достъпна народна библиотека, под председателството на библиотекаря, функционира тричленен библиотечен комитет, който се посочва от председателите на всички обществени, културни, поминъчни и спортни организации в средищното село. Мандатът на този комитет трае три години. Той се грижи за широкото обслужване на населението и за

правилното изразходване на библиотечните суми. Комитетът се събира най-малко еднаж през три месеца на заседание.

Списъкът на избраните за купуване книги се утвърждава от Министерството на народното просвещение. То има право да отхвърли само тия от тях, които рушат морала и добрите нрави на обществото, както и целия списък, ако той има тенденцията да достави литература, която интересува само част от населението или само една политическа група.

Чл. 7. Службата на комитета е почетна и безплатна. Членовете му могат да отсъствуват от заседанията само по много уважителни причини. В противен случай те се глобяват с 10 лв. за всяко заседание. Глобата се определя безапелационно от председателя на окръжния училищен съвет по представлението на библиотекаря и се събира немедленно от местните финансови власти. Тя се придава към бюджета за доставка на книги.

Забележка. На същото наказание подлежат и тия от председателите на изброените в чл. 6 дружества, които не се явят за избиране на библиотечен комитет.

Чл. 8. Избирането на новия комитет става три месеца преди изтичане мандата на стария. Изборът се одобрява от Министерството на народното просвещение. Един

Стоян Омарчевски

и същи комитет не може да бъде преизбран повече от два пъти, но преизбирането на отделен член от него е неограничено.

Чл. 9. Ако председателите на посочените организации не могат да се спрат на лица за библиотечния комитет или посочените от тях лица откажат, то Министерството на народното просвещение е властно да назначи трима от председателите на поменатите сдружения, в първия случай, или посочените, но отказали лица, във втория случай, ако намери, че техният отказ е неоснователен.

Чл. 10. Ползуването от достъпните народни библиотеки е безплатно и свободно за всички граждани от библиотечния район.

Чл. 11. Уредбата и инспектирането на тия библиотеки се инспектира ежегодно от вещи лица, натоварени от Министерството на народното просвещение.

Чл. 14. Настоящият закон влиза в сила от 1 януари 1921 г.

Стоян Омарчевски се проявява със смели преобразувания, като създава пълен и подробен закон за народната просвета, Художествената и Музикалната академии, открива при Софийския държавен университет медицински, ветеринарен, агрономически и богословски факултет, търговска академия във Варна, Свободен университет в София и много училища.

Посрещане на министър Стоян Омарчевски на Централна гара София след завръщането му от Бразилия, 1922 г.

Студентски плакати от конкурса през Седмицата на книгата

Седмица на книгата

Кръгла маса в УниБИТ

Гл. ас. д-р Любомира Парижкова

През Седмицата, посветена на Международния ден на книгата и авторското право, в УниБИТ се срещнаха представители на книгоиздателския бизнес, интелектуалци, писатели, режисьори, преподаватели и студенти. В резолюция от 15 ноември 1995 г. на XXVIII сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО 23 април се определя за „Международен ден на книгата и авторското право“. Инициативите на УниБИТ бяха предадени в сайта на ЮНЕСКО като информация за честванията по света.

Връчена бе наградата „Четящият човек“ на проф. Боряна Христова (директор на НБКМ), на Веселин Тодоров (председател на Асоциация „Българска книга“), на Спаска Тарандова (заместник-директор на Столична библиотека) и на ректора проф. Стоян Денчев. Открита бе „букросинг-зона“. Бе подредена изложба на антикварни, редки и ценни книги. С артополиграфията запозна студентите Симеон Димитров от „Смартарт“. Студенти четеха детски приказки на първоязичи. Бяха четени наградени есета на тема „Книгата в моя живот“. Представиха се плакати на същата тема, изработени от студенти.

Седмицата се осъществи по проект на МОМН с ръководител проф. Стоян Денчев и координатор гл. ас. д-р Любомира Парижкова. Екипът е от млади учени, докторанти и студенти. Партньори са Асоциацията „Българска книга“ и Столичната библиотека.

Деца, предпочели книжката пред „мишката“

Проф. Елена Савова (10.IV.1918-16.V.2011)

Като най-дългогодишен директор на Централната библиотека на Българската академия на науките проф. Елена Славова е една от най-значимите личности и съзидатели на българското библиотечно дело. Като известен учен в областта на библиотекознанието, библиографията и научната информация тя беше водещ преподавател в Държавния библиотечен институт и СВУБИТ, днес УниБИТ. За нейната 90-годишнина беше отличена с почетен знак на университета.

Достойно ест! Вечная память!
„За буквите – О писменехъ“

„Възкресение Христово“. Стенопис от 1476 г. в храма на Царския манастир „Успение Богородично“ при с. Драгалевци под Витоша, основан в 1345 г. от царя на всички българи и гърци Иван Александър (1331-1371)

Завиден капацитет

Новият факултет по библиотекознание и културно наследство

На 24 юни 2011 г. единственият факултет на УниБИТ – по библиология, информационни системи и обществени комуникации – беше преустроен. Част от неговите звена основаха новия Факултет по библиотекознание и културно наследство. За негов декан беше избрана проф. дфн Иванка Янкова, известен учен в областта на библиотекознанието и утвърдено име сред българската библиотечна общност.

Названието на новия факултет точно отразява неговата специфика – да пренася във времето хуманитарното знание, и да подсказва неговата мисия: подготовка на специалисти за основни институции, където се съхраняват културното наследство и историческата памет на нацията (библиотеки, музеи, архиви, галерии), и обучение на експерти за съвременните печатни и електронни медии.

Факултетът се състои от четири катедри – „Библиотечни науки“, „Библиотечен мениджмънт“, „Културно-историческо наследство“ и „Книга и общество“, които ръководят шест бакалавърски програми: „Библиотекознание и библиография“, „Библиотечен мениджмънт“, „Информационни фондове на културно-историческото наследство“, „Информационни ресурси на туризма“, „Национална сигурност и културно-историческо наследство“, „Печатни комуникации“. Бакалавърската програма „Библиотекознание и библиография“ обучава и студенти след образователна степен „специалист“. Факултетът предлага също десет магистърски програми, ориентирани към широка аудитория и тясно обвързани с актуалните тенденции в сферата на библиотеките, книгоиздаването, печатните комуникации, защитата на културно-историческото наследство и културния туризъм. В две от тях обучението се води съвместно с Московския държавен университет по печата „Иван Фьодоров“ и Академията на МВР – София.

Към него се числят 42 преподаватели, от които 18 професори, 19 доценти и 13 асистенти, 16 са доктори на науките и 32 – доктори. Сред тях има специалисти с международна известност и авторите, ръководители на научни и обществени асоциации, членове на експертни съвети. Голяма част от преподавателите във факултета осъществяват научно-изследователски проекти у нас и в чужбина, обнародват резултатите от своите проучвания пред научни форуми и в престижни периодични издания.

Обучението на студентите от факултета се провежда не само в аудиториите. За целта се използват Учебно-демонстрационната музейна сбирка „Духовност и лидерство“ и Учебният параклис „Св. Николай Чудотворец“, както и възможностите на редица сродни културни институции – Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, институтите на БАН, музейната и галерийната мрежа в столицата и страната, храмове и молитвени места в страната.

Учебният параклис „Св. Николай Чудотворец“

Ползотворна традиция

Конференция по библиотечен мениджмънт

Гл. ас. д-р Румелина Василева

В началото на месец септември т.г. Бургаският свободен университет стана домакин на международната научна конференция, посветена на темата „Библиотечният и културен мениджмънт и информационно-комуникационните технологии“ („Library and Cultural Management and ICT“). Съорганизатори на научната проява бяха УниБИТ и Асоциацията на университетските библиотеки. Тя се проведе в рамките на научноизследователския проект „Изследователско-приложна работилница по „Библиотечен мениджмънт, научно и културно взаимодействие“ (НИП–2011–10/18.03.2011 (Наредба № 9, МОМН) с ръководител проф. дфн Иванка Янкова.

През последните десет години конференциите, организирани от

развитието им, насочена към изграждане на телекомуникационни връзки между библиотеките, на интегрирани библиотечни системи и към създаване на бази данни за междубиблиотечен обмен. Усилията за популяризиране на необходимостта да се внедряват нови модели на организация на достъпа до научните издания, с ефективни механизми за управление на финансовите и на информационните ресурси както на отделните библиотеки, така и на групи библиотеки съвпадат напълно и с основните цели на Университета по библиотекознание и информационни технологии да обучава специалисти с високи информационни и мениджърски умения и знания, които адекватно да удовлетворяват нарастващите изисквания на потреби-

Лого на асоциацията

В конференцията взеха участие лектори и гости от България, Хърватска, Турция, Италия, Индия и Иран. Сред участниците бяха университетски преподаватели, студенти и докторанти, библиотечни специалисти, експерти от културни институции. Те бяха приветствани от проф. дфн Галия Христовова, заместник-ректор по научноизследователската и международната дейност на БСУ, проф. д.к.н. Стоян Денчев – Ректор на УниБИТ, проф. дфн Иванка Янкова – Председател на АУБ, и Анна Амендоладжине – Директор на Италианския културен институт в София. Основни теми за обсъждане бяха: Библиотечният мениджмънт и глобализацията; Мениджмънт и маркетинг на културните институции; Информационни и комуникационни технологии в библиотеките, архивите и другите културни институции; Дигитални библиотеки, опазване на културното наследство и достъп до информацията. Конференцията беше съпътствана от изложба на тема „Нова научна литература от Европа и Русия“, организирана от фирма Индекс ООД и Представителството на Руската академия на науките. Издателство „Актеон“ представи факсимилното издание на „Лицевия летописен свод“ от XVI век, както и демонстрация на други редки и ценни издания, подготвена от д-р Харис Мустафим.

В Университетската библиотека се състоя демонстрация на букскенер и специализиран софтуер на фирма РАЙС ООД.

Участници и гости сърдечно поздравиха домакините за 20-годишния юбилей на Бургаския свободен университет.

Авторът е преподавател в катедра „Библиотечен мениджмънт“, член на Асоциацията на университетските библиотеки.

Проф. дфн Иванка Янкова представя проекта

Асоциацията на университетските библиотеки, станаха ползотворна традиция като отговор на изискванията на съвременното информационно общество, основаващо се на знания и компетенции, и на единното европейско образователно пространство с нови високи и динамични критерии.

Управлението на съвременните библиотечно-информационни комплекси, каквито са университетските библиотеки, като алтернатива на съвременните обществени комуникации, е важна последователна стратегия за

телите от академичната общност и цялото общество чрез съвременно комплектуване на библиотечните фондове и осигуряване на абонамент на научна периодика и електронни ресурси.

Практиката домакини на научните конференции да бъдат членове на асоциацията се утвърждава като ползотворен механизъм за „свервяването на часовниците“ на библиотечната гилдия в областта на управлението и информационното осигуряване на българските библиотеки.

Представяне на библиотеката домакин

УниБИТ в програма „Еразъм“

Интензивни образователни програми в академично лятно училище

Доц. д-р Таня Тодорова – ръководител
на катедра „Библиотечен мениджмънт“

От 4 д 17 септември 2011 г. четиринадесет студенти от специалностите „Библиотечен мениджмънт“, „Библиотечнознание и библиография“, „Исторически фондове на културно-историческото наследство“, „Информационно брокерство“ и „Информационни технологии“ на Университета по библиотекознание и информационни технологии участваха в интензивни образователни програми по ЕРАЗЪМ: проекта IPBib „Малка библиотечна приказка“ (Das Grimm-Zentrum – (k)ein Bibliotheksmärchen), който се състои във Вилнюския университет, Литва, и проекта „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (ИП БИКМ-АЛУ) с координатор и домакин УниБИТ.

Проектът IPBib „Малка библиотечна приказка“ се ръководи от Хумболтовия университет в Берлин, Германия. Партньори са: Университетът по библиотекознание и информационни технологии, София, България; Мазарик университет, Бърно, Чехия; Университетът във Вилнюс, Литва, и Университетът във Виена, Австрия. След успешното провеждане на интензивните програми в Берлин (2009) и във Виена (2010), последната проектна година беше във Вилнюския университет и библиотека. Проведената учебна програма бе насочена към усвояване на знания за съвременните тенденции в организацията и управлението на нови или реконструирани библиотеки и библиотечни пространства, както и по актуална професионална проблематика, свързана с дигитализацията, интелектуалната собственост, информационната компетентност, технологиите за опазване на фондовете, връзките с обществеността в библиотеки и редица други. Осъществени са интересни учебни посещения в новостроящия се филиал на Университетската библиотека на Вилнюския университет, наречен Център за академична комуникация и информация, както и на нови библиотеки в градовете Каунас и Утена. Участието в проекта на 25 студенти и 12 преподаватели от различни географски райони на Европа – Германия, Австрия, Чехия, България и Литва, създава условия за активен межкултур-

рен диалог, запознаване с национални традиции и обмен на добри практики между различни страни-членки на Европейския съюз. Този успешен проект приключва своя тригодишен цикъл, но намери своето продължение чрез нова интензивна програма с координатор Университета по библиотекознание и информационни технологии в София.

Проектът „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (ИП БИКМ-АЛУ, Договор № 2011-ERA-IP-7) се осъществява от УниБИТ (София, България), Хасеттепе университет в Анкара (Турция) и Загребския университет (Хърватска). Координатор на проекта е доц. д-р Таня Тодорова, ръководител на катедра „Библиотечен мениджмънт“ в УниБИТ. Текущо обновявана информация за реализирането на интензивната програма се публикува в нейния сайт: <http://libcmass.unibit.bg/>.

ИП БИКМ-АЛУ цели да създаде интердисциплинарна образователна програма и учебна среда, в която се усвояват теоретични и практически знания, свързани със съвременните предизвикателства пред управлението на библиотеки, музеите, архивите и информационно-технологичните центрове. Целевата група са студенти (бакалаври и магистри) по библиотечни и компютърни науки, информационни технологии и културно-историческо наследство. Общият брой на студентите е 23, на преподавателите – 16. Мисията на проекта е чрез използването на богат методически инструментариум да се осъществи модерен образователен процес, насочен към усвояване на интердисциплинарни знания и умения, съответстващи на новите изисквания в професионалната реализация на студентите в библиотечно-информационния и културния сектор и в отговор на политиката за висше образование и инициативата на ЕС за „Нови умения за нови работни места“. Основните теми са: Библиотечен, информационен и културен мениджмънт; Опазване и достъп до културно-историческото наследство. Дигитални библиотеки; Интелектуална собственост. Информационно брокерство; Информационни технологии

Лого на проекта

в библиотеки, архивите, музеите и другите културни институции. Информационна грамотност.

По всяка тема студентите имат теоретични лекции от страна на интернационален преподавателски екип, като акцентът е поставяне на различни теории и подходи според специализацията на дадения експерт. Теоретичният материал се осмисля чрез разнообразни учебни методи (уъркшоп, семинари, самостоятелни задачи и Case Study в културни институции). Проведени са изнесени учебни дни по културни и архитектурни маршрути в София, Пловдив и Рилския манастир. Бяха посетени Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Столичната библиотека, Боянската църква и Националния исторически музей. Методологията на проекта стимулира споделянето на национален опит и добри практики, взаимодействието по национални и международни отбори, осъществяването на межкултурен диалог и чуждоезиковото общуване.

Образователната програма завърши с кръгла маса на тема „ИП БИКМ-АЛУ – нови компетенции за бъдещ успех. Преосмисляне на профила на модерния мениджър на културна институция“, с модератори институционалните координатори – доц. д-р Таня Тодорова, проф. д-р Серап Курбаноглу и доц. д-р Ана Барбарич. Студентите от Анкара, Загреб и София представиха свои обобщаващи публикации за академичното лятно училище и презентации по темата „Разкажи ИП БИКМ-АЛУ“ в 40 снимки.

Ректорът на УниБИТ проф. д.к.н. Стоян Денчев връчи дипломи и сертификати за успешно придобити 4 кредита на студентите – участници в програмата.

Преподавателите и студентите се включват в продължението на проекта – през 2012 г. в Загребския университет, а през 2013 г. в Хасеттепе университет, Анкара. Създава се международна и интердисциплинарна мрежа в областта на висшето образование по библиотечно-информационни и компютърни науки и науките за културното наследство.

Този проект ИП БИКМ-АЛУ, Договор № 2011-ERA-IP-7, е финансиран с подкрепа на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор. От Университета по библиотекознание и информационни технологии в София и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

„Св. Йоан Златоуст“. Византийска икона от XVII в.

Учене чрез практика

Мостове през Дунава: УниБИТ – партньор в проекта „DASUN“

По инициатива на катедра „Библиотечен мениджмънт“ въз основа на общо споразумение между немската и българската страна Университетът по библиотекознание и информационни технологии, в партньорство с Асоциацията на университетските библиотеки, реализира научноизследователския проект „DASUN – Дунавски университети за възрастни“. Проектът имаше за цел да създаде мостове между университетите и неправителствените организации в три дунавски страни (България, Сърбия и Румъния), по примера на Университета в гр. Улм, Германия, за реализиране на идеята за продължаващо обучение на активни възрастни 50+. Основната тема на проекта беше свързана с разработване на концепция за провеждане на академични дни за възрастни хора като мост между университетите и гражданското общество. Създадената концепция ще се изпробва и ще се оцени от гледна точка на по-нататъшното ѝ развитие и прилагане в практиката.

Осъществени са обмен на мнения между партньорите чрез общи срещи, кореспонденция по електронна поща, видеоконференции. Тези мнения бяха обобщени и документирани съвместно, за да станат основа за по-нататъшна работа по бъдещи проекти, подкрепени от европейски програми, в които УниБИТ да продължи да бъде партньор. Резултатите ще бъдат ползвани за реализиране на по-мощен проект по програма „Грундвиг“ или друга европейска програма във връзка с 2012 г., обявена за Европейска година на активното стареење (Active Ageing).

Предпоставка за успешно изпълнение на проекта бе съвместната работа на Университета с Асоциацията на университетските библиотеки като НПО, която осигури достъпа и присъствието на целевата група в обучението. Тази целева група включваше възрастни над 50 години, които са заинтересувани от участие в обществен живот, за да могат да опреснят или разширят своите компетенции и да се включат в извършването на нови дейности, основани на принципа „учене чрез правене“.

УниБИТ е сред първите университети в България, които реализират академични дни за възрастни. Проведеният „Академичен ден за хора 50+“ на 8 юни 2011 г. показа подчертан интерес от страна на участниците по теми, свързани с културно-историческото наследство, здравословния начин на живот и ползването на новите информационни технологии и Интернет.

Резултатите от проекта бяха високо оценени от партньорите и координатора ZAWiW в Германия. Над 20 интернет сайта и печатни медии широко отразиха събитието, което подчертава необходимостта от подобни проекти и в бъдеще, където УниБИТ да е водещ партньор. Тези резултати са в единство и с европейските тенденции, които показват, че продължаващото обучение все повече се превръща в задача на университетите в Европа, които търсят форми и методи за пълноценно включване на по-възрастните хора в учебен процес, съобразен с техните интереси и потребности.

Работата по проекта стана основа за разработване на научни доклади и статии, публикувани в специализирани научни издания в страната и в чужбина.

Студентите от проекта с координаторите доц. д-р Ана Барбарич, доц. д-р Таня Тодорова и проф. д-р Серап Курбаноглу

Плакат за Европейския ден на езиките

Европейски ден на езиките

Денят на езиковото многообразие в Европа беше честван за втори път у нас на 2 октомври т.г. пред Народния театър „Иван Вазов“. Събитието се организира от EUNIC-мрежата на културните центрове на страните от Европейския съюз.

Денят беше отрит официално от Петя Евтимова – зам.-министър на образованието, младежта и науката, и Ришар Лескю – зам.-директор на Френския институт в София.

В инициативата се включиха 16 културни институции: Посолството на Република Австрия, Британския съвет, Чешкият културен център, Френският културен институт, Полският културен институт, Гьоте институт, Италианският културен институт, Испанският културен център, института „Сервантес“ на Испания, Унгарският културен институт, Руският културно-информационен център, Гръцката фондация за култура и др.

Програмата включваше представления на различни езици, артистичен прочит на поговорки и сентенции на десет езика, конкурс за решаване на многоезични кръстословици. При тяхното правилно решаване се получаваше известна българска поговорка, образувана от съвпадащите се бъкви в кирилицата, латиницата и гръцката азбука.

По-запалените лингвисти се опитаха да решат кръстословица с повишена трудност, която подготви Генералната дирекция „Писмени преводи“ към Европейската комисия.

Деца и младежи разгледаха изложбите и получиха като подаръци ценни издания, плакати, компакт дискове и други материали.

Название на съответния език	Название на български	ISO код
български	български	bg
español	испански	es
čeština	чешки	cs
dansk	датски	da
Deutsch	немски	de
eesti keel	естонски	et
ελληνικά	гръцки	el
English	английски	en
français	френски	fr
Gaeilge	ирландски	ga
italiano	италиански	it
latviešu valoda	латвийски	lv
lietuvių kalba	литовски	lt
magyar	унгарски	hu
Malti	малтийски	mt
Nederlands	нидерландски	nl
polski	полски	pl
português	португалски	pt
română	румънски	ro
slovenčina (slovenský jazyk)	словашки	sk
slovenščina (slovenski jezik)	словенски	sl
suomi	фински	fi
svenska	шведски	sv

Общият азбучен ред на официалните наименования на езиките в техните оригинални форми на изписване (*om <http://ec.europa.eu/dgs>*)

10 000 работни часа

Неизвестно писмо на Джон Атанасов
до българския инженер Петър Червендинев, 18 март 1983 г.

Уважаеми г-н Червендинев,

Аз работя върху писмените комуникации от 1943 г., когато съм имал свободно време и като хоби, но сега си давам сметка, че съм вложил 10 000 часа за тази цел. Разбира се, че зная специалната роля на България по отношение на писмеността; обичам да си спомням за Кирил и Методий, но не намирам причина да гледаме на техните букви като на по-добри или по-лоши от буквите на другите азбуки. Наистина не съм правил сравнителен анализ на азбуките, но смятам, че кирилицата, латиницата и гръцката азбука са горе-долу равностойни. По различни причини възразявам срещу някои други азбуки като например еврейската и арабската за това, че те се пишат отдясно наляво, при положение, че повечето хора пишат с дясната си ръка, и т.н. Имате ли информация за азбуката на татите и за корейската азбука? Смятам, че писането с букви е велико изобретение на вашите съседи, гърците, което те са направили около 900 г. пр.н.е. Обаче повече от милиард хора живеят в страни, които не използват този метод на писане, предимно китайците и японците, и този въпрос следва да бъде разгледан. В истинската азбука на всеки символ съответства по един звук и на всеки звук – по един символ. Мисля, че българската азбука на 99 процента отговаря на този принцип. Английската е доста по-различна. За да я направя да изглежда колкото е възможно по-добре, аз съотнасям към всяка буква най-подходящия за нея звук и така установявам, че тя е само на 61 процента фонетично точна. Повечето хора, в това число и самият аз, не могат да спелуват (назовават думите буква по буква) правилно. Речниците, имам предвид англо-английските, са навсякъде. Съмнявам се обаче дали английският е азбучен език! Убеден съм, че грамотността в англоговорещите страни е по-ниска от 75 процента, макар че ние имаме най-скъпата образователна система в света.

Говори се, че италианците и турците ползват 27 букви за 27 звука, немците 38 знака за 36 звука, руснаците 36 символа за 34 звука, а англичаните 379 символа (букви или буквосъчетания) за представяне на 35 звука. Четенето е трудно, а произнасянето е почти невъзможно. Изписването на думите е процес на бегло изговаряне, нещо като при китайския език. В англоговорещите страни ние в продължение на 10 години се учим да четем и пишем правилно, и в това отношение не се различаваме много от японците, които трябва да научат да пишат и произнасят хиляди канджи-думи, произлезли от китайските. Разбира се, всеки интелигентен човек знае какво следва да се направи в подобна ситуация. Трябва да се добавят още букви в английската азбука, така че броят на буквите в нея да стане равен на звуковете, които използваме. Тогава ще можем да изписваме всяка буква фонетично. Как обаче да се осмелим да го направим! Мисля, че шансът това да стане на практика е около един на милион.

С течение на годините английският език става все по-лош – например, преди е имало само една буква за th. Така може да се обобща положението с английския, а може би и с френския. Но в никой език азбуката не е свършена и за да се подпомогне комуникацията между хората и да се прецизират, следва да не се обръща внимание на онези, които наблягат на историческия произход на думите, използвани за общуване. Щях, разбира се, да бъда неточен, ако не бях казал за славния английски език с неговата лесна граматика и неговите 1 000 000 думи, покриващи всеки нюанс и всяка фаза от всички изкуства и науки. Горното е общоизвестно в англезичния свят, но е трудно да се повярва, че никой не го взема насерiously. Не съществуват агенции, които да работят за подобряване на английския език с цел по-добра комуникация. Хората по-скоро изучават литературата, а не комуникацията. Разбира се, литературата помага в някои аспекти на комуникацията, но не и при системите за писане и книгопечатане, които имат огромно значение при обучението. От началото на моя интерес към писането съм проучил основите на типографията и възникващите с това въпроси. Това е интересно, но не е твърде полезно да се занимаваме с историята на писмеността и произхода на буквите. Онова, което е по-важно да направим, е да проучим буквите и физиологията на човека и да видим какво следва да бъде отношението между тях, за да стане писмената комуникация по-лесна и по-бърза. Историята не трябва да ни възпира да изберем най-добрите форми за това. Приемам, че първите писмени символи са били издълбавани върху земята или върху глина. За да се запази написаното, глината е изсушавана и изпичана според съществуващите технологически възможности. Наричам този вид записване „курсив“, като използвам това понятие, дори когато знаците имат ъгли в тях или дори когато има незначителни прекъсвания в изписването. По-късно тези символи са издълбавани върху скали и кости. Обаче съществували различни форми на писменост, регистрирани от историята, особено клиновидното писмо, което не би могло да се сметне за курсивно. Естеството на нещата веднага насочи вниманието ми към една некурсивна, но и неклинообразна форма – към букви, чиито елементи представляват кръгли или квадратни точки. Нарекох тези букви „бинарни“ („двоични“), защото в тях или имаше мастилена точка или „нищо“, един елемент представлява един бит, който е „точка“, или „нищо“. Разбира се, имаше проблем как да се подреди решетка от „точки и нищо“, а това зависи от езика. За повечето езици ще използваме шест „точки или нищо“, подредени вертикално. Това ще ни даде 64 – 1 = 63 символа. Аз съм решил да минем без главни букви – сметнах ги за религиозна оргия от Ранното средновековие. Ще има точка и двоен интервал между изреченията. Точките (квадратни или кръгли), използвани

като елементи на буквите, могат да се допират. Размерът на тези точки при малките букви ще зависи от зрението. При четене от разстояние 25 см обикновеното око различава букви, съставени от „точки или нищо“ с размери между 0,25 мм и 25 мм. Точните числа тук зависят и от умението да се чете двоичната (бинарната) азбука. Трябва да имаме символи за всички букви, за препинателните знаци и за цифрите от съответната бройна система, дори ако тя е шестнайсетична. Човешкото око може да чете букви в определен обхват на зрителното поле. Обикновено този обхват представлява кръг с радиус 1,25 мм. Тази оценка не е точна, тя варира в зависимост от очите на различните хора и извън този обхват окото не може да чете буквите достатъчно отчетливо. Странно е, че този факт не е добре известен. Буквите на двоичната азбука са високи, но по-тесни, и по-дълъг ред от този тип ще попада в кръга на четимост. С всеки поглед окото ще обхваща повече букви, повече информация ще постъпва в мозъка и четенето ще бъде по-бързо. Лесно е да се види, че тази азбука води до най-малко усложняване на структурата на буквите. Имаме предвид напредналият читател, който може да прочете много букви с един поглед. Макар и да чете чрез азбука, той преминава към етап на бегло изговаряне, а формите, които вижда, са най-простите форми в двоичната азбука. Този факт не е без отношение към неговата способност да чете по-бързо. Горните бележки се отнасят до печатните букви, независимо дали те са написани на пишеща машина или по друг начин. За писането на ръка има отделна азбука, но има и модерна азбука за тази цел, т.нар. стенография. Може би трябва в бъдеще да се измисли нова стенография, за да бъде тя по-фонетична. Аз добре познавам пишещите машини с клавиатура QWERTY и DVORAK. Разбира се, оценявам високо системата DVORAK, но все пак използвам клавишното подреждане, която се основава на QWERTY. Това, което съм заплапувал за в бъдеще е, че при двоичната система всяка от 6-те позиции ще се управлява с отделен клавиш. С една ръка те могат да бъдат натискани в такива комбинации, че да се получат всички букви, а на пръстите няма да се налага да се движат много при натискането на клавишите. Също съм предвидил да се използват двете ръце, за да могат да се въвеждат две или три букви едновременно. Тези методи са свързани със „стенотипната“ система, използвана в съдилищата на САЩ. С бинарната азбука ще можем лесно да обхванем с поглед написаното на една страница. Съществуват четящи устройства, но те не са твърде добри.

Искрено Ваш: Джон Атанасов

Инж. Петър Червендинев е един от създателите на първата електронна сметачна машина ЕЛКА. Години наред той работи самостоятелно върху създаването на универсална широкообхватна паралелна азбука. Влиза в лична преписка с Джон Атанасов и получава пространно писмо от него. Предлагаме това писмо на читателите за първи път (с малки съкращения).

Позабравените деди

Силата и красотата на човешкия дух

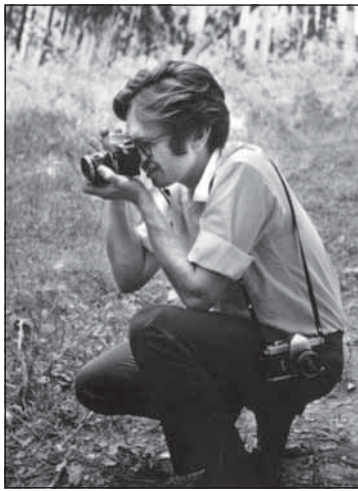
Мартин Кейниг – Етнографски център
за народни изкуства в Ню Йорк, САЩ

Преди 40 години пристигнах в България с две препоръчителни писма като инструктор по народни танци от колежа Бърнард при Колумбийския университет.

Сутрините си прекарвах в Института за музика при БАН с Анна Илиева, която ме въведе в света на българските народни танци в тяхната жива форма. Прослушах безброй записи и научих много неща за българските народни инструменти и музика от Вергилий Атанасов, който не само ми даде и добър съвет кои места да посетя и с кои певци и танцьори да се срещна, но ме научи и как може да се върши теренна работа в ония години. Посещавах в дома й Райна Кацарова – една от първите български музиколози. Следобедите и вечерите прекарвах с Румяна Цинцарска и Кръстю Гочев, както и с други колеги, а вечер танцувах с фолклорния ансамбъл „Георги Димитров“. В празнични дни ходех до народни събори или пътувах до разни села, за да правя записи, да снимам филми или да фотографирам. Всичко това беше безкрайно вълнуващо за мен – двадесет и четири годишният американец, понеже бях добре приет и подкрепен от много българи.

Между 1966 и 1979 г. бях в България шест пъти. Целта постепенно се пренасочи към документиране на цялостната селска култура. Много ми помогнаха Евгения Камова, Гриша Гюров, Валери Петров, Христо Нейков и Красимира Икономова, Румяна Цинцарска – приятели, които ме поддържаха със своя неуморим ентузиазъм, топлина и доверие.

С помощта на Камова заедно с моята колежка Етел Рейм записахме две грамофонни плочи с българска музика. Песента „Излел е Делю хайдутин“, която записахме от Валя Балканска през 1968 г., беше впоследствие включена в междузвездния запис на космическата сонда „Вояджър“, представящ музиката на народите от планетата Земя. По същото време посветих много усилия за основаване на Център за балкански изкуства (понастоящем известен като Център за традиционна музика и танци), чийто директори бяхме двамата с Етел Рейм. Това е непр-

Мартин Кейниг прави снимки

Валя Балканска по времето, когато е правен „космическият“ запис на песента „Излел е Делю хайдутин“

Карл Сейгън – американски
астрофизик и писател

„Когато Алън Ломакс пусна за пръв път възвишената „ария“ на българската „овчарка“, за да я чуе Ан Драян, последната бе обзета от спонтанен порив за танц. А той каза провлечено, като се наведе към нея: „Чуваш ли, скъпа? Ето това е Европа!“

Из книгата „Шепоти от
Земята. Междузвездният
запис на „Вояджър“ (1978)

той е организиран фолклорни фестивали, концерти, курсове, заснел е няколко документални филма.

Книгата представя селския начин на живот, на който бях свидетел. Тогава хората разчитаха изключително на себе си и съхраняваха своя неизчерпаем запас от фолклор много по-дълго, отколкото това се случваше в други части на Европа. Това е прослава на невероятно привлекателен и изпълнен с очарование начин на живот, който вече не съществува поради развитието на технологиите, глобализацията и миграцията. Въпреки че хората от тези селски общества са живели твърде бедно,

„Съзвездieto Лебед“. Худ. Г. Г. Глебова

Български ритъм

Бела Барток

Старата европейска музика не познава друго тактово деление освен дву- и тривремето, или – казвайки на съвременен език – тактовете 2/4 и 3/4, респективно тяхното удвояване или ускоряване до осмини. Наистина не си спомням, но е възможно бегло и в скрита форма да се е появил и някой такт с друго деление, а именно, че не е бил нотиран като комбинация от гореспоменатите два вида...

Началото на XX век е времето на откриването на източноевропейската музика. В тази музика се срещат в изобилие мелодии в асиметрични тактове...

Учудващо е колко безпомощно оркестрантите са приемали тези ритми съвсем доскоро – те дотолкова и така окончателно са свикнали със симетричните ритми от типа на музиката за латерна, че никак не могли да приемат тези толкова необичайни за тях и все пак така естествени ритми...

През 1913 г. в 27. том на етнографските издания на Българската академия на науките бе публикувана една студия от Добри Христов с нотирани примери, една част от които показват мелодии в 5/16, 7/16, триделен 8/16. Тяхното темпо е много бързо. Това издание остава непознато за западните композитори и изследователи. Доколкото ми е известно, в този том са публикувани за пръв път мелодии в такъв специфичен ритъм и в такова засега необичайно бързо темпо.

А през 1927 г. беше публикувана една малка книжка от Васил Стоин със заглавие „Основи на метриката и ритмиката на българската народна песен“. Там той публикува като примери 187 мелодии, повечето събрани лично от него и казва следното за т.нар. български ритъм: в западната музика тактовите времена на ритъма са с еднакво времетраене. Под тактово време той разбира метрономните осмини, равни на 150 или 200. След това продължава:

„Почти в половината от българските народни песни не всичките главни стойности на отделните тактове са с еднаква продължителност, обикновено един, понякога два или три от тях се удължават с половината от стойността си.“

Така Стоин е определил именно по този начин т.нар. български ритъм. Това определение е съвсем правилно, само би трябвало още да се добави, че единицата време е възможно най-кратка, става дума за метрономни стойности около 150-200.

Когато за пръв път видях тези необичайни ритми, където решаващи са толкова малки различия, почти не можех да си представя, че те съществуват... Оттогава основно съм ревизирал нотирането на моите стари фонограмни записи...

Този ритъм е най-добре познат на българска земя и е най-силно разпространен именно там. Затова с право можем да го наречем „български ритъм“.

Българските музиколози имат много големи заслуги, че са забелязали това явление и че с несъвършените си технически средства все пак са могли да го опишат много добре.

Из книгата „Барток днес – рефлексии и практики“. Сборник статии от Международна теоретична конференция по случай 125-годишнината от рождението на Бела Барток, 5 декември 2006 г., София, Унгарски културен институт. Съставители Анжела Тошева и Михаил Големинов. София, 2007.

От Балтимор до Чепеларе

На 25 октомври т.г. в читалището на град Чепеларе ще бъде проведен за трети пореден път конкурс за нова българска народна музика „Седем осми“. Негов инициатор и организатор е д-р Георги Лазаров – микрохирург, живущ от 40 години в град Балтимор, САЩ.

Хоро от Русенско. Фотография от 1920 г.

(2011)

„Св. Йоан Дамаски“. Стенопис от Боянската църква (1259)

Цярове на Св. Козма Най-старият славянски лековник

На оток – листа от голям репей, ще ги скълцаш, а на рана – коренищата му, като скълцаш кочана, цукай надълбоко, а слуз от главичката му – за треска.

Но когато треската ходи по децата – кръв да не се пуска. На големия магарешки бодил семето е в главичката, та ще скълцаш 30 главички във вино и ще дадеш да се изпият.

Когато ухапе бясно куче или вълк – коренчета от змийска млечка.

Ако ти тежи на стомаха или пък имаш оток или запек – свари коренчетата във вино и изпий една чаша. И да знаеш, че ако запекът ти мине бързо, ще трябва да свариш буца сол с мед и да сложиш в задния проход.

Ако рана се спече – стрий листа или коренчета от коприва и сипи в раната. Ако ти се прекърши или навехне ногата, превържи я с ръжено брашно и с дрожди (винен камък).

За церене на дрисък – обрин*, като го изсушиш и свариш във вино – изпий го.

На оток или разкъсано налагай брътци, като ги свариш. Ако те заболи лице или глава – бял тамян и злъчка, когато си проливаш лицето, слагай превръзка до уши, а виното ако тече, стрий бяла пръст, пресей я, смеси я с лой и размазвай отгоре надолу.

Когато дете го боли целият стомах или пък е изсипано – превържи корема с ръжено брашно и дрожди.

Когато конят има червеи – конски щавел – сложи корена му в язвата.

Когато гният венците – стрий коренчета от чубрица и посипвай.

Ако червеи ядат ... отрежи къс чисто платно и вземи нова (сребърна) лъжица и ги сложи на темето – първо платното и на него лъжицата и пак същите церове.

Когато човек кашля – свари оман във вино и налей чай да го изпиеш наведнъж.

Ако имаш студени тръпки – меча жлъчка и лой и церови кори на въглен, мед и една буца сол.

* Обрин – вид билка; дрожди – винен камък; брътци – живовлек; жлъчка – вид билка; чермош – див лук; оман – чернокос.

Из най-стария медицински паметник на славянски език, писан през X-XI в. на глаголица, старобългарски псалтир от манастира „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров. Съставен от монаси въз основа на проверени в житейската практика знания с предпочитание към билките, за разлика от византийските лековници.

Превод на новобългарски език чл.-кор. Иван Добрев.

Православният манастир „Св. Екатерина“ на Синай, основан в VI в.

Сиянието на Византия

Словото, книгата и паметта

Доц. д-р Вася Велинова – директор на Научния център
за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“

По време на XXII-ия Международен конгрес по византийски изследвания бе открита изложбата „Сиянието на Византия. Украсени гръцки ръкописи VI-XVIII в.“, която представи едни от най-ценните гръцки ръкописи в света.

В изложбата бяха показани най-добрите и ценни експонати от хранилищата на Албания, България, Македония и Сърбия. Бяха показани фрагменти от уникалното пурпурно Юстинианово евангелие от VI в., писано със сребро върху оцветен в червено пергамент и съхранявано в Държавния архив на Тирана – ръкопис, който за втори път е напуска Албания. От същото хранилище е второто пурпурно евангелие, от IX в., изписано със злато. Подобни екземпляри са рядкост в ръкописната традиция и вероятно са поръчвани само за императорския двор в Константинопол. Двата ръкописа са вписани в Листата на културни паметници под закрилата на ЮНЕСКО.

От Тирана предоставиха и разкошно украсени изборни евангелия, едно от които е свързано с продукцията на манастира „Одегон“ в Константинопол през XIV в., където се създават едни от последните пергаментни ръкописи. Особено ценно е и показаното Четириевангелие (Вълора 10), което впечатлява с импозантната си украса, включваща миниатюри на пишещите евангелисти на цели страници и композиции с разцъфнал кръст пред всяко от четирите евангелия.

Следва да отбележим и ценния кодекс D. Gr. 272 от втората половина на IX в. от сбирката на Център „Иван Дуйчев“, съдържащ изборно евангелие и украсен с миниатюри на четиримата евангелисти в цял ръст. Той е световно признат за *Codex unicus*, съдържа една от ранните литургични редакции на евангелието, които са важни и при изучаването на ранните славянски преводи от края на IX в. Впечатляващи с украсата си са и евангелията от Охрид – някогашна столица на архиепископия и голямо книжовно средище. Много интересен като съдържание е и ръкописът от сбирката на Музея на Сръбската православна църква – Устав на еснафските задруги с великолепа миниатюра на Св. Наум Охридски.

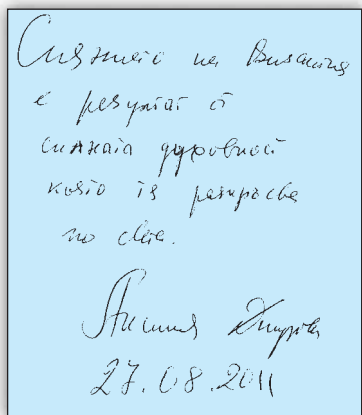
Българските хранилища на ръкописи също бяха подбавачо представени със своите най-ценни и интересни експонати – ранни унциални фрагменти и късни богато украсени служебници от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, ранни пергаментни кодекси от Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, ценни експонати от Архива на БАН, едни от най-богато украсените ръкописи от сбирката на Църковно-историческия и архивен институт в София, включително илюстрирани описания на Йерусалим.

Основната част от българските експонати бе от Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където се съхранява най-го-

лямата сбирка от гръцки ръкописи в България. Бяха представени украсени четириевангелия, както с константинополски, така и с провинциален произход, хоми-

Разцъфнал кръст
от гръцко евангелие

Проф. Аксиния Джурова и пер Пол Канар от Ватиканската апостолическа библиотека работят по каталога за изложбата

Автограф
на проф. Аксиния Джурова

лии на отците на Църквата, късни сборници, сред които конволют, съдържащ пророчествата на Лъв Мъдри, определен често и като „Нострадамус на Византия“.

Възможностите на съвременните технологии бяха демонстрирани с мултимедийна инсталация, представяща Изборното евангелие D. Gr. 272, разработена и подарена специално за изложбата от италианската дизайнерска фирма „Арпанет“, която безвъзмездно предостави цялото техническо оборудване.

Изложбата е дело на проф. Аксиния Джурова, Ирина Мутафчиева – директор на Националната галерия за чуждестранно изкуство, Нина Владимирова – комисар на изложбата, проф. Божидар Йонов, Ивайла Богданова, Кирил Гогов и колектива на Центъра „Дуйчев“. Тя не би била възможна без подкрепата на ръководителите на чуждестранни хранилища – Невилъ Ника – директор на Държавния архив в Тирана, Таня Паскали – директор на Института за опазване паметниците на културата в Охрид, Сретен Угричич – директор на

Народната библиотека в Белград, ръководството на Музея на Сръбската православна църква и лично на проф. Люба Максимович от Белград, както и Боряна Христова – директор на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Р. Николова – директор на Архива на БАН, Радка Колева – директор на Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, и Христо Темелски – директор на Църковно-историческия и архивен институт при Българска патриаршия.

Тази изложба безспорно беше едно от най-значимите културни събития на годината.

Св. Георги от Галища

Чудотворна барелефна икона – единствено по рода си православно триизмерно изображение

Доц. д-р Евгени Велев

Когато преди няколко години посетих за първи път Костурския край в днешна Гърция, бях угнетен от факта колко много паметници на българското православно архитектурно и художествено наследство се намират извън днешните предели на страната и какво безгрижие цари на институционално и на научноизследователско ниво по отношение на неговата идентификация, класификация и обща характеристика. Дори отчитайки обстоятелството, че са твърде широки естетическата, философската и стилистичната рамка на византийската култура и изкуство и че са прекалено размити границите между жанрово-тематичните специфики, изобразително-изразните похвати и различните времеви напластявания на отделните национални художествени школи от средиземноморско-черноморския културен ареал, трудно бихме се съгласили с подобно поведение.

Такъв пример за горното е близо триметровата барелефна икона на Св. Великомъченик Георги Победоносец от едноименната черква в с. Галища. Независимо на коя от многото легенди ще се позовем, простиращи се в твърде широк времеви диапазон от няколко века, не бихме могли да подминем с лекота факта, че става въпрос за триизмерно произведение на православно изкуство от следиконоборческия период или за оцеляло такова по времето на същия.

Средновековният православен храм „Св. Георги“ (Ναός Αγίου Γεωργίου) в костурското село Галища (Ομορφοκλυσία), в Егейска Македо-

ния, Гърция, е построен вероятно през X век сл. Христа и е повторно изграден от император Алексей I Комнин (1081-1118) след опустошенията по времето на Първия кръстоносен поход (1098-1099). Някои изследователи смятат, че той е построен три века преди това. Първоначално църквата е била кръстополна сграда с нартекс, като по-късно към нея е добавен втори напречен кораб, който включва в северната и южната си страна галерия с параклиси и отделна камбанария. През първите векове от съществуването си черквата „Св. Георги“ е Католикон на манастирски комплекс, посветен на същия светец, който заедно с манастира „Св. Архангели“ в с. Чука (Архангелос, Αρχαγγέλως до 1955 година Цука, Τσοῦκα) са придадени през 1684 г. на манастира „Св. Богородица Мавриотица“ (Παναγία Μαυριώτισσα) край град

Черквата „Св. Георги“ в гр. Костур

Костур. Първият живописен слой е запазен само във фрагменти, разкрити при реставрационно-консервационни работи през 1950 г., а според Търпо Поповски и Златко Каратанасов – осемдесет години по-рано през 1872 г. при случайно срутване на един от зидовете на черквата е открито хранилище на старобългарски пергаментови ръкописи, които са изгорени същата година от костурския митрополит Никифорос.

На западната страна на новия кораб има добре запазени стенописи от края на XII век., а стенописи от същия период има и в горния етаж на камбанарията. На северната стена на храма се е намирала барелефната икона (някои изследователи смятат, че става въпрос за орелеф) на Св. Георги в цял ръст, а сега тя се съхранява в дясната страна на наоса. Датировката на това единствено по рода си

изображение е също тъй разтеглива във времето като една легенда, свързана с неговото появяване по тези земи. Според една от тях скулптурата са донесли монахини от Янина (Йоанина, Ιωάννινα) и е дело на епирски или на местни костурски майстори.

Друга легенда разказва как е открита във водите на река Белица, години след поредното опожаряване и разрушаване на манастира по време на османското владичество. Трета ни връща много назад във времето (преди иконоборческия период) и ни внушава, че манастирът и църквата са построени през VII век, за да приютят триизмерния „неканоничен образ“ на Св. Георги и на неговата чудодейна сила.

Тогава в черквата на Галища, като стоях пред облепената с жълти и бели монети фигура на Св. Великомъченик Георги, дочух думите на Стареца Порфирий:

„Дали ще идем в рая, или ще се мъчим, зависи не от това, колко пари имаме – много или малко, а от това, как употребяваме онова, което имаме. Парите, имотите и всички материални блага не са наши, те са Божи, а ние само ги управляваме. Бог ще поиска от нас отчет до последната стотинка – дали сме се разпоредили с нея според Неговата воля, или не.“

„Св. Димитър“. Стенопис от Боянската черква (1259)

Винолюбие

Точно преди 12 столетия, на 26 юли 811 г., славяните, прабългарите и аварите под предводителството на хан Крум разгромяват византийската армия в битката при Върбишкия проход като убиват и самия император Никифор I Геник. Според древни обичаи обкованият със сребро негов череп е ползван на дворцова трапеза в Плиска от владетеля и неговите боляри, което е отразено и в миниатюра от Манасиевата летопис. Историците нерядко послъгват, и то много. Така си е изпатил и нашият хан Крум, царувал от 803 до 814 г. – забележителен държавник, военачалник и законодател. Внушили са ни старите учебници по история за него, че той ужким изкоренявал лозята, като въвел сух режим в царството си. Оказва се, че това е опашата лъжа от най-големите. Тя идва от писането на византийския хронист Свидас, придворен писател, който пише как хан Крум пита аварските пленници, след като е попилял до шушка войската им: „От какво мислите, загина вашият княз и целият ви народ?“ А те му отговарят: „Нашата погибел произтече от нашето пиянство!“ И като бил чул това хан Крум, издал разпореждане да се коренят лозята. Придворният византийски писател Свидас всъщност най-безочливо е преписал дословно едно старо съчинение на Юстин, римски историк от II-III век, прочут като голям майстор на занимателни и поучителни разкази. Византийският плагиат заменя тракийския цар Орол с българския хан Крум. Оттам в днешните учебници по история влиза трайно мълвата, че Крум изкоренява лозята и забранява пиенето на вино в царството. В същото време древните документалисти пишат изрично, че напредъкът на държавата се дължал и на „разнообразни пътиета, каквито имало в изобилие из българските изби в огромни бъчви“.

Наистина да не би с чиста водича да е черпил своите боляри Крум Страшни, като са се черпили с Никифоровата кратуна (череп), както са изобразени в миниатюра на Манасиевия летопис по-късно?! В най-лошия случай владетелят е запазил за себе си и двореца някой и друг лозов масив, например край селото Осмар, между Плиска и Преслав, където и днес се прави невероятен пелин с всякакви лековити билки в добавка.

Хан Крум пие „здравича“ със славянските вождове. Миниатюра от Манасиевия летопис (1345)

„Св. Георги“. Дървена скулптура от черквата

„Жътва“. Худ. Ради Неделчев

Лале ли си, зюмбюл ли си

С дух и осанка на аристократка Верка Сидерова придаде на добруджанската песен блясък на злато

Румяна Цинцарска

Родният град на Верка Сидерова Добрич чества тържествено 85-ия ѝ рожден ден – тя е почетна гражданка и всеобща любимка. Пяха и свириха в нейна чест музикантите от Ансамбъл „Добруджа“, млади нейни последователи от Ансамбъл „Филип Кутев“. А тя и този път не се размина с хората, които я бяха уважили – пяха, игра добруджански ръченици и говори на своята публика като на най-близки до сърцето си. Ето нейната изповед:

„Мама винаги е била с мен – даже след смъртта си. Тя е като Добруджа, като България... С моите близки и хиляди добруджанци повече от две десетилетия живяхме в Румъния, но се стремяхме да бъдем задружни. Почитахме чуждата държава, защото все пак живеехме там, но знаехме и винаги сме вярвали, че един ден ще се завърнем пак при Майка България. Живеехме по български, мислехме на български. Всичко, което опазихме, си беше българско... Когато с Ансамбъла и с Филип Кутев пътувахме по света, чрез родните песни и танци карахме чужденците да научат къде е България. И когато са ме питали откъде съм, аз отговарях: „Там, където и пръстта миршише на топъл хляб.“ Напуснах милата си Добруджа, за да се включа в осъществяването на идеите на Кутев, Дикова, Дженов за поставяне на музиката, танците, обичаите, традиционната българска народна култура на съвременна сцена. Това никога не беше се случвало дотогава. Заживях в столицата София. Такава е била съдбата ми: да стигна до най-високото място на народната песен. Сторих го заради втората си майка – Добруджа... Нямам писателски талант, но в ума си виждам Добруджа като една хубава булка, добре накичена, а житата жълтеят като жълтиците ѝ.“

Цялостно хармоничен и много изискан е силуетът на народната певица Верка Сидерова. Към всецялата ѝ отдаденост на песента

се отразява и забележителната ѝ култура. Репертоар и стил, чувствителност и отговорност тя наследява от майка си и баба си. Усвоява песните и ги моделира през своя естетика и чрез познания за цялостната народна култура. Няма в репертоара ѝ случайни песни. Хитовете ѝ не са един или два. За да пее пред публика и да прави за-

На 21 октомври т.г. президентът Георги Първанов връчи на Верка Сидерова орден „Стара планина“ II степен за цялостно творчество.

Верка Сидерова

писи, тя избира образци, като ги изпълнява образцово.

„Много е сложна добруджанската песен, но е красива. И се чудя как народът ни е създал толкова красиви песни. Смесени, с философия и мъдрост. Това е българският гений! Песните ми са като икона пред мен. Щом запеех, публиката не мръдваше. Слуша и гледа. Това беше най-голямата ми награда. С моята песен аз спечелих много обич, която не може да се измери с пари.“

„Лале ли си, зюмбюл ли си“, „Години, усилни години“, „Пъстър пазар“, „Лейки полюлейки, аляна, галяна, портокаляна“, „Зелен розен, месечинка“, „Батовските извори“, „Черни очи, от съня ограбени“ – тези песни нежно, тъжно и весело е пяла Верка години наред. Поведението и осанката ѝ са вродени, тя излъчва искреност, откритост, чувствителност. Нейната душа, духовност, добронамереност, култура и достойнство са обогатили песенното ѝ наследство и извисили майчиния музикален език. Затова е толкова обичана.

Авторът е етномузиколог, дългогодишен редактор в Българското национално радио и Българската национална телевизия.

Международна награда „Нестинарка“ за цялостна певческа кариера (2006)

Хорът на ансамбъл „Филип Кутев“. Вдясно Верка Сидерова, Янка Танева и Елена Юрукова

С будителска мисия

Оркестърът за народна музика при Българското национално радио навършва шест десетилетия

Всеки от членовете на оркестъра е ярък солист със свой стил и репертоар. А всички заедно са образцов ансамбъл от български народни музикални инструменти, осъществил записи и концертни изпълнения на хиляди пиеси и песни от всички фолклорно-етнографски области на страната. Заедно с гостуващи изяви певци и инструменталисти те създават музикална продукция за програмите на БНР и неговата фонотека – национална звукова съкровищница.

Със същата висока мярка са свирили първите, първични и необразовани народни музиканти, основали оркестъра през 1952 година. Второто поколение бяха наистина най-добрите инструменталисти. На професионалното им равнище откликнаха композитори, които им посветиха не само отделни творби, а дори цялостното си творчество.

Третото поколение намери своя диригент в лицето на Христофор Раданов. Заедно работят вече 18 години и станаха творческо-изпълнителско цяло, което превърна традицията в процес. Като имаха за основа ярките образци на традиционното творчество и изпълнителско изкуство, днешните оркестранти прибавиха и академичните си познания. Още на младини те не се поддадоха на модни влияния, а останаха предано отдадени на традиционната музика. Вече академични музиканти, те опитаха свои аранжimenti на музика от личния си репертоар или от фолклорно-етнографската област, която най-добре познават и родово-наследствено ѝ принадлежат. Всеки от солистите е пряк носител на репертоар и стил от определен фолклорно-етнографски район и солово изпълнява инструменталните и вокалните мелодии най-близко до оригинала. А в съзвучие с оркестъра самобитните музикално-фолклорни образци са развити, разгърнати, обогатени, осъвременени, професионализирани и естетизирани.

Всички оркестранти са виртуози: Димитър Трифонов е работил две години като диригент, преди да се пресели в САЩ; Георги Андреев е професионален композитор и диригент, който се изявява и в симфоничната музика; солистка е неговата съпруга Нели Андреева, позната като най-лиричния и красив глас на Родопите; Ради Радев, Красимир Кондов и Валери Димчев са свързани със съвременните прояви на традиционната фолклорна музика и често гостуват на оркестъра; а Росен Генков е концертмайстор и емблематичен познавач на шопската музика.

Диригентът и ръководител на оркестъра Христофор Раданов носи репертоар и стил от Средна Северна България – традиционно по-късна, селско-градска музика, площадна, празнична. Автор е на десетки северняшки хора. Той признава, че всичко са наследили от патриарха в народната музика Коста Колев.

Оркестърът за народна музика при Българското национално радио

Огнехорци

Световното културно значение на българското нестинарство

Проф. д.ик.н. Евгений Сачев

Организацията на Обединените нации за образование, наука и култура вписа нестинарството в представителната Листа на нематериалното културно наследство на човечеството. Това решение бе обявено на Четвъртата редовна сесия през 2009 г. в столицата на Обединените арабски емирства – Абу Даби.

Огнеходството в Странджа планина съхранява по удивителен начин съчетанието на древно езичество и ново християнство в продължение на хилядолетия чак до наши дни. Единственото старо и несменило място си нестинарско селище в света е село Българи (преди: Ургари).

Излезе от печат монографията „Нестинарите“ на видния наш културолог, публицист и общественик Стоян Райчевски. Това е най-пълното и най-задълбочено научно изследване на този социокултурен феномен – фундаментален архетип на традиционната българска култура. Само опитен изследовател и учен като него можеше да разкрие по такъв начин стила и характеристиките на нестинарските практики, обреди, обичаи, ритуали и традиции, които представят по безспорен начин ранния произход на българската култура и история и тяхната общочовешка роля и значимост. Авторът разглежда трансдисциплинарно нестинарството едновременно като отразяващ в своето съдържание потенциала на духовния живот на социума социокултурен феномен – субект, и като обект по отношение на неговата онтологична съпричастност към културата на народното битие. Така българското нестинарство се реализира като практика на възплъщението на идеала за духовна чистота и като върховно свободолубие във формата на национална идея.

В периода на интензивна трансформация на българския социум в днешно време особено значение придобива задачата да се формулират аксиологичните, културно-оформящи позиции на традиционните празници, обичаи и обреди. Българската култура включва в себе си голямо разнообразие от специфични дискурси, всеки от които има множество концептуални валентности. Така се създава устойчиво социокомуникативно пространство от възможни смислово-жизнени позиции за всеки субект на българската култура, разглеждана като системен компонент на общочовешката култура. Един от тези дискурси, заложен в нестинарството, е истината за

пореден път извършва системен анализ на императивната роля на българските културно-исторически ценности. Актуалността на този широкообхватен труд се определя и от факта, че в съвременната хуманитарна наука все още не е изследван по такъв комплексен начин историко-културният генезис на нестинарството. Теоретичната значимост на изследването

Факсимиле от документа на ЮНЕСКО

светлината, разбрана като мерило за чистота на духа, душевността и вярата. В научния труд на Стоян Райчевски нестинарството се осмисля като висше легитимиращо начало за конституиране на истината за живота и смисъла на човешкото битие. Чрез нестинарството авторът разкрива традиционното разбиране за истинността на живота. Нестинарството се разглежда като ценностна система, като онтологична доминанта и като източник и основа в житейското утвърждаване на човека. В своето изследване Стоян Райчевски за

Нестинарка. Фотография от 30-те години на XX век

се заключава и в статусността на направените изводи, адекватни на методологичната основа, която може да се използва успешно и от други изследователи.

За участниците в нестинарските празници нестинарството изпълнява моделираща, смислова и социокомуникативна функции. Моделиращата функция се заключава във формирането на трансцендентна основа на смислообразуването; смислообразуващата съответно се изразява във вътрешния стремеж към идеала. Чрез социокомуникативната функция се обезпечават транслацията и усвояването на социокултурен опит, заложен в нестинарството, схващано като традиционна народна идеология.

Стоян Райчевски показва, че в рамките на българската културна традиция нестинарството е част от национално-държавната идеология. Съдържанието на тази идеология е обединено не от абстрактни или рационални понятия, а от живи архетипове, в които са вкоренени съзнанието на народа и йерархията на ценностите, определящи същността на модела на националното ни социокултурно поведение.

Стоян Райчевски. Нестинарите. София, Балкани, 2011. 248 с..

„Благослов“. Худ. Николай Майсторов

Лято в Странджа

Разработеният от Института за научни изследвания проект в областта на организацията, управлението и защитата на културноисторическото наследство към УниБИТ под название „Археологически изследвания, теренни обходи и разкопки в Малко Търново и Ямбол. Научно-изследователска обработка на музейните фондове на Историческия музей в Малко Търново“ е осъществен по Наредба № 9 на Министерството на образованието, младежта и науката. Партньори са бяха Регионалният исторически музей в Стара Загора и Историческият музей в Малко Търново. Ръководител на проекта е проф. д.и.н. Валерия Фол. В него взеха участие студенти от I, III и IV курс на специалността „Информационни фондове на културно-историческото наследство“.

Първата част от лятната практика се проведе в Малко Търново, където студентите съвместно със специалисти от Историческия музей в града се запознаха с много културни паметници. Те посетиха местностите Мишкова нива и Пропада, където има параклиси, посветени на едни от най-почитаните светци в Странджа – Св. Марина, Св. пророк Илия, Св. Св. Константин и Елена и др. Узнаха подробности относно празниците, традициите и вярванията в Странджанския край. Всеки студент представи пред местните жители и ученици научноизследователския си труд, резултатите от фондовата работа (дигитализация на по-голямата част от фондовете на градския музей), както и модели на рекламни брошури, специално изработени за различни групи посетители с авторски снимки и текстове.

Втората половина от лятната практика се проведе на територията на с. Воден, община Болярово, където студентите от УниБИТ съвместно с Районния исторически музей в Ямбол започнаха разкопки на местността „Малкото кале“. За първи път през 2008 и 2009 г. са направени проучвателни тук след иманярски набези. Под ръководството на археолога Стефан Бакърджиев и неговия колега Явор Русев беше разкрита голяма част от крепостта, по всяка вероятност създадена в края на V-VI век, като малка военна крепост на пътя от Кабиле за Адрианопол (дн. Одрин). По време на разкопките студентите преминаха обучение в методиката на археологията, обработката на керамика и различни други материали. Беше им показано нагледно как се разкриват, описват, сортират, рисуват, консервират и реставрират различните видове артефакти. Студенти посетиха с. Стефан Караджово, като почистиха църквата „Успение Богородично“, построена в 1762 г. и експозицията в къщата музей „Стефан Караджа“.

Разкопките не спираха и в горещините

Танц върху жарав

Личен печат на Отец Паисий Хилендарски (1761)

Евтим Евтимов
Паисий обикаля още
О, неразумний и
горде, поради ето се срамя
да се нареке „Българин“!
Поклонници не ежеси евките,
на ежеси горде и имена!
Викате ни,
винебе ни
винебе,
макар да нямаме вина
за любовта свещена и голяма
към тази родолюбна, родна прѣст.
Родили сме се Българи и няма
на други да отсѣпим своя кръст,
и припомнете си: коде до джска
от рази на обесни мѣстѣ
е шато знаме, за да има Левски
и да дѣре безсѣмѣен да вѣсе!
Заключени за първите рѣшетки
на своята карирана палба,
кой от ризите ви ще затрепка
и родно знатие ще ни спомни?
През тези кратки дни и ~~нощи~~
дълга нощ,
застава до прозрението прѣтв.
Обикъ Паисий обикаля още
и проверява българската кръв.
В-к, Народна младеж,
Октомври 1962 г.

Автограф от Евтим Евтимов

Като огнена птица

Св. Иван Рилски отказва среща с цар Петър

Христо Буковски

През едно от поредните ми отсядания в Рилския манастир дядо Йоан ме подкачи защо толкова често ходя там. Казах, че много ме занимават основанията на Св. Иван Рилски да избере такъв нетипичен за нашите християни път точно в силните години на богомилското учение. Той ми подари „Лествицата“ на Йоан Лествичник – с най-доброто ръководство по пустиножителство.

Вечерта скоро щеше да превали в нощ и няха търпение да се зачета в страниците, подкрепяли хиляди мъже към светостта. Но епископът не бързаше да ме остави и скоро си дадох сметка защо. Точно когато смятах, че нямаше как да чуя нещо по-смайващо от онова, което ми предстоеше да прочета, дядо Йоан ми разказа монашеското предание за Св. Йоан. В него имаше две съществени неща, които липсваха в каноничното житие на Рилския пустиножител: че е бил брат на цар Петър и че идването на преславския владетел в Рила било опит на венценосеца да размени местата им.

На пръв поглед е чудно защо цар Симеон не допуснал до трона своя първороден син Михаил, а го замонашил. Но пропуснал и другите свои синове от първия си брак – Иван и Боян, та въпросът отпада. Страната, която се простирала от Карпатите до Коринт и от Черно море до Адриатика, оставил през май 927-а под скиптѣра на Петър – малолетен, но чедо от втората, вече по-близка на сърцето му съпруга. Още в началото на октомври същата година младежът – вече като цар – бил посрещнат тържествено в Константинопол от византийския император Роман Лакапин. Високопоставеният гост обещал мир на Византия за трийсет години, а на 8 октомври в храма „Св. Богородица“ при Пиги бил венчан за императорската внучка Мария. За да се помни защо бил благословен този интимен съюз, още преди да потегли за България младоженката приела името Ирина – сиреч: МИРна.

На болярите във Велики Преслав тази интимна връзка с Византия не харесала. Вече със сигурност не одобрявали и царя. Но заговорът им срещу Петър бил разкрит. Император Роман Лакапин изпратил свой пратеник в Месемврия уж да разменят пленници, а със запрените ромеи верните хора на престола във Велики Преслав му завели от тъмницата и брата на царя – Иван. Как са го сторили – не става дума. Но едно е сигурно: не по негово желание. После широко разгласили, че като стигнал в Константинопол, князът се венчал за знатна арменка с голямо имение в Мала Азия. Които вярвали в него, го прежалили; които го очаквали – посърнали и... скоро името му изчезнало от хрониките.

След години, под претекст, че използва свое пътуване до София, цар Петър продължил до Рила. Обяснението било благопристойно: искал да посети прочутия вече Рилски пустиножител. Но когато двама царски пратеници отишли

да предупредят Св. Иван, той им отвърнал:

„Идете и му кажете: свети и славни царю, всичко е възможно от Бога, а не от човека. Ако искаш да ме видиш и да те видя, постави шатра на върха, а аз ще направя дим, та ти да видиш дима, а аз да видя шатрата – така ни е повелено да се видим.“

Така и станало. Тогава владетелят насипал чаша със злато и му я изпратил със заръката:

„Приеми това от страна на което царство, за да ти послужи за храна, както пожелаеш.“

Свещецът отвърнал на пратениците:

„Идете и кажете на царя: Така казва твоят брат. Брате мой, не само с хляб преживява човек, но и със словото Божие, както е писано в Евангелието. Аз, брате мой, нито войска ще въоръжавам, нито ще купувам някаква стока. Поради това вземи си златото, понеже на тебе ти е много потребно, а аз ще задържа чашата за спомен от тебе и за знак от света.“

И ги отпратил със заръката: „Кажете на царя: Бързо се вдигни от това място, понеже е вдлъбнато, та да не погинеш ти и всички, които са с тебе.“

Всеизвестно е, че цар Петър жадувал за праведен богоотдаден живот. Огромната му империя вече понасяла удари отвсякъде. Очевидно той знаел онова, което ние научаваме от разказа за рилската му експедиция: че в този ревностен монах и свършен пустиножител живеел мъж с воля и мислене на държавник.

Ясно било за него и посланието, че брегът под него бил ронлив – подсказвало както за стари

изпитания, така и за предстоящи. Като чул заръките на по-големия си брат, царят веднага си отишъл. Колкото до мястото, то още си е там – от тогава го наричат „Царев връх“.

А този воистину държавен мъж бе воювал за вяра и духовност като превърнал живота си на адепт в заразителен за десетки поколения монаси след него с чудодействата си в Христово име. Дори когато, вдъхновени от примера му, край него се събрали много монаси и послушници, с които основал Рилската света обител, Св. Иван им оставил като ръководство своя „Завет“, а сам отново се оттеглил в постницата си. Без съмнение го е сторил не от страх, че можел да не устои на изкушенията в общежитийния бит на манастира. Най-вероятно постъпката му е свързана с онова царско посещение. Знаел каква роля имало за България това, което сам отстоявал в „пустинята“. Именно като български светец този тайнствен мъж Иван си дал точно сметка, че силата, която имало ширещото се по същото време тайно учение на богомили-те, можела да се уравни само с мощта на Новия завет, оставен от Христос. И поел по-тежката от службите – да създаде от живота си мяра за вяроност на православието:

„Преди всичко завещавам ви да пазите светата вяра без порок и примес от всякакво злославие, както я приехте от св. отци... Стойте добре и дръжте преданията, които чухте и видяхте от мене, не се отклонявайте нито надясно, нито наляво, но вървете по царския път... Новопокръстените люде от своя единокръвен народ утвърждавайте във вярата и поучавайте ги да изоставят нелепите езически обичаи и зли нрави, които те държат и след приемането на светата вяра“.

Неизреченото, но безспорно наредено от него, е да отстояват канона срещу ересите – тогава актуална е богомилската.

От смъртта му на 18 август 946-а българите непрестанно благоговейт пред основания от него манастир в Рила, който неслучайно прилича на крепост сред планината – той е призван да издържи проверката на вече дванадесети век служба като стожер на християнството в България и съкровищница за нейните духовни и културни ценности.

Каменна плоча
от Рилския манастир (1835)

На десетата година от успението на Рилкия чудотворец богомилският епископ Петър Осоговец казва:

„И вси народи получиха от Вечния по един звезден дух. Само над България тъмнееше мрачина и звезден ангел не разве криле над нея. И ронеше сълзи ангелът, що пазеше България, че всички си имаха другар, а той – нямаше. И с плач поиска от Бога звезден дух – другар да му бъде. Та се смили над него Творецът, ала нямаше вече звезда и звезден дух. И духна тогава Бог в простора – и осени с божествено мановение Млечния път, та рой светли ангели се родиха там – и повели Бог на Млечния път да властва над България. Неповолни бранни дни ще разсипят и Византия навсегда, а България като огнена птица ще се възражда из собствената си пепел, та до края на вековете ще пребъде. Защото гаснат звездите една по една. Ала Божият пояс ще свети вечно и Млечният път ще бъде светъл саван на мъртвата вселена.“

Византия наистина я няма от векове. А България ще се възроди ли отново? Какво да сторим, че до края на вековете да пребъдва...

Войни, митове, легенди

Във фонда „Хумор на народите“ на Музея Дом на хумора и сатирата в Габрово се съхранява карикатурна колекция на тема „Византия“, която включва творби на 48 автори от 12 страни.

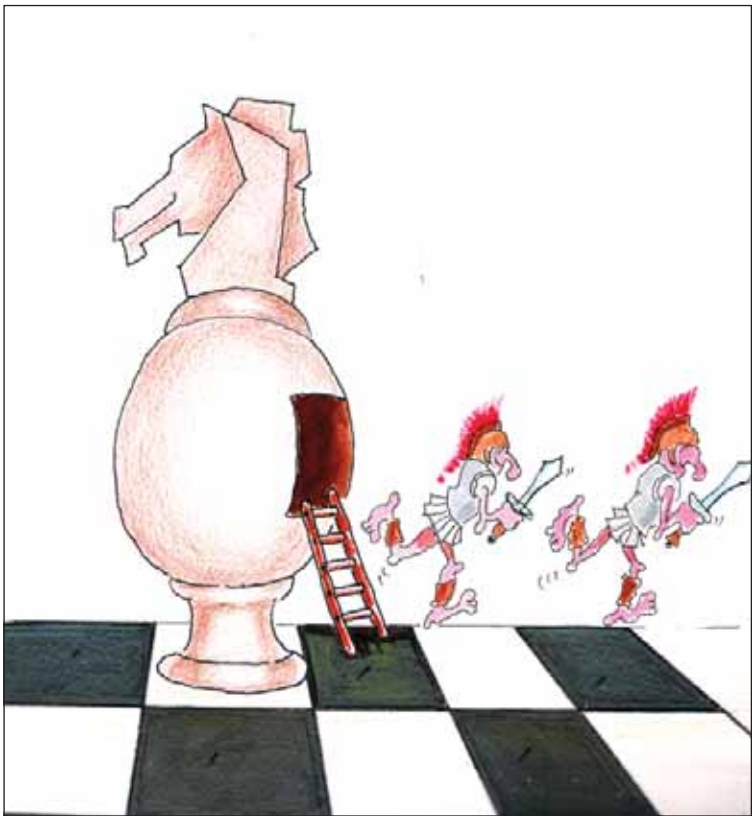
Зигмунд Питлик – Полша

„Габровската котка“. Паметник

Ивайло Цветков – България

Серафим Бакхулис – Гърция

Емилиян Станев

„Антихрист“

„На вечерната се молих Богу да ми прости, задето напушам света-та обител. Молих му се, а бях със Сатаната и нарекох Сатаната брат Господен, та излизаше, че сега заставам между двамата да диря исти-ната, както сме наклонни ние, българите, без да разумяваме,че който постъпва така, това, което днес му е било драго като Божие, утре ще загуби цена като дяволско. И не ще знае кое е негово, кое е чуждо, та лесно ще го лъжат и ограбват.

Защото познание, придобито с постоянно отрицание, се губи като вода под пясък и който нарича днес златото желязо, а утре желязото-злато, е осъден на вечна бедност ...“

Пощенска марка.
Худ. Пламен Вълчев

Консультанти
Мария Бранкова
Симеон Хинковски
Христо Богданов
Иван Владимиров

Изданието има общокултурен характер и авторите следва да избягват преки политически внушения и коментари.

Авторите носят отговорност за своите публикации.

Заглавията и подзаглавията са от редакцията.
Съкращаването на текст се съгласува с авторите.

Приемат се за печат материали до три стандартни страници на електронен носител, като илюстрациите са отделни файлове, по възможност на по-висока резолюция (мин. 180 dpi).

Благославяйте, а не кълнете!
И поправяйте – ще ви бъдем благодарни...

Броят е приключен редакционно на 18 октомври 2011 г.
(Св. ап. и ев. Лука)

Долу
ранновизантийската
музика!

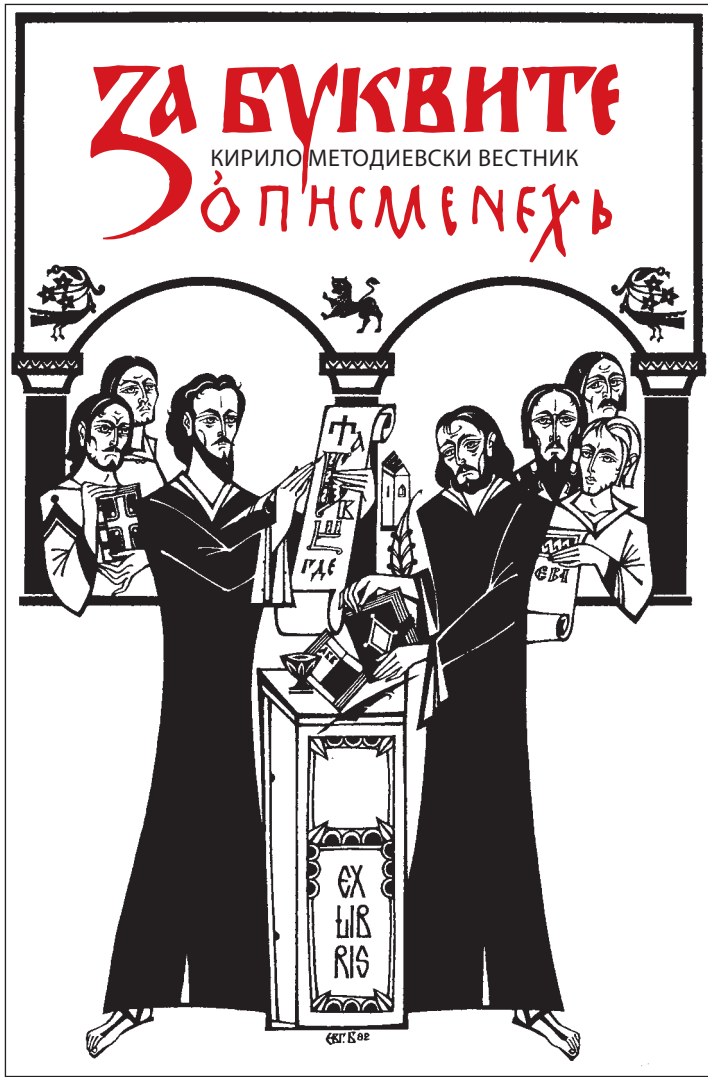
Надпис върху стените на Оксфордския университет

„Драм памет
струва
кантар сила“.

Българска пословица

Училищна дъска за писане (паникида) с кръст.

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 35 / ноември 2011 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Художник
ЕВГЕНИ ВЕЛЕВ

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ТАМАРА БЪРТЪН, ТОМАС БЪТЛЪР, ЕКХАРТ ВАЙЕР, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, НИКОЛА ГЮЗЕЛЕВ, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ИЛИЯ ИЛИЕВ, БИСЕРА ЙОСИФОВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ИВАН КОЛЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, Смоленски епископ НЕСТОР, СВЕТЛИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, РУМЯНА ПАВЛОВА, ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, РИКАРДО ПИКИО, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА, НОРБЕРТ РАНДОВ, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ДЖУН-ИЧИ САТО, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ИМПРЕ ТОТ, АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, БОРЯНА ХРИСТОВА, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Редактор-коректор
Светла Девкова

Съдейници

Елисавета Балабанова, Добри Бояджиев, Владислав Василев, Драган Вукич, Ваня Георгиева, Деница Илиева, Пенка Манастирска, Диана Стоянова, Мариана Таланова, Христо Тутунаров, Веселин Чантов, Николай Цанкарски, Савина Цонева

Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Йордан Атанасов, Калин Димитров, Радион Доков,
Николай Петров, Георги Видинов, Добромир Михайлов, Стефан Белев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ–О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
БОНКА ХИНКОВА

Секретар
Евгения Василева
Тел. 02 971 80 74

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС

Директор Марин Несторов

[illegible]

Йоан Екзарх Български
„Шестоднев“

Слънцето, луната и звездите са само част от Божието творение... Трапезата е създадена заради хляба, а хлябът съществува заради човека. Но нито трапезата е по-добра и по-ценна от хляба, нито хлябът е нещо повече от човека...

Ако следователно слънцето и луната, и звездите, и всичко останало, което ни е познато, са създадени заради човека, защото без човека това познато и видимо творение не било необходимо за нищо, тъй като то не притежава разумна и мислеща душа, това означава, че слънцето, луната и звездите са по-нищожни, а не по-ценни, защото най-ценно от всичко това е човекът!...

Оригинална добавка към „Шестоднева на Василий Велики“ (X в.)

„Константин Велики“. Бронзов скулптурен портрет.
Народен музей в Белград

Обелиск, издигнат в Константинопол по повод обявяването на Византион за столица на Империята (313)